

52065.

IX.
46.

I.

UČEBNÁ KNIHA

DĚJEPISU VŠEOBECNÉHO

PRO NIŽŠÍ TŘÍDY ŠKOL STŘEDNÍCH.

Napsal

Dr. FRANTIŠEK ŠEMBERA,

PROFESSOR PŘI C. K. VYŠŠÍM GYMNASIÍ ČESKÉM NA NOVÉM MĚSTĚ V PRAZE.

DÍL I.

VĚK STARÝ.

S 39 vyobrazeními.

MUSEJNÍ SPOLEK V JIČÍNĚ

V PRAZE.

BURSÍK & KOHOUT

KRUKUPCI C. K. ČESKÉ UNIVERZITY A ČESKÉ AKADEMIE PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1893.

Úvod.

Děj jest událost, jež mocně působila v osudy (rozvoj) některého národa aneb i celého člověčenstva.

Soubor dějů slove **dějiny**.

Dějepis jest vypsání dějů (neboli dějin).

Dějepis národa českého jest vypsání dějů čili událostí, jež mocně působily v osudy (v rozvoji) národa českého.

Dějepis všeobecný jest vypsání dějů čili událostí, jež mocně působily v osudy (v rozvoji) člověčenstva.

Vypravuje-li se událost některá, třeba jest pověděti, 1. kde se stala a 2. kdy se stala. Třeba tudy znáti 1. zeměpis a 2. letopočet (chronologii).

Židé počítají léta od stvoření světa.

Římané počítali léta od založení města Říma (r. 753. před Kr.).

My křesťané však běžeme za základ letopočtu (za aeru) **narození Krista Pána**, a počítáme léta před ním a po něm tak, že čísla před narozením Kristovým sestupují a po narození Kristově vystupují.

Dějepis všeobecný dělí se na tři části: věk starý, střední a nový.

Věk starý obsahuje události od počátku dějin až do počátku stěhování národů (r. 375. po Kristu).

Věk střední zahrnuje v sobě děje čili události od stěhování národů (r. 375. po Kr.) až do objevení Ameriky (r. 1492.).

Věk nový sahá od objevení Ameriky (r. 1492.) až po naše doby.

Kniha prvá.

Egyptané.

§ 1. Země.

Egypt prostírá se v severovýchodním cípu Afriky. Počíná se nedaleko obratníku raka, poblíže Syeny (Assuanu) pod posledním prahem řeky Nilu. Leží v pásmě skoro horkém (subtropickém), a poněvadž má málo dešťů, byl by všecky pustinou, kdyby řeka Nil rok co rok ho nezavlažovala.

Nil totiž následkem tání sněhů na vysočinách vnitroafričkých a následkem tropických dešťů koncem června počíná stoüpati. V červenci, v srpnu a v září (od sv. Jana Křtitele až do sv. Václava) údolí jeho v Egyptě všecko jest zaplaveno. Stoky a strouhy rozváldějí povodeň i do krajin, kam by jinak se nedostala. V říjnu pak voda opadá i zůstavuje po sobě žirný náplav. Proto řecký dějepisec Hérodot ze zdejšího případně nazval Egypt darem Nilu.

Egypt dělí se ve tři části: horní, střední a dolní.

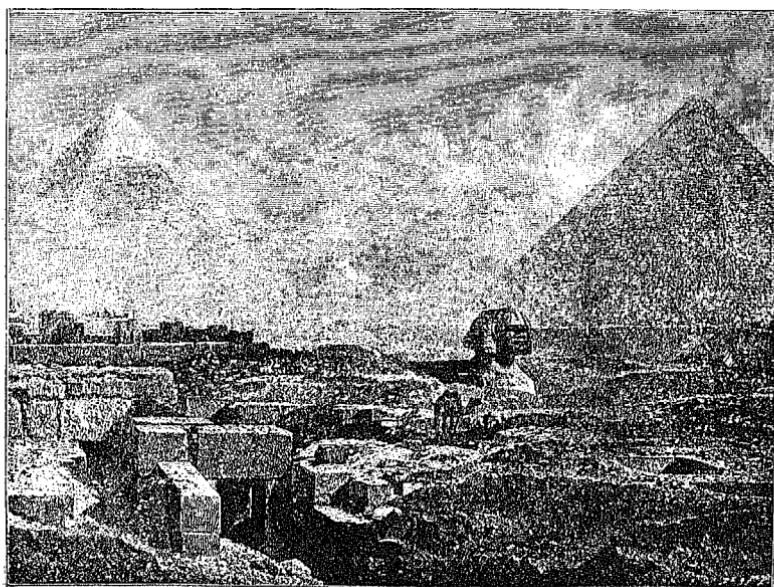
V Egyptě horním byly hlavním městem **Théby**. Mohutné rozvaliny jejich podnec viděti lze u vesnic Luksoru a Karnaku.

V Egyptě středním byla hlavním městem **Memfis**. Po této zachovaly se nepatrné jenom stopy blíže Kahiry.

V Egyptě dolním (jenž slul i Delta pro podobnost k řeckému Δ = D) stála města Sais, Pélúsium, Alexanderia. **Alexandria**, jež dosud kvete, založena byla teprve ve IV. století před Kristem od Alexandra Velikého.

§ 2. Pyramidy, labyrint, jezero Moerisovo.

Egyptané byli národ čeledi koptické (severoafričké). První král jejich (nám známý) byl **Ménés**, zakladatel první dynastie (prvního rodu panovnického). Ten také vystavěl město Memfidu.

Obr. 1. Pyramidy.

Ze čtvrté dynastie pocházeli králové **Chufu**, **Chafra** a **Menkera**. Panovníci tito dali zbudovati pyramidy, jež dosud stojí nedaleko Kahiry. Chufuova jest největší (dosud 137 m vysoká) a Menkerova nejpřeknější.

Pyramidy byly mohylы čili hrobky panoyníkův, a králové si je dávali stavěti už za živa.

Z dynastie dvanácté pocházel král **Moeris** (Amenemhat III.), jenžto založil jezero Moerisovo a blíže něho postavil palác řečený **labyrint**.

Jezero Moerisovo prostíralo se v krajině, jež nyní slove Fajum, jihozápadně od Memfidy. Bylo zřízeno k zavlažování okolí a za nádržku nilských vod. Tyto se do období v obecném pojetí nezasíhly, ale vlastnosti záhydla a lehkosti vody byly využity pro výrobu vlny a vlněných plátn.

něho za povodně pouštěly průplavem, a když bylo sucho, anebo když nová povodeň nílská nedosáhla náležité míry, tehdy se z něho zase vypouštěly.

Labyrint byl velkolepý palác, ve kterém bylo 12 dvorův a 3000 komnat. Z těchto polovic bylo nad zemi a polovic pod zemi. V budově takové lidé ovšem snadno zabloudili. Zbytky labyrintu podnes vidět u vesnice Hovary v krajině fajumské.

v. Č. § 3. Hyksové. Ramsés Veliký.

Okolo r. 2100, před Kr., vpadli do Egypta **Hyksové**, kočovní to a loupeživí kménové syrští a arabští.

Za vlády jejich přistěhovali se **Židé** do Egypta i vykázána jim k obývání krajina goseneská.

Hyksové panovali v Egyptě dolním a středním až do stol. XVI. před Kr., i byli konečně vypuzeni od krále hornoegyptského (thébského), jenž se jmenoval Amósis a byl zakladatel dynastie 18té.

Králové z dynastie této hleděli si výbojův, a šířili svoje panství na jih do Nubie a na severovýchod přes Sýrii až do Mesopotamie.

Nejslavnějším ze všech králův egyptských pokládá se **Ramsés II.**, přijmím **Veliký**, jenžto panoval v XIV. stol. před Kr. a pocházel z dynastie 19té.

V pověstech řeckých panovník tento slove **Sesóstris**. O tom se bájilo, že podmanil četné národy africké, asijské, ba i evropské.

Velmi podobá se ku pravdě, že Ramsés Veliký byl strašný onen zhoubec a nepřítel Židův, o němž vypravuje Písmo svaté. Tu však se Židům v čelo postavil **Mojžiš**, Bohem nadšený a vyslaný, a za panování nástupce Ramsova šfastně je vyvedl z Egypta.

Ramsés Veliký ze všech králův egyptských nejvíce proslul stavbami. Založil také průplav, jenž šel krajinou goseneskou od řeky Nilu k moři rudému. Byl to předchůdce nynějšího průplavu suezského. Pohřebu po některé

době zanesen byl pískem, ale králové Necho a Darius jej obnovili.

VII. § 4. Psammétich a nástupeci jeho.

Z dynastie 20té pocházel Rámsés III. čili Rhampsinit. Král tento měl veliké poklady a dal si tudy pro ně zbudovati pevnou kamennou pokladnu.

Nezadlouho po smrti jeho nastal Egyptanům úpadek. Toho využili nejprve Libyové, aby je podmanili, a pak Aethiopové a Assyrové. Avšak z poddanství assyrského Egyptané záhy se vymanili.

Vypravuje se, že tehdy nad Egyptem vládlo dvanácte knížat (dó-dekarchie, dódekarchové). Těm dána prý byla věštba, kdo z nich ve chrámě obětovati bude z nádoby měděné, ten že dostoupí vlády nad celým Egyptem. Proto se usnesli, že budou obětovati vždy společně a z nádob zlatých.

Ale když jednou na jednoho z nich, na **Psamméticha**, nádoby zlaté se nedostalo, kníže ten sňal přilbu, kteráž byla měděná, i dal si do ni od kněze vína nalítia a tak obětoval.

Toho knížata ostatní ovšem se ulekli a zapudili Psamméticha do bažin při ústí řeky Nilu. Tam pak dostalo

Obr. 2. Ramsés Veliký.

se mu věštby, že mu od moře přijde pomoc, až jen na břeh vystoupí mědění mužové.

Nezdlohu potom připluli do Egypta Řekové z Malé Asie mědi ozbrojení, a tu seznal Psammétich, že věšta se vyplňuje. I najal Řeky ty za žoldnéře, porazil pomocí jejich knížatů ostatní a uvázel se ve vládu nad celým Egyptem (r. 654. před Kr.).

Psammétich (654.—616.), zakladatel dynastie 26té, měl sídlo v Sai. Pomočníkům svým Řekům vykázal k obývání některé okresy a dovolil, aby krajané jejich v Egyptě vedli obchod. Přízeň však, již cizincům témto prokazoval, nelihla se bojovníkům domácím, a veliké množství jich se tudy vystěhovalo do Nubie.

Syn Psamméticha **Nechó** (616.—600.) dobyl Sýrie, kterou mu však ihned zas odňal Nabukadnezar, král babylónský. Nechó hleděl obnovití průplavu někdy krále Ramsa Velikého, a návodem jeho plavečí foeničtí, vypluvše z moře Rudého, objeli Afriku.

Vnuk Nechóv **Apries** byl s trůnu svržen od vojska domácího, kteréž byl na se podráždil, a na trůnu povyšen Amásis.

Amásis (570.—526.) volal do země Řeky, zveleboval obchod a péčí měl o blaho byt. Proti Cýrovi, králi perskému, spolek učinil s králem lýdským a babylónským. Nieméné syn a nástupce jeho Psamminít od syna Cýrova, krále Kambýsa, r. 525. (před Kr.) u Pélusia jest poražen, a země egyptská učiněna perskou provincií.

~~Y~~ 5. Král a kasty.

V čele státu egyptského stál král (od Židů zvaný farao). Moc jeho byla neobmezena. Byl pokládán synem božím aneb i vtěleným bohem. Důstojnost jeho byla dědičná, a to i po přeslici. Král nový však býval volen, vymřela-li dynastie. Ve jménu králově spravovalo zemi četné úřednictvo.

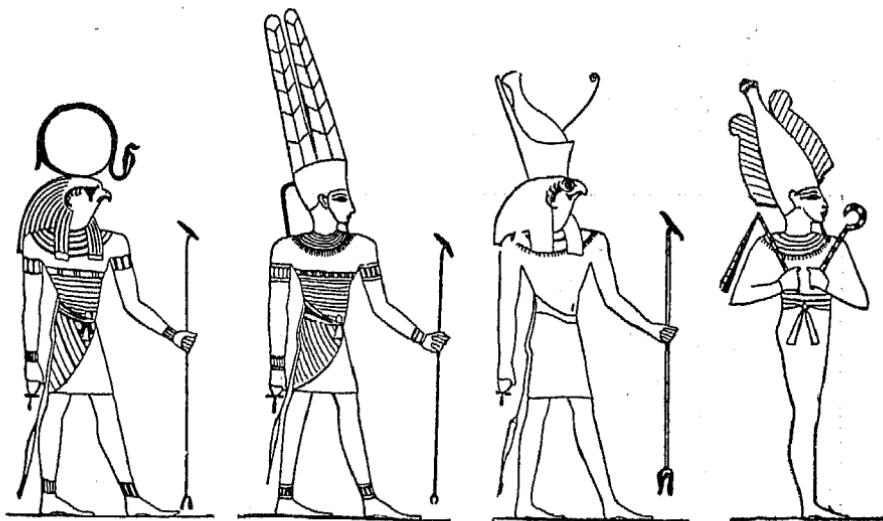
Národ egyptský dělil se v **kasty** čili dědičné třídy, anic synové se obyčejně drželi stavu svých otců. Nejpřednější byla kasta kněžská a pak vojenská. Z kast těchto voleni králové, a byl-li král vojn, musil se dátí posvětiti za kněze.

Kněží nezabývali se však pouze bohoslužbou a naukami náboženskými, nýbrž vědami vůbec. Byli právníky, lékaři, hvězdopravei, učiteli, třídníky.

Z kast ostatních nejdůležitější byli **řemeslníci**. Řemesla byla u velikém rozkvětu, a to hlavně proto, že syn obyčejně řemeslu se učil od otce. Znameniti byli zejména tkaleci, barvíři, jircháři, hrnčíři, skláři, klenotníci. Také dětské hračky dělány v Egyptě, a vyráběno vkusné a bohaté nářadí domácí.

S § 6. Náboženství.

Egyptané byli pohané i zbožňovali úkazy a sily přirodní: slunce, měsíc, zemi a j. Boh slunce jmenoval se Ra, též Osiris, Ammón, Hórus. Bohyně luny slula Ísis, a ta byla i paní nebes a země.

Obr. 3. Ra,

Ammón,

Hórus,

Osiris.

Osiris pojal Ísidi za manželku a panoval šťastně nad zemí egyptskou. Toho však záviděl mu zlý bratr jeho Tyfón. I zavraždil ho a vládl pak na jeho místě. A když dorostl Hórus, syn Osírův, přemohl Tyfóna i vrátil zemi blahobyt. Osiris však nebyl mrtev, nýbrž vládl a soudil v podsvětí.

Mimo bohy ctili Egypťané také některá **zvířata** jako býka, krávu, kočku, krahule, krokodila. Domnivalí se, že bohové ve zvířatech se vtělují, a proto také si bohy často představovali v podobě zvířecí aneb aspoň se zvířecí hlavou. —

Zvířata posvátná byla bedlivě ošetřována od zvláštních pěstounův a pěstounek. Po smrti pak je balsamovali a pochovávali ve zvláštních hrobkách. Usmrtil-li kdo zvíře posvátné zůmysla, trestán smrtí.

Největší však úcty dostávalo se posvátnému býkovi. Býk tento, řečený **Ápis**, chován v Memfidě i pokládán za vtělení boha slunce. Musil být černý, mít bílou lysinu na čele a jiná ještě znamení. Když pošel, nastalo všeobecné truchlení a když nalezen Ápis nový, nastal jáosit a slavený sedmidenní svátky. —

O duši Egypťané věřili, že žije po smrti dále, dokud tělo nestrouchní a se nerozpadne.

Obr. 4. Sfinx.

Obr. 5. Obelisk.

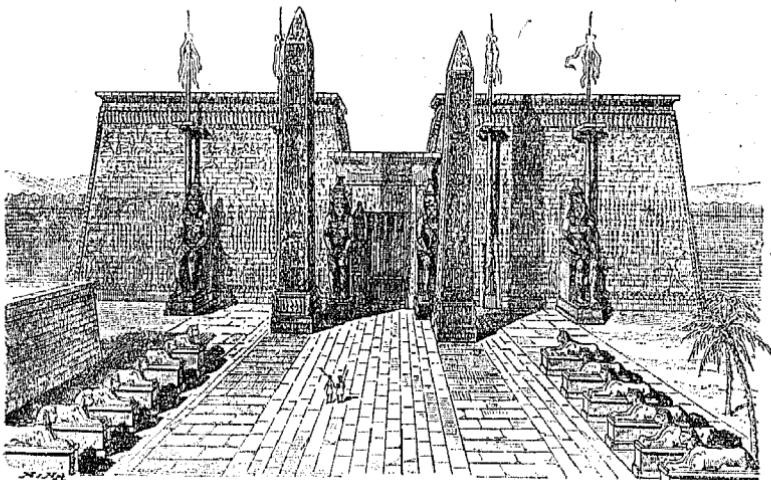
Když tělo umřelo, duše vstoupila do podsvětí, kde ji soudil Osiris. Kdo neobstál, odsouzen do říše temna, a duše spravedlivé dostaly se do končin boha slunce. Mohly pak zjevit se v rozličných podobách, i ve své dřívější podobě

lidské, ač bylo-li tělo zachováno. Proto Egypťané mrtvoly balsamovali a byssovými nebo plátenými obvazky ovinovali, aby uchráněny byly od zkázy. Mrtvola takto upravená, **mumie**, vložena potom do rakve dřevěné nebo i kamenné a pochována ve hrobce. Mrtvoly chudých však zahrabávány v poušti do písku.

Hrobky byly dílem stavěny, dílem tesány ve skalách poloří libyckého, jež se táhne po západním břehu řeky Nílu. Na stěnách jejich vyobrazeny jsou rozličné zjevy ze života zemřelých, a obrazy tyto poučují nás o domácím životě starých Egypťanů.

S § 7. Chrámy.

Králové egyptští rádi prováděli velkolepé budovy chrámové a palácové. Ke chrámu vede cesta dlážděná, po obou stranách zdobená řadou **sfinxů**. **Sfinx** jest socha s tělem lvím, ale hlavou lidskou nebo berani. Před chrámem stojí obelisky a kolosy (obrovské sochy). **Obelisky** jsou čtverhranné sloupy, nahoře korunované pyramidkou. **Kolosy** pak představují osoby královské, na stolci sedící, aneb i bohy.

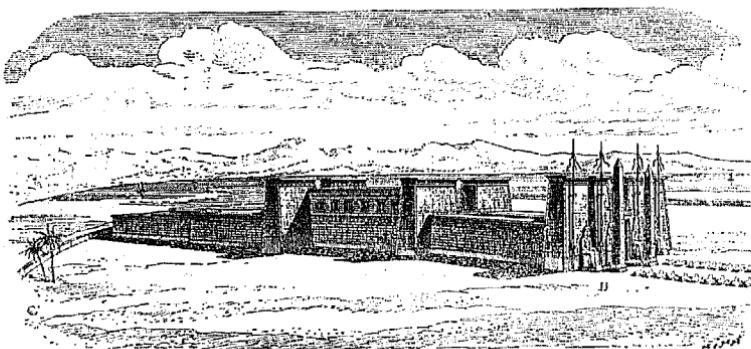

Obr. 6. Pylóny. Průčelí chrámu.

Průčeli chrámu tvoří dvě ohromné věže čili **pylony**, mezi nimiž jest brána. Touto jde se do **nádvoří**, jež kolem do kola zdobeno jest sloupořadím. Z nádvoří pak kráčíme do **velké síně**, jejíž strop složen jest z kamenných desek a spočívá na četných sloupech. A teprv odtud vcházíme do vnitřních místnosti chrámových, jakož i do **stánku božstva**, jenž obyčejně vytesán byl z jediného pouze balvanu.

Stěny chrámů a paláců vnitř i zvenčí pokryty jsou polovypuklými obrazy a nápisy, jež hlásají slávu bohův a panovníkův.

Největší chrámy a také nejnádhernější postaveny byly v Thé-

Obr. 7. Chrám.

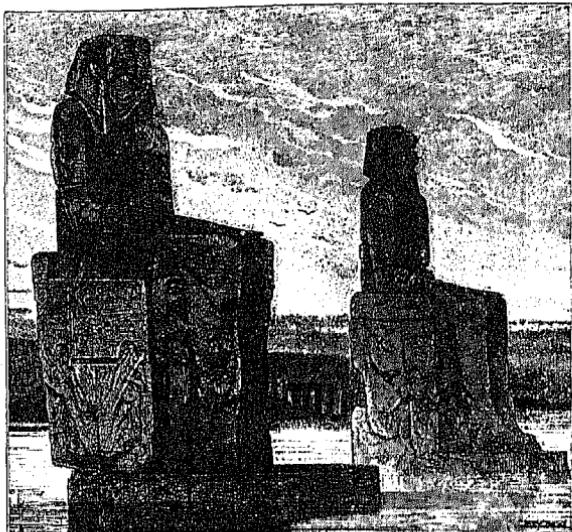
bách. Mezi těmi pak obzvláště vynikaly dva chrámy Ammónovi zasvěcené (jeden v Karnaku, druhý v Luksoru), jež Ramsés Veliký dal rozšířiti a zvelebiti.

Král Amenófis III. (z dynastie 18té) založil poblíže Thébu veliký chrám a dal před něj postaviti dva kolosy. Z chrámu zůstaly pouze zříceniny, avšak kolosy tam sedí podnes a známy jsou pode jménem **sochy Memnónovy**.

Dle pověsti řecké Memnón byl spanilý rek a syn Eóy (Aurory), bohyně ranních červánků. Když pak jednou v Egyptě bylo zemětřesení, větší z dotčených soch „Memnónových“ pukla, a hořejší část její spadla na zem. Od doby té vydával podstavec a dolní část sochy na něm sedící při slunce východu ze sebe zvuk.

I bájeno, to že Memnón vítá matku svoji, bohyni zoře. Avšak když sochu opravili, úkaz onen pomluul.

Stěny chrámův a paláců pokryty jsou nápisy hieroglyfickými (posvátnými). Egypťané váběc psali rádi a mnoho. Písmo jejich bylo obrázkové. Obrázky znamenaly buď celá slova, buď slabiky, buď jednotlivé hlásky. Bylo tedy písmo egyptské smíšeninu písma hláskového, slabikového i slovného. Počet rozmánitých znaků hieroglyfických vzrostl až na 4000. Během času písmo hieroglyfické zkrácelo, čímž povstalo písmo hieratické čili kněžské, a po některé době zjednodušeno ještě více, a tak povstalo písmo démotické, t. j. lidové, prostonárodní.

Obr. 8. Sochy Memnónovy.

Babylóňané a Assyrové.

S. § 8. Země.

Mezi vysočinou syrskou a iránskou tekou dva zálivu perského dvě mohutné řeky, Eufrát a Tigris. Země mezi nimi ležící slove **Mesopotamie** (= Meziříčí). A tam, kde řeky na jihu k sobě značně se přibližují, počíná se veleúrodná nížina: **Babylónie** neboli Chaldaea.

Eufrát a Tigris následkem tání sněhů na vysočinách arménských z jara se rozvodňují. V dubnu a květnu Babylónie

skoro všecka jest zaplavena. Od června však až do listopadu panují vedra. Deště skoro ani není, a rostlinstvo by zhynulo všecko, kdyby země nebyla uměle zavlažována. Za tou přičinou bylo tam ve starověku všudy plno stok a též i hojně vodojemů. V těchto za doby povodně voda se schraňovala (podobně jako v jezeře Moerisově v Egyptě), a za sucha letního struhami se rozváděla po okoli.

V žirné zemi této, jejíž poloha též občas velice byla na prospěch, povstaly nejstarší prý státy na světě. Nejstarší obyvatelé tam byli Sumerové a Akkádové, plemene (nepochybě) žlutého. Později však země byla opanována od kmene čeledi semitské, od **Chaldaeů**. Hlavním pak městem byl tam (od r. 2000. před Kr.) **Babylón**.

Východně od Mesopotamie rozkládala se **Assyrie** nad řekami Tigridem a Zabem, v sousedství vysočin arménské a iránské. Středem jejím původně bylo město Assur a později **Ninive**. Pozdější obyvatelstvo země bylo původu semitského.

§ 9. **Ninus a Semiramis.**

Svaté Pismo vypravuje, že říši babylónskou založil **Nimrod**, vnuk Chamův, silný lovec před Hospodinem. Z Babylónie pak vyšel prý **Assur**, jenž založil Ninive.

Assyrové záhy již (v XII. století před Kr.) založili velikou říši, která v sobě zahrnula četné kmeny a národy mesopotamské, syrské, arménské, maloasijské a též iránské.

Dle pověsti byli zakladateli velkoříše assyrské král **Ninus** a manželka jeho **Semiramis**.

Ninus shromáždil kolem sebe množství silných a smělých jinochů, a když je vyeviřil ve zbrani, jal se podmaňovati okolní země. Podobil Babylónii, Médii, Arménii. Ale na tom nikterak neměl dosti, anobrz chtěl státi se pánum ecclé Asie. Podmanil tudy Egypt, Syrii, Malou Asii, podmanil též Irán — toliko Baktrie se mu nepoddala.

Po tom počal stavěti **Ninive**. Město založeno v podobě obdélného čtverhranu. Kolem něho postaveny hradby přes 30 m

zvýši a tak široké, že po nich tři vozy pohodlně vedle sebe jely.

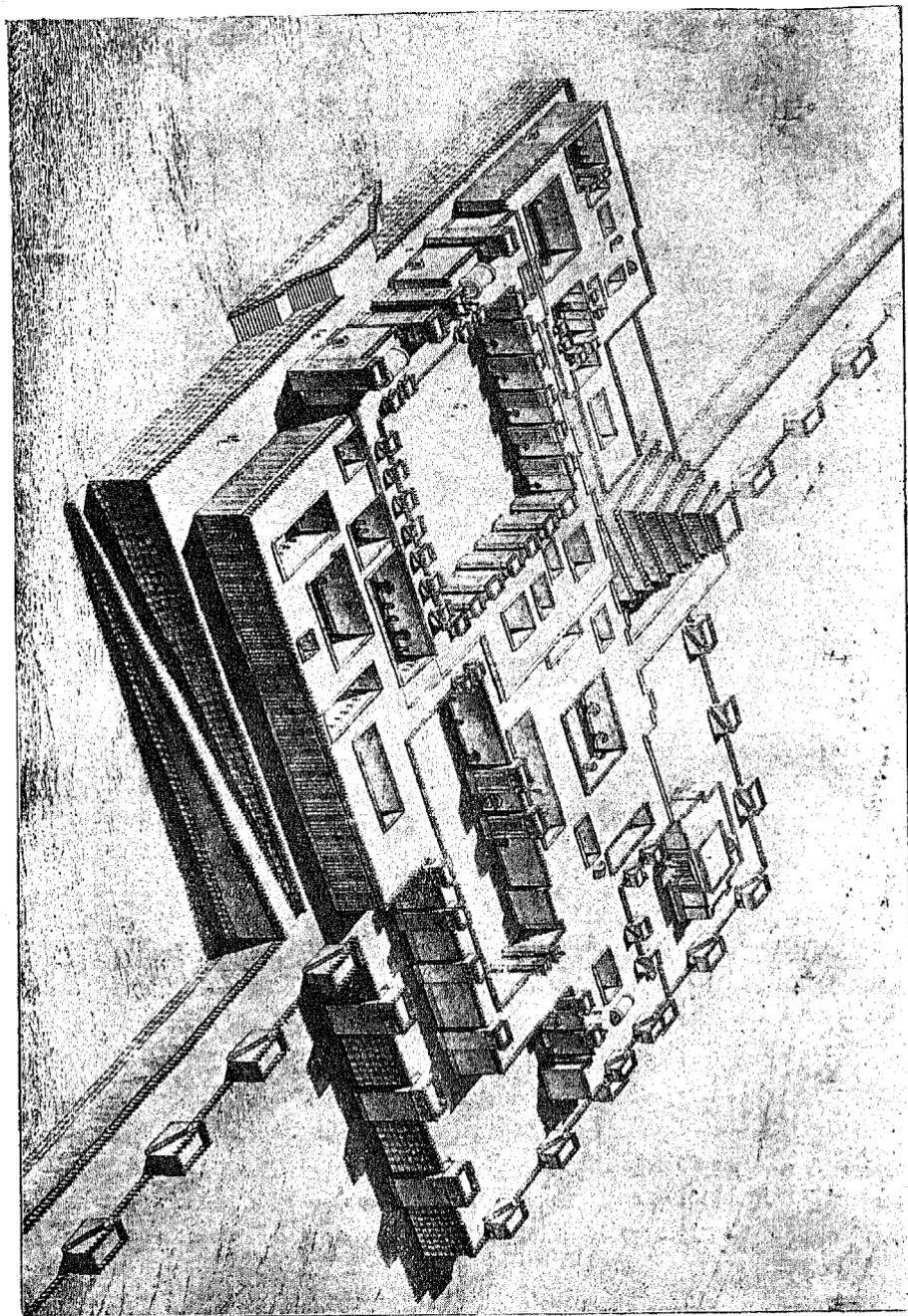
Dostaviv Ninive, Ninus vytáhl na Baktry, veda prý s sebou as 2 miliony bojovníků. Avšak hlavní město Baktra (n. Balk) mělo silné hradby a statně se bránilo. Ale tu přišla do tábora Ninova Semiramis, a pomocí její město nezadlouho dobyto a země podmaněna.

Semiramis byla dle pověsti dcera syrské bohyně, jménem Derketó. Pastýři nalezli ji na poušti, any holubice ji živily a křídly zahřívaly. Později provdala se za jakéhosi důstojníka králova a za tím i přišla do tábora. Tam zpozorovala, že Baktra na té straně, kde hradby stály na skále, nikdy nebyla dosti střežena. I požádala krále, aby jí dal několik obratných a smělých vojinů. S těmi pak vylezla na neobsazené hradby ony, a město bylo dobyto. V odměnu za to Ninus ji pojal za manželku.

Po smrti Ninově Semiramis vládla jménem nezletilého syna svého Ninye. Zavřela prý ho do paláce mezi ženské, sama však se oděla v mužské šaty a jala se panovati. Stavěla města, zakládala příplavy a stoky, razila silnice, podmáňovala národy.

Tak podrobila Libyi a Aethiopii a podnikla velikou výpravu do Indie. Vojsko, jež ku konci tomu sebrala, čítalo prý 3 miliony pěších, 500.000 jezdců, 100.000 vozů válečných a tolik též velbloudů, jež dala přistrojiti za slony. Překročila Indus a v první bitvě zvítězila. Avšak Indové lesť její brzy poznali a pomocí slonů pravých ji porazili na hlavu. Tehdy Semiramis sama raněna jest, a vojsko její na útěk obráceno. Když pak se vrátila do Ninive, nezadlouho zemřela. I bájilo se, že se proměnila v holubici a do nebes odletěla k matce, k bohyni Derketói.

Z posledních králův assyrských nejznámější jsou Sargon a syn jeho Sanherib. Sargon vyvrátil říši israelskou (r. 722. před Kr.), a Sanherib vytáhl proti Egyptu, se kterým spolčen byl i král židovský Hiskia. Ale vpád do Egypta zadržen marným obléháním Jerusalema a pak i morem, jímž vojsko assyrské většinou bylo pohubeno.

Obr. 9. Palác Sargonívv.

§ 10. Zkáza Ninive. Nabukadnezar, král babylónský.

Assyrové byli nad míru bojovní. Národ skoro všechn odával se řemeslu válečnému. S národy podmaněnými nakládali úkrutně. Knížata a velmože poražené mučili a vodili na popravu. Lid ostatní pak nezřídka odváděli do zajetí.

Kmenové podrobeni strojili vzpoury proti hrůzovládě jejich, Assyrové pak v bojích proti nim a válkami se sousedy konečně se vysílili.

Proti poslednímu králi assyrskému Sarakovi vzbouřil se mistodržitel babylónský Nabopalassar a zjednal spolek s králem médským Cyaxarem. Méдовé a Babylóňané oblehli Ninive, ale dobyli ho teprve v třetím roce obležení, když rozvodněný Tigris podemlel a strhl část hradeb. Tehdy král Sarak čili Sar-dan apal, nechtěje přeckati pádu otčiny, s ženami, dětmi a poklady se upálil na hranici.

Ninive dobyto a vyvráceno jest r. 606. před Kr. a vítězové se rozdělili o říši assyrskou. Co bylo západně od Tigridu, to připadlo Nabopalassaroví, a co bylo na východ, to zabral Cyaxares.

Nabukadnezar (605.—562.), syn a nástupce Nabopalassarův, opanoval Syrii a vyvrátil Jerusalem (586), ježto se Židé proti němu spolčovali s Egyptany. Učinil také vpád do Egypta. Avšak více nežli ve válkách liboval sobě v míru. Stavěl a opravoval průplavy, hráze, vodojemy, paláce a chrámy. Obzvláště pak zvlebil Babylon, jenž měl být městem na světě nejbohatším a nejkrásnějším. Vystavěl si tam nádherný palác a dal zbudovati „visuté“ zahrady, t. j. vysoké tarasy, jež posázeny byly stromy, aby manželka jeho Amytis, princezna médská, měla tak pohled na hornatou krajinu.

Nabukadnezar a Nabopalassar město Babylon také důkladně opevnili. Město rozkládalo se po obou březích eufrátských v podobě čtverhranu, i mělo prý v objemu as. $90\ km^2$. Obhnáno bylo dvojí hradbou s 250 věžemi a 100 branami kovovými, a velikým příkopem dobré vyzděným. Mimo to založil Nabukadnezar zeď „médskou“, totiž hradbu od Eufrátu

až k Tigridu jdouci, jež Babylónie chránila proti útokům od severu.

§ 11. Náboženství a vzdělanost. Obchod a průmysl.

Nejvyšším bohem Babylónanů jakož i Semitův ostatních byl **Bél** (Bál = pán), bůh světla a slunce. Manželka jeho slula Béltis (Mylitta), i byla bohyňě úrody a planety Venuše. Mimo to ctěny za bohy též i planety ostatní.

O duši věřili Babylónané, že jest nesmrtelná a že po smrti člověka přebyvá v podsvěti. Toto podsvěti pak si představovali jako smutnou říši stínů, kde duše jako ptáci poletují a prachem a blátem se živí.

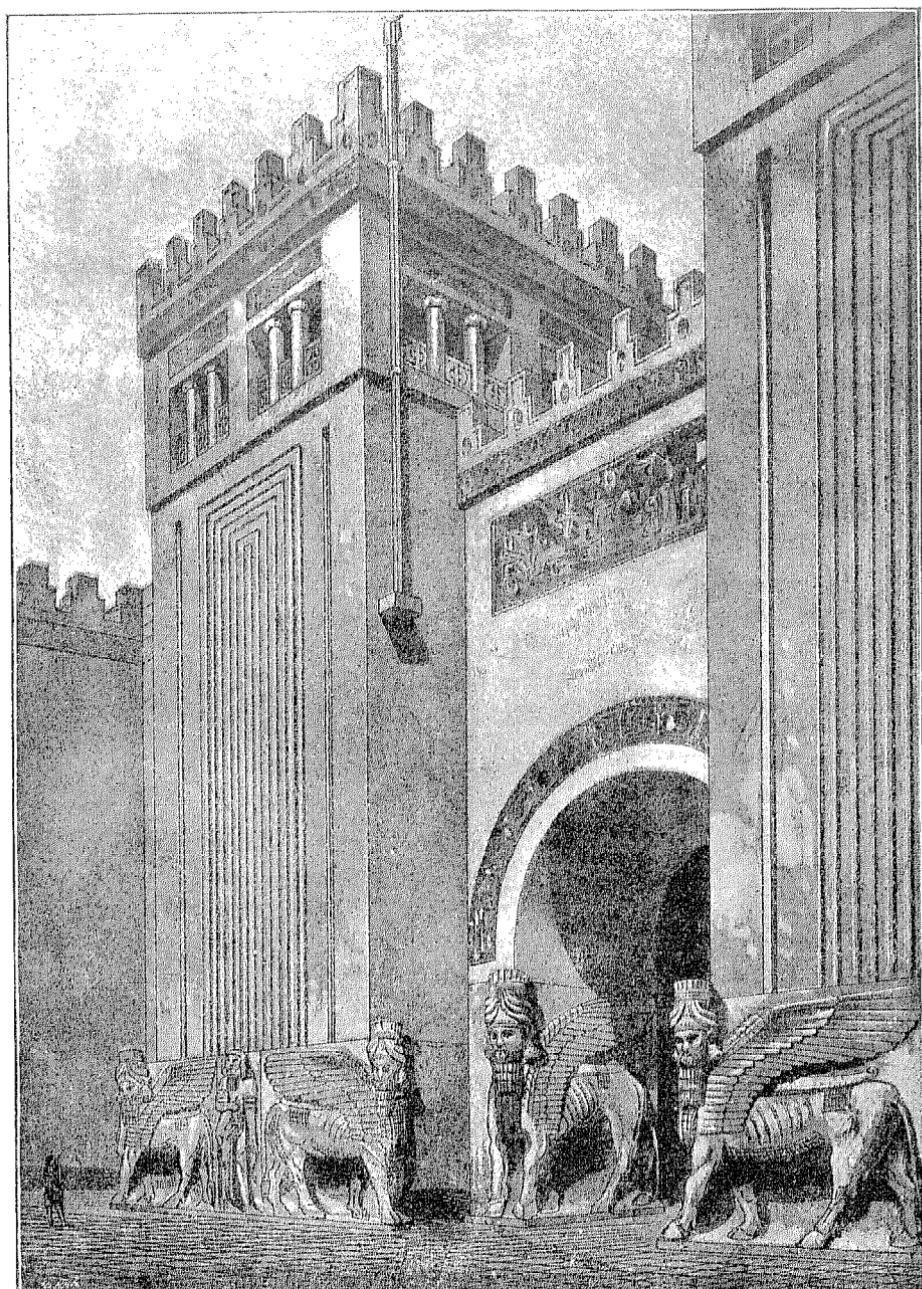
Bohy představovali sobě buď v podobě lidské nebo zvířecí aneb i v oboji zároveň. Kromě toho dávali bohům též podobu zvířat fantastických, jako draků, jednorožců a j.

Boh Bélovi byl v Babylóně postaven chrám (babylónská věž, zbytky služí teď Babil). Chrám ten měl podobu paláce. Uprostřed vypínala se vysoká **sedmstupňová pyramida**. Pyramid takových v Babylonii a v Assyrii stavěno mnoho. Stupně jejich měly každý jinou barvu a posvěceny byly bohem oběžnic.

Paláce a chrámy assyrské a babylónské zbudovány byly na mohutných podezdívách. Oken neměly. Světlo do nich šlo dveřmi aneb otvory ve stropě. Brány byly klenuty a zdobeny postavami okřídlených býků s hlavami člověčími.

Stěny komnat a síní některých vykládány byly deskami sádrovými aneb alabastrovými, na nichž vyryty byly výjevy ze života králův. A pod každým pásmem desek byly nápisy, provedené písmem klinovým.

Kněží babylónští (Chaldaeové) pěstovali netolikou nauky náboženské, nýbrž i vědy, zejména astronomii a matematiku. Rozdělili dráhu slunce (a tím kruh vůbec) na 360 stupňů. Spojovali hvězdy v souhvězdí a dávali jim jména. Rozdělili rok na 12 měsíců a na 360 dní, vkládajíce dle potřeby měsíc 13. Od nich pochází rozdělení téhož dne na 7 dní, jež pojmenovali dle planet. Oni rozdělili čas na hodiny,

Obr. 10. Brána paláce Sargonova.

na minuty a na vteřiny. Vymyslili také a stanovili mýty a váhy.

Avšak vedle astronomie čili hvězdářství pěstovali též **astronomii** čili hvězdopracování a hádali z hvězd budoucí věci. Také vylíčovali sny a skládali sny a řeči.

Obr. 11. Král zabijí lva.

daleko. Znamenitě bylo též sklářství a hrnčířství.

Písmo babylónské skládalo se z klinů různé podoby, pročež slove **klínové**. V něm značí se každá slova abika zvláštní značkou, ale pro slova často užívaná byly zvláštní značky, jež celé slovo vyznačovaly (Viz obr. 13.).

Obr. 12. Písáři počítají ufaté hlavy nepřátel.

Foeničané.

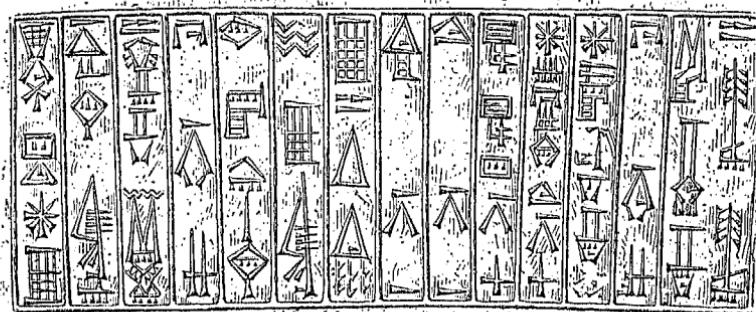
S § 12. Země.

Severně od mysu Karmelu, mezi mořem syrským a horami libánskými, tálme se úzký pruh země, vlast

to národa foenického. Četné výběžky hor libánských dělily na malá údolí a tvořily zároveň mysy, mezi nimiž se rozkládaly pěkné zátoky a přístavy.

A jako země na údoli, tak národ foenický dělil se na kmény, jichžto města hlavní byla: Tyrus (Sur), Sidón (Saida), Bérytus (Beirut), Byblus, Tripolis, Aradus.

Země foenická byla velmi úrodná. V údolích i na pahorech rostlo hojně obilí, vína, jižního ovoce. Tu a tam dařily se i datlové palmy. Na hřbetech a stráních horských rozkládaly se husté lesy (na př. cedrové), anebo prostíraly se pestré a vonné lučiny a pastviny.

Obr. 13. Pismo klinové.

Ale přes to přesec všecko bylo by se obyvatelstvo hospodářstvím polním neuživilo. I musilo se chápati obehodu a průmyslu. V obojím také Feničané nad jiné národy vysoko se vyznamenali.

~~s~~ 13. Dějiny.

Feničané byli národ čeledi semitské. Byl to národ malý a kromě toho ještě rozdělený na drobné kmény a státy.

Nejmnožší mezi městy foenickými byl Sidón a později **Tyrus**. Z králů tyrských vynikal obzvláště Hiram, vrstevník a přítel Davida a Salomouna. Král ten posílal do Jerusalema řemeslníky a uměleci, aby tam řídili a budovali nové stavby

chrámové a palácové. Mimo to zjednal se Šalomounem spolek k u provozování obchodu s krajinami jižními a východními.

V IX. století před Kr. měl nad Tyrem panovati král Pygmalion společně se sestrou svoji Elisou. Tato provdána byla za strýce svého Sicharbála. Proti tomuto však vzbouřil se lid obecný. Pygmalion učiněn samovládecem i dal Sicharbála zavražditi.

Následkem toho Elisa odešla z Tyrus a s ní vystěhovalo se mnoho rodů bohatých a vzdělených, kteřížto všickni sobě stěžovali do krále Pygmaliona, že vládne kruté a že se opírá o chátru. Vystěhovalci tito založili na místě staré osady sidónské Kamby v severní Africe město nové, řečené **Karthágo**.

Pověst vypravuje, že Elisa cíli Dídó, připluvši do Afriky, na králi tamním žádala jenom tolik země, kolik by se dalo obsahnouti volskou koži. Když pak jí to povoleno, rozřezala kůži na tenké řeminky, kterými ovšem veliký prostor obsáhla. A na tom založila hrad Byrsu, kolem něhož záhy rozkvetlo nové město: **Karthágo**.

Nezadlouho potom Iarbas, král mauretanský, žádal Elisu za manželku. Ayšak ona, nechtic vejiti s ním ve sňatek, kázala připraviti hranici, a vystoupivši na ni, probodla se. Tělo její bylo spáleno, ona pak pokládána za bohyni.

§ 14. Průmysl.

Foeničané, poněvadž se nemohli uživiti hospodářstvím polním, musili chápati se průmyslu. Na štěstí hory jejich byly bohaty rudou, zvláště železnou. Křemíku k výrobě skla byla hojnost. Moře poskytovalo hojně nachoveč k dělání barevy nachové čili purpurové. Nachovce lovili však Foeničané i v mořích vzdálených a rud dobývali ve všech skoro krajinách kolem moře středozemního.

Některým odvětvím průmyslovým Foeničané se naučili od Egypťanů a Babylónanů. Od Egypťanů naučili se ku př. dělati sklo. Od Babylónanů naučili se plést koberce a tkati jemné látky. Z kovů uměli hotoviti rozličné nástroje, ozdobné a důkladné zbraně. Uměli dělati šperky ze zlata,

stříbra, slonoviny, jantaru. Znali se také v leštění drahých kamenů.

Obzvláště však vynikali v barvírství. Látky jemné barvili nachem čili purpurem. Dle pověsti vynášel barvu nachovou jakýsi pastýř. Zpozoroval prý jednou, že pes jeho má zabavenou hubu. I šel k moři, od něhož pes zrovna byl přiběhl, a tam našel rozkousané plže, jichžto šťáva barvila.

Foeničané uměli také pěkně a pevně stavěti. Umělci foeničtí zdobovali ku př. chrám Hospodinův v Jeruzalemě. Uměli zejména stavěti hráze, průplavy, nábřeží, prováděti stavby vodní a přístavni. Jejich korábům ohromným divili se proroci židovští. Loď taková mimo náklad a potřebné mužstvo mívala druhdy až 500 lidí na palubě. A za 24 hodiny ujela nezřídka 20 až 30 mil!

V ř. § 15. Obchod a osady.

Obchod vedli Foeničané hlavně na moři a dojízděli do všech krajin a koutů moře středozemního. Tam zakládali též **osady** čili **kolónie**. Těchto zejména mnoho bylo na Cypru, na Rhodu, Krétě, Sicilii, v severozápadní Africe, v jižní Hispánii. V Hispánii dolovali na zlato a stříbro. Zdali jezdili pro cin až do Britannie a pro jantar až do moře baltského, s jistotou nevíme. Snad dostávali cin pouze prostřednictvím kmenů gallských (v nynější Francii) a jantar prostřednictvím kmenů středoevropských.

Naproti tomu byl obchod jejich na východě mnohem slabší. Vedli jej karavanami a to nejvíce do Assyrie a do Babylónie, odkudž přijali i míry a váhy, jež potom přenesli na západ. Do jižní Arabie dojízděli (ve spolku se Židy) po Rudém moři a přiváželi odtud zboží nejenom arabské nýbrž i indické, jako zlato, drahé kameny, koření, slonovou kosť a j.

Drahé kovy a drahé kameny sloužily tehdy nejenom k dělání šperkův, ale zastupovaly též ražené peníze, kterých potud nebylo.

Foeničané přinesli národům západním netoliko rozličná ře-
mesla a umění, netoliko míry a váhy nýbrž i **hláškové písmo**,
jež povstalo někde v Syrii.

L, § 16. Náboženství.

Náboženství foenické podobalo se babylónskému. Hlavním bohem byl **Bál**, bůh slunce dobrého, jemuž v Tyru říkali **Melkart** (= král města). Manželka jeho, bohyně země a luny, slula **Astarta** (aneb i Bál a t = paní). **Moloch** znamenal slunce zlé, jež vysušuje prameny a hubí rostlinstvo. Vyobrazován byl v podobě býčí aneb aspoň s býčí hlavou. Zloboha tohoto Foeničané usmířovali obětmi lidskými, přimášejiče mu v žertvu zejména dítky.

Oběť pak taková konala se takto. Železná socha Molochova se rozpálila, a do žhavých rukou jejich knězí vložili oběť — nevinné dítko. Druhdy dítky také metány do pecí ohnivých, a to před očima rodičů. Pláč a nárek tlumen divým rykem, vřískotem píšťal, vířením bubnů. Neřesti tyto zapovězeny ve Foenieii od vlády perské. V Kartháginské však se udržely. Nezřídka obětováno až na sta dětí najednou.

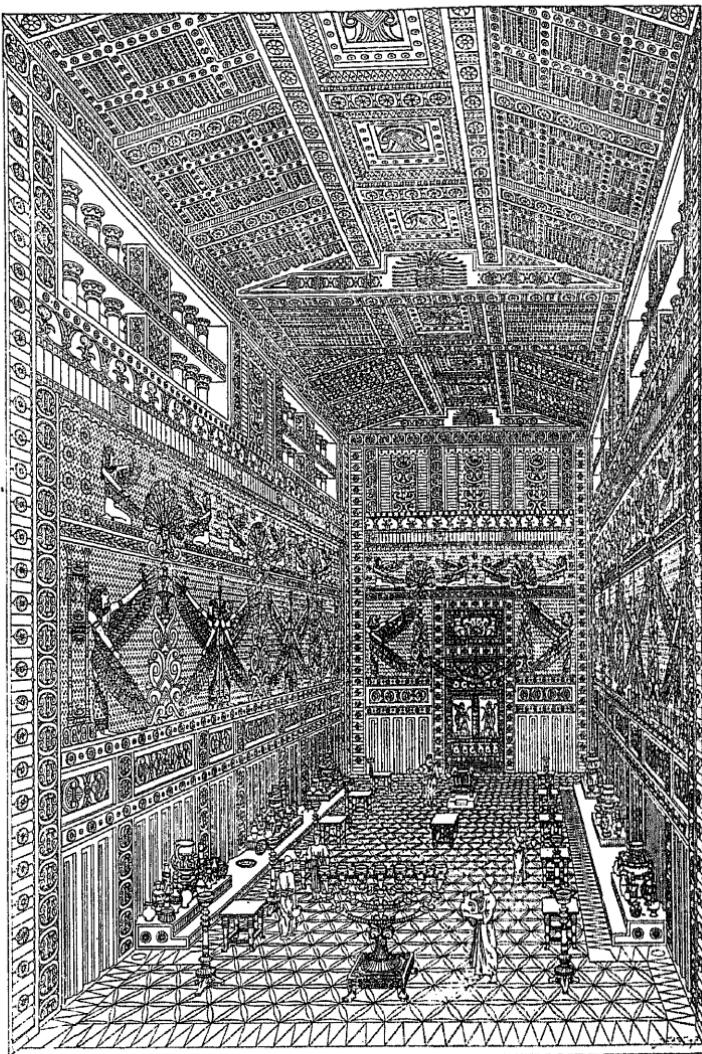
Židé.

§ 17. Země a dějiny.

Vlast národa židovského, **Palaestína** neboli Kanánu, rozdělena jest údolím řeky Jordánu na dvě půle. Východní slula Gilead, západní pak dělila se ve tři krajiny: v Galileji, v Samarii a v **Judsko**. V nížině (v Kanánu) podél moře syrského bydleli **Filištini**.

Židé jsou národ čeledi semitské. **Mojžíš** vyvedl je z Egypta, a **Josua** uvedl je do země zaslisené, do Palaestíny. Tam vladli jim z počátku soudeové. Prvním králem jejich byl **Saul**. Nástupce Saulův, **David**, učinil Jerusalem hlavním městem a založil velikou říši, jež od moře Rudého se táhla až k Eufrátu.

Syn Davidův **Šalomoun** vice než válkami se proslavil nádhernými stavbami, z nichžto nejpřednější byl **chrám**

Obr. 14. Vnitřek chrámu Šalomounova.

Hospodinův v Jerusaleme na hoře Moriá. Časté styky s Feničany nakazily však víru i mravy židovské, a Šalomoun

sám pronevěřil se Hospodinu: o bětová! Báloví a As-tartě!

K synu a nástupci jeho **Roboamovi** přišli starší lidu žádat o snížení daní a robot. A když jim nebyl po vůli, odstoupilo od něho deset severních kmenů (r. 978.) i založili zvláště království: **israelské**. Rodu Davidovu zachovali věrnost pouze kmenové Juda a Benjamin, a to bylo království **judské**.

V Izraeli šířilo se modlářství, kdežto království judské celkem věrno bylo pravé víře Hospodinově. Říše izraelská vyvrálena (r. 722.) od krále assyryskeho Sargona. Říší pak judské konec učinil (r. 586.) Nabukadnezar, král babylónský, jenž také velkou časť lidu odvedl do zajetí.

Peršané.

¶ §. § 18. Země.

Vysočiny Malá Asie, Arménie a Irán obydleny byly ve starém věku skoro vesměs národy čeledí arejské.

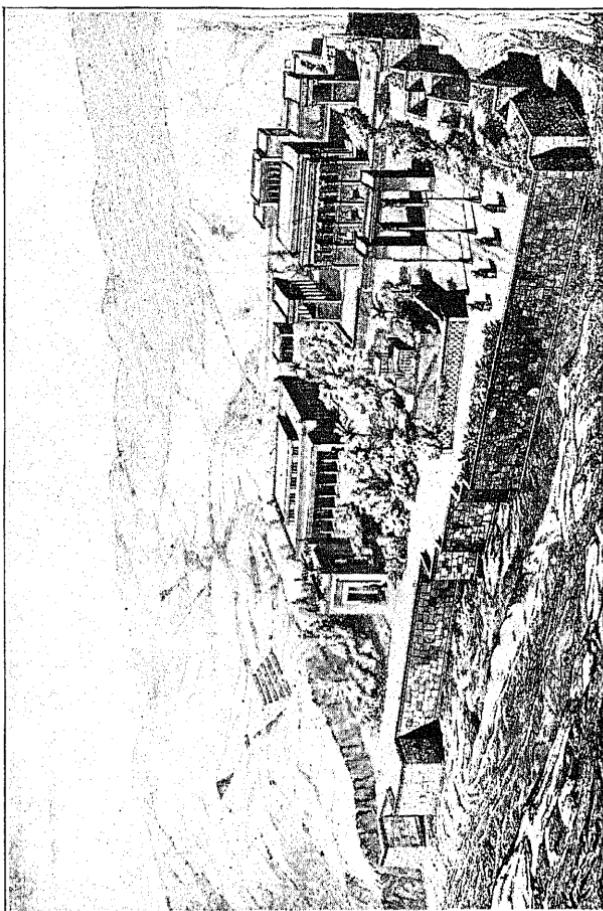
Nejdůležitější z nich byla **vysočina iránská**. Tato vypíná se mezi údolím Indu a poříčím Tigridu a Eufrátu. Na j. mezuje s oceánem indickým a na s. s jezerem chvalinským a stepnatými nížinami turánskými.

Po krajích táhnou se ohromná pásma horská, kteráž Iráni dávají podobu pevnosti (na z. Zagras, na s. Elburs, na sv. Paropamisus čili Hindu Kuš). Z krajin pak nejdůležitější byly: Médie (město Ekbatana, nyn. Hamadan), Persie (města Persepolis a Pasargady), Baktrie (město Baktra, nyni Balk.)

¶ §. § 19. Cýrus a Astyagés.

První velkoříši iránskou založili **Médové**. Tito podmaněni byli od Assyrů, avšak osvobodili se a podrobili si několik kmenů iránských. Vedením pak krále svého Cyaxara vyvrátili ve spolku s Babylónany město Ninive.

Poslední král médský byl **Astyagés**, syn Cyaxarův. Tento měl jedinou dceru, jménem Mandanu, i provdal ji za knížete perského Kambyša. Jednou zdálo se mu, že z ní vyrostl vinný kůř, jenžto se rozprostřel po celé Asii. Ptal se kněží (magů),

Obř. 15. Persepolis.

co sen ten znamená. I řekli mu, že Mandana dostane syna, a ten že panovati bude na jeho místě. Rozkázal tedy, aby syn ten, Cýrus, k němu byl přinesen. A když se tak stalo, dal dítě sluhovi svému Harpagovi, aby je zavraždil. Harpagus

pak odevzdal Cýra jednomu z královských pastýřů, aby ho někde v horách pohodil. Avšak pastýř chlapečka si nechal a vychoval za vlastního.

Když pak Cýrovi bylo deset let, tu se něco přihodilo, co jej prozradilo. Hrál si totiž s chlapci, a tito ho zvolili za krále. I ukládal jim rozličné práce a povinnosti, a všickni ho poslouchali. Tolikojeden z nich, syn to jakéhosi váženého muže mědského, nevykonal, co mu bylo nařízeno, a Cýrus ho za to zbičoval.

Otec chlapece takto ztrestaného zašel tudy ku králi a žaloval. Astyagés pak kázal Cýra zavolati, a když přišel, táhal se ho, jak se směl opovážiti ztýrati syna otee tak vznešeného. I odpověděl Cýrus, pranie se nezaleknuv: „Učinil jsem tak, ó pane, zeela po právu. Vyvolilis si mne chlapeci, a mezi nimi i tento, za krále, poněvadž jsem se jim k tomu zdál být nejzpůsobilejším. Ostatní všickni plnili mé rozkazy, tento však nechtěl poslouchati a nedbal o mne, až dostal svůj trest. Zavinil-li jsem tím něco, tu mne máš!“

Smělá odpověď chlapečova králi velmi se libila. A čím déle pohližel na Cýra, tím více mu připadalo, že podoben jest Mandaně. I jal se tedy po přívodu jeho pátrati a z výpovědi seznal, že Cýrus jest jeho vnuk. A poněvadž věšti prohlásili, že sen o Cýrovi už se vyplnil, antě byl od chlapečů zvolen za krále, Astyagés ho propustil k rodičům do Persie.

Harpagovi však za to, že rozkazu králova nevykonal, Cýra nevydal na smrt, dostalo se trestu nade vše pomyslení krutého. Astyagés totiž dal jediného syna jeho, chlapee asi třináctiletého, zabiti a rozsekati na kusy. Tyto pak kázal upravit k jídlu a Harpagovi předložiti. Harpagus, když poznal, co jedl, prohlásil, že se všim, cokoli král činí, jest spokojen. Ale v srdeci obmyšlel pomstu.

V Persii po některé době kníže Kambýses zemřel a Cýrus nastoupil na jeho místo. Tu přišel k němu služebník Harpagův a přinesl mu zajice se vzkázáním, aby jej vlastnoručně vykuchal, ale nikdo že nemá být přítomen. Cýrus zajice rozřízl i nalezl v něm list, v němžto Harpagus ho vyzýval ke vzpourě proti Astyagovi a zároveň zvěstoval, že pánové mědští ochotni jsou k němu se přidat.

Když to Cýrus přečetl, přemýšlel, jak by lze bylo Peršany navést k povstání, a konečně vymyslil tohle: Poručil jím, aby se k němu dostavili s kosami. A když přišli, kázal jím, aby vymýtili drahný kus země křovim porostlý, a to za jeden den. I učinili tak, a když nazejtří opět se dostavili, dal jim vystrojiti skvostnou hostinu. Po té pak tázal se jich, který z obou dnů jim více byl po chuti? A když odpověděli, že den druhý, slibil jim mnoho takových dnů jakož i jiných ještě výhod, zdvihnu-li se s ním proti Astyagovi.

Slova tato přijata s jásotem, a Cýrus nezadlouho s velikým vojskem vytrhl do pole. Harpagus, jenž na něj byl poslán, zběhl k němu. A když Astyagés sám se vypravil do boje, poražen jest u Pasargad a padl do zajetí. Následkem toho panství nad velkorišní iránskou s Médů přešlo na Peršany. To pak stalo se roku 558. (před Kr.).

N. § 20. Cýrus a Kroesus.

V Malé Asii předním národem byli **Lýдовé**. Tito podrobili si poněhlu všecky skoro kmeny v západních částech polouostrova, a řeka Halys dělila državu jejich od říše médské. Poslední pak král lýdský byl **Kroesus**, panovník nad jiné bohatý.

K tomu přišel jednou slavný mudřec a zákonodárci athénský, **Solón**. Kroesus ukázal mu své poklady, a konečně se ho tázal, kterého člověka by na světě pokládal za nejšťastnějšího. Čekal, že Solón jej samého bude jmenovati. Ten však odvětil: „*Tella, občana athénského.* Neboť muž ten žil v Athénách, když kvetyl, byl šťasten v kruhu zdárných dítěk a na slovo vzat mezi krajany. Sestárnuv pak, padl za vlast v boji vítězném.“

„*A kdo po Tellovi se ti vidí nejšťastnějším,*“ tázal se Kroesus dychtivě. „*Kleóbis a Bitón,*“ odpověděl Solón, „synové kněžky argivské. Jednoho dne matka jejich měla jeti k slavnosti. A poněvadž nebylo spřežení volů doma, zapřáhli se bratři sami do vozů a dovezli matku až ke chrámu. Lid jim za to blahořečil, a matka, poklekši před sochou bohyň, prosila, aby dostalo se dětem jejím, co by jim bylo nejprospěšnější. I usnuli

jinoši ponáma ze veliké a již se neprobudili ze spánku.“

„Příteli athénský,“ zvolal tu Kroesus nevrle, „eož štěstí mé tak málo vážíš, že mne ani na roveň nestaviš prostým občanům?“ I odvětil Solón, že nikoho nelze za šfastného vyhlašovati před skonáním. A nezadlouho Kroesus se přesvědčil, že slova mudrečky řeckého byla pravdiva.

Donesena mu totiž zpráva, že Astyagés, král međský, od knížete perského Cýra svržen jest s trůnu. Astyagés však byl Kroesův svat, a Kroesus tudy si umínil, že na Cýra zdvihne válku. Ale dříve dal se tázati v Delfech, jak válka dopadne. Orakulum odpovědělo, překročí-li Halys, že zničí velikou říši. Věštbu tuto Kroesus si vykládal ve svůj prospěch, avšak přepočetl se.

Překročil Halys (r. 549.), a bitva, již s Peršany svedl, byla nerozhodna. Po té vrátil se do Sard, hlavního města svého, domnívaje se, že nepřítel v zimě nebude válčiti. Avšak Cýrus táhl za ním, i porazil ho a Sardy skličil obléžením. Město nezadlouho dobyto, Kroesus zajat, i měl býti upálen na hranici. Oheň už plápolal, an tu krále nešfastný tříkráte po sobě zval: Solóne!

Tim Cýrus upozorněn tázal se, eo by slovo to znamenalo. I vypravoval Kroesus, jakou rozmluvu před léty měl se Solónem. A když připomenul slova mudreova, že nikoho nelze šfastným prohlásiti, dokud by neumřel, král perský se zamyslil a vítěz poraženému daroval život. Měl pak se ku Kroesovi, podobně jako k Astyagovi, s velikou šetrností a choval ho u dvora jako rádce a přitele.

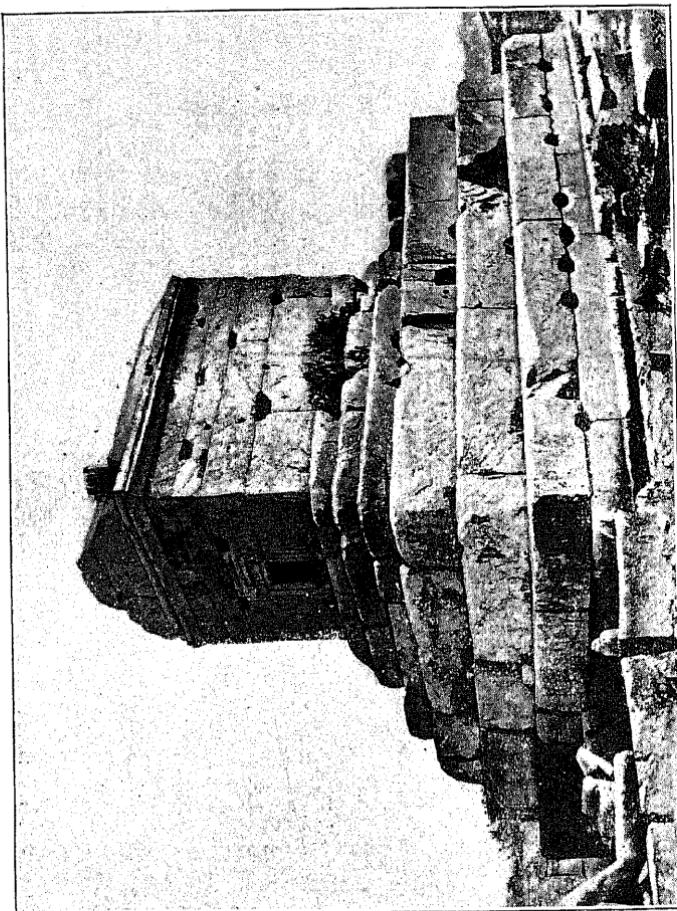
Po vyvrácení říše lýdské Peršané si též podmanili Řeky, již osazení byli na západním pobřeží Malé Asie.

§ 21. Pád říše babylónské. Cýrova smrt.

Nabonédus, poslední král babylónský, byl spojenec Kroesův proti Cýrovi. Král perský tudy na něj vytáhl (r. 539.), a Nabonédus, poražen byv v poli, zavřel se v Babylóně.

Město bylo rozsáhlé a na mnoho let opatřeno zásobami. Proto také obyvatelé z obležení praní si nedělali.

Cýrus ležel u Babylóna již druhý rok a nemohl ničeho dokázati. Tu mu kdosi poradil, aby řeku Eufrát odvedl prů-

Obr. 16. Hrobka Cýrova.

kopem do jednoho jezera. I učinil tak, a když voda v řečišti u Babylóna opadla, Peršané vrazili do města a dobyli ho. Babylónané konali právě jakousi slavnost a na nepřitele ani nemyslili. S Babylónem pak dostaly se v moc Cýrova také Syrie, Foenicie a Palaestina.

Židům, kteří dotud byli v zajetí babylónském, Cýrus dovolil, aby se vrátili do Jerusalema a znova vystavěli chrám Hospodinův. Vydal jim také všecky nádoby posvátné, které jim byl odiňal Nabukadnezar. I byl laskav na Židy hlavně proto, aby v nich měl oporu proti Egyptu, kdež král Amásis, spojenee někdy Kroesův a Nahonédův, mu byl nepřítel.

Velkoříše perská tábla se tehdy od moře syrského a aegaejského až k Indii. Cýrus umínil si, že podmaní ještě také **Massagety**, národ to četný a bojovný, jenž kočoval ve stepích za řekou Iaxartem (nynt Sir-Dárja). Avšak ve válce proti nim byl poražen a zahynul (r. 529.). Královna pak massagetská, Tomyris, našedší mrtvolu jeho, dala prý ji useknouti hlavu a vstríla ji do měchu lidskou krví naplněného, řkoue: Nasyste tedy krví, po které tolik jsi žíznil.

§ 22. Kambýses.

Kambýses, syn a nástupce Cýrův, požádal krále egyptského Amásia, aby mu deeru svou dal za manželku. Avšak Amásis místo deeru vlastní mu do Persie vypravil deeru krále Apria, svého předchůdce. To pak když se prozradilo, Kambýses na pochod se dal proti Egyptu.

Král Amásis sám polromy se nedočkal. Ale syn a nástupce jeho Psamménit poražen u Pélúsia i sevřen v Memfidě, kdež nezdolouho donucen vzdáti se vltězi (r. 525). Kambýses naložil s ním milostivě, a byl by mu snad udělil správu Egypta. Než Psamménit kul proti Peršanům pikle, i odsouzen tudy k usmrcení.

Kromě Egypta chtěl si Kambýses podmaniti též Aethiopii a Karthágenu. Výprava proti Aethiopům však dopadla nešťastně. Vojsko na pochod krajinami nehostinnými hynulo hladem, a král tudy musil se dátí na pochod zpátečný. Mimo to 50.000 mužů, jež byl vyslal dobyt oasy Ammónovy (nyn. Siva), v poušti pískem bylo zasypáno.

Když pak Kambýses z nešťastné výpravy aethiopské se vrátil do Memfisy, zjevil se Egyptanům Apis, následkem

čehož oni tonuli v radováncích. To vida král, nemyslil jinak, než že se raduje z jeho nehody. A když mu starší města vykládali, to že se jim v býku zjevil bůh, odvětil jim, že ihou, a dal je jakožto lháře vésti na popravu. Po té rozkázal kněžím, aby mu Apisa přivedli, a to když se stalo, vytasil na něj nůž a poranil jej v stehno, tak že býk z té rány pošel.

Od doby té zuřil prý Kambýses jako šílený proti všem, i proti své vlastní rodině. Než tu přišla pojednou zpráva, že bratr jeho **Smerdis**, kterého byl ze žárlivosti dal zavraždit, v Médii sedí na trůně. Byl to kněz (magus) jeden, jenžto podoben jsa králevici zavražděnému, za něj se vydával.

Kambýses vytáhl proti němu, než zemřel na cestě, poraniv se mečem. Avšak zapřísáhl ještě před smrtí knížata perská, aby ho pomstili a trůnu Cýrova prvníti nenechávali podvodníkem.

§ 23. Darius.

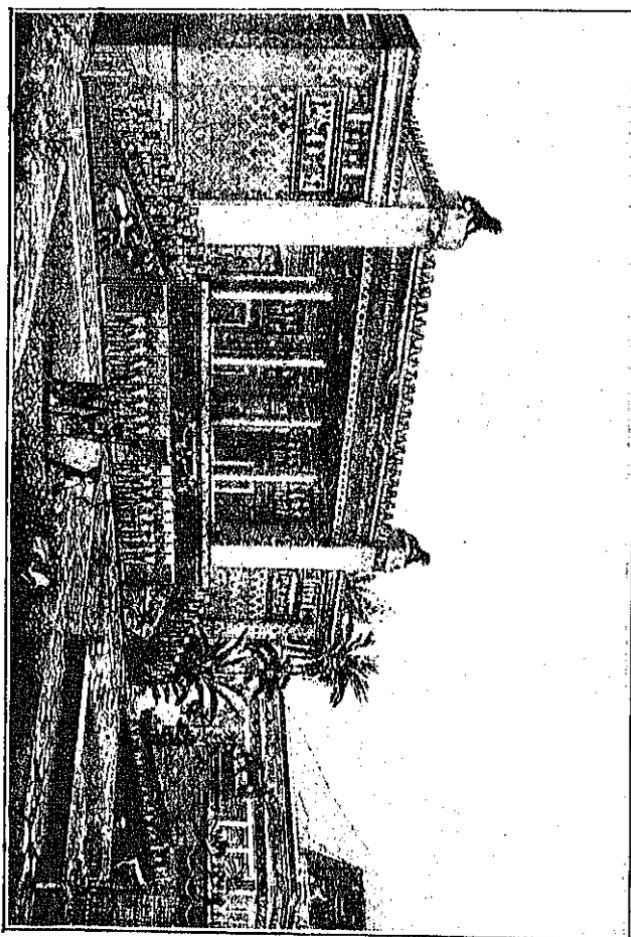
Lži-Smerdis dlouho nepanoval. Vyšlo na jevo, že nemá uši, tudy že jest to vlastně jistý kněz (magus), jemuž pro zločin jakýs za krále Cýra byly uříznuty. Knížata perská přepadla a zabila ho, a na trůn nastoupil **Darius**, nejbližší příbuzný a zákonny dědic Kambýsův.

Pověst vypravuje, že Darius králem učiněn byl 1stí svého podkoního. Knížata perská totiž, když byli Lži-Smerda zavraždili, usnesli se na tom, aby ten z nich byl králem, jehož kůň při východu slunce první zařehece. Podkoní Dariův vyvedl tudy koně pánova za město, kdež i jiní koňové se pásli. Když pak druhého dne ráno Darius s knížaty perskými k místu tomu přijel, tu kůň jeho si vzpomněl na společnost, s níž se tam pásal, a zařehtal. A zároveň také z čista jasna se zblesklo a uhodilo. I skočili knížata s koní a kořili se Dartovi jakožto svému panovníku.

Lži-Smerdis byl zavražděn, Darius seděl na trůně Cýrově, avšak národové mnozí, nad nimiž měl kralovati, nechtěli ho poslouchat a toužili po samostatnosti. Darius musil je tudy

znova podmaňovati a znova budovati perskou velkoříši.

Nejnebezpečnější bylo povstání v Babylóně. Darfus porazil sice povstalec v poli, ale města dobyti nemohl. A Babylónané,

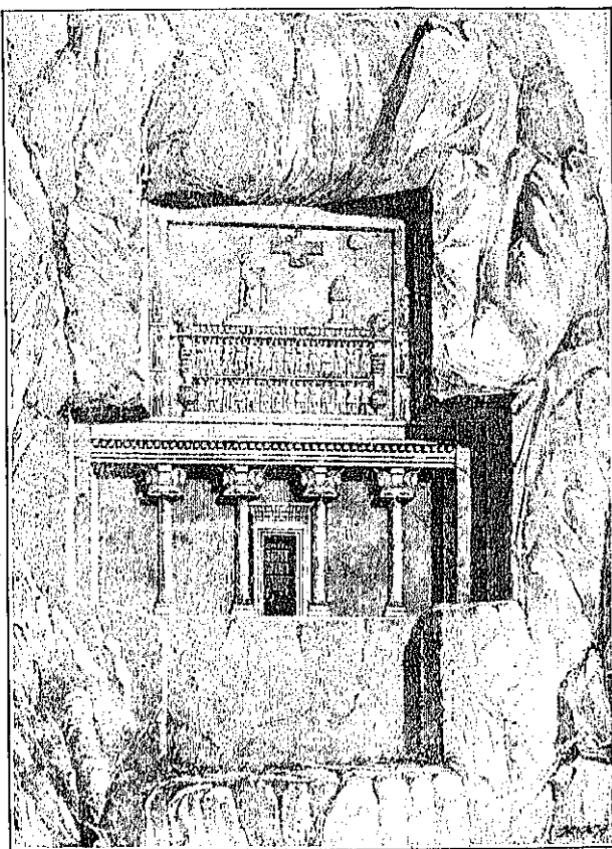

Obr. 17. Palác Darfúr v Persepoli.

vystupujíce na hradby, pošklebovali se mu a pokřikovali na Peršany: „Co tu sedíte a netáhnete?“

Tehdy Zópyrus, přítel Darfúr, uřezal si nos a uši, a na celém těle se zohaviv, jako zběh se odebral do Babylonu.

Tam pak vypravoval, že Darlus mu tak byl učinil, i soptil proti němu vztekem. Babylónané uvěřili řeči jeho i dalí mu část vojska. S tímto Zópyrus pobil nejprve 1000, potom 2000 a pak zas 4000 Peršanů, které Darius dle úmluvy proti němu

Obr. 18. Hrobka Darjova.

vypravil. Tehdy Babylónané, důvěřujíce mu již úplně, učinili ho s vým vojevůdcem a velitelem hradeb.

Darlus, obdržev o tom zprávu, ihned kázal na město Imáti útokem, a Zópyrus otevřel Peršanům brány. Tak

opanován Babylón opět, a Zópyrus ustanoven tam v odměnu za satrapu čili místodržitele.

Podobně jako Babylónie podrobeny též i země ostatní, a říše na východě rozšířena až k řece Indu. Aby pak ji mohl lépe spravovat, rozdělil ji Darfus na satrapie. V těchto vládli jménem jeho satrapové čili místodržitelé, již tam konali pořádek, vybírali poplatky a knížata a národy poddané udržovali v poslušenství.

Z. J.

§ 24. Náboženství Zoroastrovo.

V třináctém (prý) století před Kr. žil v zemi bákatické mudrce, jménem Zoroaster. Ten učil, že jsou dve nejvyšší bytosti, jedna dobrá, druhá zlá. Bůh dobrý slul Ormuzd, a protivník jeho slul Ahriman. Cokoli ve světě dobrého (světlo, teplo, úroda, zdraví, pravda, etnosf), pochází od Ormuzda, a cokoli zlého (temno, zima, sucha, poušť, nemoc, lež, nepravost), to vše pochází od Ahrimana. Ormuzd stojí v čele duchů dobrých, a Ahriman v čele duchů zlých čili běsů. Duchové dobrí neustále bojují proti běsům, a povinností člověka jest, aby pomáhal Ormuzdovi proti Ahrimanovi, aby hubil зло a množil dobro. To pak činit, udržuje-li posvátný ohň, vzdělává-li pilně půdu, pěstuje-li užitečné rostliny a zvířata, vystříhá-li se nečistoty a všechno, co by mu škodilo na zdraví, mluvit-li pravdu a má-li v ošklivosti nepravost.

Z duchů, již Ormuzdovi nejvíce pomáhají proti běsům temma a zimu, nejpřednější jsou Mithra, bůh slunce, a Atar, bůh ohně. Bůh dobrý, Ormuzd, konečně ovšem zvítězí!

O duši věřili Iráňané, že jest nesmrtelná. Duše dobrá přijde do říše Ormuzdovy. Kněží náboženství tohoto sluli v Médií a v Persii magové.

Averky někdy řekl: Čeština je výkrov

českou klišé

českou klišé

Kniha druhá.

Řekové a Macedoňané.

§ 1. Řecko.

Vlasti národa řeckého byly: 1. polouostrov řecký a 2. okolní ostrovy.

Polouostrov řecký počíná se jižně od hor ceraunských a kambunských, i rozkládá se mezi mořem iónským a aegaejským. Hory ceraunské dělí jej od Illyrie a hory kambunské od Maceدونie.

Členy a zálivy. Polouostrov řecký jest velmi členitý. Má mnoho zálivů a jest bohat na přístavy. Zálivy dělají na tři části, na Řecko severní, střední a jižní.

Řecko severní odděleno jest od Řecka středního zálivu: ambrackým na západě, pagasaejským a malickým na východě.

Řecko střední (Graecia propria) odděleno jest od Řecka jižního zálivu: korintským na západě a sáranským na východě.

Řecko jižní čili Peloponésus souvisejí se Řeckem středním i stheneem čili šíji korintskou, i jest ostatně obklíčeno mořem a rozčleněno zálivy: messénským, lakónským a argolským ve čtyři polouostrovy drobnější.

Horstvo. V Řecku severním hlavní pohoří jest Pindus. Z toho vybíhají na severu hory ceraunské a kambunské. K témtu přiléhá na východě Olympus, a proti Olympu na jihu vypíná se Ossa. Údolí pak mezi Olympem a Ossou slove Tempé.

Od jižního konce Pindu na jihovýchod tāhne se Oeta a jižně od Octy strná památný Parnassus. Na jižní straně zálivu malického jsou Thermopyly, úžina to mezi mořem a skalami oetskými.

V Peloponésu jádrem polouostrova jest vysokina arkadská. Z této na jih vybíhá Taygetus a končí se mysem řečeným Taenarum.

Řeky. Řek jest dosti, avšak jsou krátky a nesplavný, a v létě větším dílem vysychají. Největší jest *Achelous*, jenž prameny sbírá na západní straně Pindu a spěchá do moře iónského. Východně od Pindu teče *Peneus* a běží údolím Tempe do moře aegejského. Do zálivu Iakónského vlévá se *Eurótas*, a do moře iónského s vysočinou arkadské teče *Alfeus*.

Krajiny. Řecko severní rozdeleno jest pohořím Pindem v hornatý *Épirus* a úrodnou *Thessalii*.

V Řecku střední rozkládají se: 1. *Akarnánie*, 2. *Aetolie*, 3. *Lokris* západní, 4. *Fóeis*, 5. *Dáris*, 6. *Lokris* východní, 7. *Bocotie* (hlavní město *Théby*), 8. *Attika* (hlavní město *Athèny*), 9. *Megaris*.

V Řecku jižním čili Peloponésu prostírají se: 1. *Acháia*, 2. *Élis*, 3. *Messénie*, 4. *Lakónie* (hlavní město *Sparta*), 5. *Arkadije* 6. *Argolis*, 7. *Korinthie*.

Ostrovy. Z těchto dalečiny byly: *Kyklydy*, *Sporady*, *Kréta*, *Euboea* a ostrovy iónské.

Kyklydy rozloženy byly kolem posvátného ostrova *Délu*. Největší z nich byly *Naxos* a *Paros*.

Sporady roztroušeny byly podél záp. pobřeží Malé Asie. Největší z nich byly: *Lémnos*, *Leshos*, *Chios*, *Samos*, *Rhodos*.

Z ostrovů iónských jmennuj se nejčastěji: *Koreýra* a *Ithaka* (blíže Cephallénie).

Doba prvá.

Hrdinský věk dějin řeckých.

§ 26 Obyvatelstvo. Demokalión a Pyrrha.

Původní obyvatelé zemí řeckých byli *Pelasgové*. Později přistěhovali se tam kmenové řečtí čeliďi arejšté.

S těmito Pelasgové splynuli v národ jeden. A jiného národa tohoto bylo později *Hellénové*, a vlast jeho slula *Hellas*. Římané

Hellény nazývali Graecky a vlast jejich Graecii. Odtud české naše názvy: Řecko, Řekové.

Dle pověsti Řekové byli potomci **Deukalióna** a **Pyrrhy**. Tito jediní zachránili se při všeobecné potopě, kterou nejvyšší bůh nebeský Zeus polubil hříšné a zkažené lidstvo. Zachránili se na velkém korábu a přistali konečně na hoře Parnassu. I tázali se orakula delfského (Delfy ve Focidě), jakým by spásobem pokolení lidské opět se dalo obnoviti. Orakulum jim odvětilo, aby za sebe házeli kosti veliké matky. Dlouho přemýšleli, co věštba ta znamená, až Deukalión konečně usoudil, veliká matka, to že jest země, a kosti její, to že jsou kameny. Tudy házeli za sebe kameny. A z kamenů, jež Deukalión házel, povstali mužové, a z kamenů, jež házela Pyrrha, povstaly ženy.

Nad lidmi témito panoval potom syn Deukaliónův, **Hellén**, a od toho oni pojmenování Hellény. Od synův pak a vnuků Hellénových jméno mají přední kmenové řečti: Aeolové, Dórové, Iónové, Achaeové.

§. 3. Héraklés.

Nejslavnější bohatýr (héros) řecký byl **Héraklés**, syn Zeusa ūv a královny Alkmény. Bohyně Héra, manželka Zeusova, poslala na něj, an sotva se narodil a v kolébce ležel, dva hady. Avšak Héraklés je zardousil pouhýma rukama.

Když věku mužného dospěl, vydal se na cesty. Na rozcestí potkal dvě ženy, Ctnost a Rozkošničtví. Tato slibovala mu život plný radosti, Ctnost pak život plný svízelů, cestu trinitou a neschůdnou, avšak vedoucí k celoslavě. Héraklés zvolil cestu ctnosti.

Na rozkaz bohů vstoupil do služeb krále mycénského Eurystheea (Mycénae v Argolidě). Tento pak uložil mu, aby vykonal dvacetoro prací, z nichžto nejznamenitější byly tyto:

1. Zápas se levem nemějským.

Eurystheus poručil Héraklovi, aby mu přinesl kůži lva nemějského (Nemea v Argolidě). Lev tento však byl

neporanitelný. Proto také Héraklés s ním nebojoval zbraní obyčejnou, nýbrž zardousil jej rukama. Když pak zabitého nesl domů, Eurystheus strachy zalezl do sudu a vzkázal Hérakleovi, aby budoueně kořist' podobnou okazoval někde za městem. Kůži Iva nemejského nosil potom Héraklés jako pláštik.

2. Zabití lernejskéhydry.

V bažinách u města Lerny (jižně od Arga v Argolidě) zdržovala se nestvůra, veliký to had o devíti hlavách, a celou krajинu kolem sužovala. Z devíti hlav jejich jedna byla nesmrtelná. Héraklés vyplášil ji ohnivými šipy z doupěte a jal se jí střhat hlavy. Avšak na místě každé hlavy ufaté ihned zas narostly dvě nové. A mino to přišel sani na pomoc veliký drak, jenž Hérakléa štipal do paty. V nesnázi této Héraklés povolal na pomoc svého bratrance. Ten pak zapálil na blízku les, a Héraklés upaloval potom hydry hlavy hořícimi stromy. Zničiv takto všecky hlavy smrtelné, na hlavu nesmrtelnou svalil velikou skálu. Jedovatou žluč oblný této napustil pak své šípy, tak že rány jimi spříšobeně byly nezhojitele.

3. Vyklizení chléva Augiova.

V Élidě panoval Augias, král to přebohatý na stáda. V chlévě jeho stálo as 3000 kusů dobytka, ale po celých 30 letech v něm nebylo poklizeno. Eurystheus rozkázal Hérakleovi, aby chlév ten vyklidil za jeden den. Héraklés pustil do něho dvě řeky, a tak práce ta vskutku za jeden takto den byla vykonána.

4. Přinesení zlatých jablík ze zahrady Hesperidek.

Hesperiidky, zpěvné deery bohyně Noe, měly daleko na západě krásnou zahradu. V zahradě této byl strom, a na tom rostla zlatá jablka. Ale jablka tato hltal drak, jenž nikdy nezamhouřil oka. Ze stromu tohoto měl Héraklés Eurystheovi přinést tři jablka. Avšak nevěděl, kde zahrady Hesperidek jsou, a proto bloudil dlouho po světě. Konečně přišel

k obru mořskému, jménem Atlantovi, jenž na ramenou držel veškerou klenuti nebeské. Tomu pak se nabídlo, že břímě jeho prozatím podrží, když mu přinese zlatá ona tři jablka.

Atlas svolil, avšak když přišel s jablkami, nechtěl už nebes kouli od Hérakla převzít, jablka že prý Eurystheovi sám donese. Tehdy Héraklés se utekl ke lsti. Požádal Atlanta, aby klenuti nebeské ještě aspoň na chvíliku na se vzal, jenom co prý si nějaký polštář na ramena udělá, aby ho břímě to příliš netlačilo. Atlas byl mu po všem. Avšak sotva že nebes kouli opět měl na ramenou, Héraklés popadl jablka i odešel s nimi do Řecka.

5. Přinesení Cerbera z podsvěti.

Cerberus byl strašlivý pes o třech hlavách, jenž hlídal bránu do podsvěti. Héraklés měl ho přinést do Mycén. Bál říše podzemní, Hádés, dovolil, aby nestvůru odnesl, zmůže-li ji bez zbraně. Héraklés tak učinil, i spoutal Cerbera a donesl k Eurystheovi. Tento se obludy ovšem zděsil, i poručil Héraklovi, aby ji opět odnesl do podsvěti.

Poznámka. Ostatní práce Hérakleovy byly: *a)* honba na kance erymanthského, *b)* honba na laň erynejskou, *c)* zaplacení ptáků stymfalských, *d)* přinesení pásu královny Amazonek Hippolyty, *e)* polapení býka krétského, *f)* zkrocení koňů krále Dioméda, *g)* přinášení skotů Géryonových.

Propuštěn byv ze služeb Eurystheových, Héraklés vykonal ještě množství činnosti hrdinských. A když ctil, že se blíží konec života jeho, postavil si na hoře Octě hranici. Vystoupiv na ni, pohnul přítele svého Filoktéta, aby ji zapálil. A když plápolala, unesen jest v oblaku za rachotu hromův do Olympu. Tam pak s bohyní Hérou se smířil a deern jej Hébu pojal za manželku.

6. Théseus.

Aegeus, král athénský, zasnoubil se s Aethrou, dcerou krále troezénského (Troezén v Argolidě). Odcházeje do Athén,

nařídil jí, aby syna **Thésea** za ním poslala, až bude tak silen, aby odvalil skálu, pod níž Aegeus schoval svůj meč. Když pak Théseovi bylo šestnáct let, matka ho dovedla ke skále, kterouž také ihned odvalil. A vzav meč, vydal se za otcem do Attiky.

Cestou podstoupiti musil kruté boje s několika nebezpečnými loupežníky, jako na př. s **Prokrustum** čili napínačem. Tento eizincec, kteří k němu přišli, kladl na lože. A kteří byli delší nežli lože, těm osekával ůdy, a kteří byli menší, těm ůdy násilně natahoval. Théseus Prokrusta položil na vlastní lože jeho, a zutinav mu ůdy, usmrtil ho.

V Athénách Théseus od Aegea poznán po meči. Avšak radost, že syn a otec šťastně se shledali, velice ztrpčena byla pohromou, jíž nedávno před tím Attika postižena byla ve válce. **Mínós**, král krétský, zvítěziv nad Aegeem, uložil mu, aby každého devátého roku do Kréty odyáděl živý poplatek: sedm panen a sedm mládenec. Tyto Mínós zavíral do labyrintu, budovy to s nesčitelnými zapletenými chodbami, kterou mu byl vystavěl báječný umělec Daedalus. Tam pak ubohé požíral netvor, jménem **Minotaurus**, jenž prý byl půl býka, půl člověka.

Jíž po třetí měla loď s obětní nešťastnými odplouti do Kréty: Tu odhodlal se Théseus, že s nimi pojede a vlast osvobodí od břemene tak hanebného. S těžkým srdečem přivolil k tomu Aegeus, i rozkázal synovi, dobré-li pochodi, ať na loď, až pojede zpátky, místo plachet černých zavěst bílé.

Přišed do Kréty, Théseus od deery Mínóovy **Ariadny** dostal meč a klubko. Klubko to měl v labyrintě rozvíjeti, aby našel zpáteční cestu, a mečem měl sklásti Minotaury.

Théseus také vskutku netvora zabil a po roztočené nití šťastně se dostal z labyrintu. Ale vraceje se do Attiky, zapomněl místo plachet černých zavěsit na lodi plachty bílé. Tehdy Aegeus, toužebně vyhlížeje loď synovu, když spatřil koráb s plachtami černými, v zoufalství se vrhl do moře, jež odtud po něm se nazývá aegejské.

Théseus, stav se v Athénách králem, sjednotil a spořádal Attiku i dal lidu moudré zákony.

§ 5. Iásón.

Athamas, král orchomeneský (Orchomenus v Boeotii u jezera kopaiského) chtěl dítky své, Frixia a Hellu, z návodu macechy jejich obětovati bohům. Avšak matka jejich poslala jim berana se zlatým ronem, aby na ném uprehly. Na útěku Hella spadla do moře, kteréž po ní sluje Helléspont (nyn. průliv dardanellský), ale Frixus šťastně se dostal až do Kolehidy (krajina v nyň. Kavkazsku). Tam obětoval berana Zensovi a zlaté rouno daroval tamnímu králi, který je zavěsil v posvátném háji a stříci dal drakem.

Řekové velice žádostiví byli zlatého rouna toho, avšak nikdo se nechtěl vydati na výpravnu až do Kolehidy. Tu konečně Iásón se toho odvážil, a to k žádosti strýce svého Pelie, jenžto panoval v Tólkou (městě thessalském u zálivu pagasaického). S Iásónem pak spojili se k dobrodružství tomu nejpřednější héróové řečtí, jako Théseus a Héraklés a též i slavný pěvec Orfens, a na lodi řečené **Argó** z Tólkou vypluli do Kolehidy.

Když tam přijeli, král tamní ochoten byl vydati jim zlaté rouno, chytí-li Iásón divoké býky jeho a zoráli s nimi kus pole a zaseje-li v něm dračí zuby. Práce tyto Iásón šťastně vykonal pomocí deery královny **Médéé**, která ho čarodějnými prostředky uchránila od ohně, jenž z býků naň sršel, a též mu poradila, jak by si dále měl počinat.

Když totíž pole zoral a zuby dračí rozseč, vyrostli z nich ozbrojenecí. Tito byli by ho zabili, avšak Iásón dle rady Médéiny hodil mezi ně kámen. I hádali se, kdo z nich kámen hodil, a konečně se vespolek povraždili.

Po té žádal Iásón, aby mu rouno bylo vydáno. Avšak král se k tomu neměl, vymlouvaje se, že Iásón práce vykonal nikoli sám, nýbrž pomocí Médéinou. Tehdy Iásón a Médéa v noci tajně vstoupili do háje, v němž rouno bylo uschováno. Médéa uspala hlídače draka kouzelnými nápoji a Iásón zmocnil se zlatého rouna. Potom pak oba utekli na loď a šťastně se dostali nazpět do Tólkou i s ostatními Argoplaveci neboli Argonauty.

§ V. Kadmus. Oedipús.

Kadmus byl syn krále foenického. Bůh Zeus unesl sestru jeho Európu, a Kadmus ji hledal. Avšak orakulum delfské kázalo mu, aby toho nechal a raději šel za krávou, kterou potká, a kde kráva ta ulehne, tam aby založil město. Kráva si ulehla v Boeotii, a Kadmus založil tam město Théby.

Prve však chtěl krávu občovatí bohem. I poslal tudy několik mužů k blízkému prameni pro vodu. Avšak drak, jenž pramen hlídal, muže ty zahubil. Tehdy Kadmus sám se vydal ku prameni, draka zabil a zuby jeho zasíl do země.

Ze zubů pak těchto vyrostli ozbrojenci, kteřížto však ve spolek se povraždili, tak že jen pět jich zůstalo. A to byli přatele potomních šlechtických rodů thébských.

Avšak drak, kterého Kadmus zahubil, posvěcen byl bohu války Areovi. Ten tudy na potomky Kadmovy nevražil, i spůsobil jim drahně běd a strasti. Ale nejnešťastnější ze všech byl Oedipús.

Oedipús byl syn krále thébského Laius a manželky jeho, královny Iokasty. Laiovi bylo předpověděno, že bude miti syna, jenž otce zabije a matku pojme za manželku. Když tedy Oedipús se narodil, odevzdali ho rodiče sluhovi, aby ho pohodil někde na horách eithaerónských (Eithaerón pohoff mezi Boeotii a Attikou).

Ale sluga dítě dal pastýři krále korintského, a ten je donesl k bezdětnému pánovi svému, jenžto chlapečka přijal a vyevoval za vlastního. Když pak Oedipús dospěl a tázal se orakula delfského, kdo jsou jeho rodiče, dostal za odpověď, aby se ani netázal, neboť prý otce zabije a matku pojme za manželku. Tudy ušel již do Korinta, anobrz' odebral se do Théb, domnívaje se, tam že s rodiči se nesetká.

Cestou v úvoze jakémisi potkal vůz a s vozkou se dostal do hádky. Ve voze pak seděl stařec a ten ho udeřil do hlavy. Z toho Oedipús se rozlobil a starce zabil. Ten však nebyl nikdo jiný, nežli otce jeho, král Laius.

Tou dobou sužovala Théby **sfinx**, okřídlený to lev s obličejem panny. Nestvůra tato seděla na skále nedaleko Théb a

dávala tuto hádanku: Co jest to? Ráno chodi o čtyřech, v poledne o dvou a na večer o třech! Thébané scházeli se každodenně i hádali, co by to bylo. A když neuhodli, sfinx vždycky jednoho z nich zahubila.

Za okolnosti takovýchto Kreón, bratr Iokastin, jenž po smrti Laiově se uvázal ve vládu, dal rozhlasiti: kdo hádanku rozluští, ten bude v Thébách králem a Iokastu dostane za manželku. Oedipus tudy šel hádat, a když můj sfinx hádanku předložila, mínil, to že jest člověk. Tím také hádanka byla rozluštěna, a sfinx dle ustanovení osudu se vrhla se skály. Oedipus pak stal se králem a Iokasta mu dána v manželství.

Po některé době vypakl v Thébách mor, a bohové věstili, že zhoubě nebude konec, dokud vrah Laiův nebude vypuzen ze země. Oedipus jal se tedy po vrahovi pátrati, a tu vyšlo na jevo, že sám jest vrahem tím, a věstba zlá že se na něm vyplnila. Tehda Iokasta v zoufalství se oběsila, a Oedipus si vyrval oči. Thébané pak vypudili ho do vylímanství, do něhož s ním odešla i deera jeho Antigona. I bloudil s ní po Řecku žebraje, až konečně dostihl do Attiky a tam, s bohy smířen, klidně vykročil ze života vezdejšího.

§ 1. Válka trójská.

1. Příčina a počátek války.

Trója neboli **Ilium** slulo město v Malé Asii (v Mysii) nedaleko Helléspontu (čili průlivu dardanelského). V městě tom panoval král, jménem **Priamus**. Syn Priamův **Paris** odvedl **Meneláovi**, králi spartskému, manželku jeho **Helénu**. Řekové težce nesli pohanění tukové i strojili se tudy k veliké výpravě, které v čelo se postavil bratr Meneláuv **Agamemnón**, mocný král mycenásky.

V Aulis, přístavě boeotském, sjelo se téměř 1200 lodí a asi 100.000 bojovníků. Z rekví a knížat nejpřednější byli: **Achilleus**, král thessalských Myrmidonů, ze všech nejsličnější a nejudatnější, **Patroklos**, přítel jeho, **Nestór**, král pylský (Pylus v Messeni), ze všech řeckých nejstarší a nejvýmluvnější, **Odysséus** (čili Ulysses), král ithacký, ze všech nejchytřejší.

Když pak Řekové v Aulidě byli shromážděni, spásobil jim Zeus veliké znamení: hrozný totíž had vyplížil se na strom, pod nímž právě se obětovalo, a pozrel tam z hnízda osm ptáčat a zároveň i jejich matku. Zjev tento věstec **Kalchas** vyložil v ten rozum, že Řekové devět let o Tróji budou bojovati a teprve desátého léta ji dobudou.

Počátek výpravy všobec k dobrému se nepodobal. Vejsko nemohlo z Aulidy se hnouti, anoť panovalo stálé bezvětří. To pak na Řeky seslala **Artemis**, bohyně luny a lovů, kterážto se hněvala na Agamenóna, že jí zastřelil laňku. Na smíření bohyně měl Agamenón dle věstby Kaledantovy obětovati deceru svou Ifigenii. **Ifigenie** přivedena tudy do tábora. Ale při oběti bohyně podložila na místo její laň, a Ifigenii unesla do Tauridy (Tauris — nyř. Krim). Po tom pak ihned seslala příznivý vítr, a Řekové bez polromy se dostali do Asie.

2. Boje před Trójí. Hněv Achilleův. Smrt Hektórova.

Válka proti Trójanům však nad míru byla svízelna. Trója měla pevné hradby a hájena byla statečnými reky a bojovníky. Z bohatýrů jejích nad jiné vynikali **Hektór**, nejstarší syn Priamův, a **Aenéas**, chrabrý král dardanský.

Řekové, vytáhše koráby na břeh, zřídili tábor a z toho proti Trójanům válčili se šestnácti střídalými. Potřeby své musili si opatřovati loupežnými výpravami do krajů okolních, i rozptylovali tak sily svoje. Proto také Trójané po celých devět let s úspěchem s nimi bojovali. A když nastal rok desátý, tu již dokona se podobalo, že Řekové se domů vrátili s nepořízenou.

Stalo se totíž, že Agamenón na sebe rozhněval bohu slunce Apollóna, potupiv kněze jeho, a za to Apollón na Řeky seslal mor. Mimo to v krátee potom Agamenón urazil Achillea, a následkem toho bohatýr ten vzdaloval se bojův a nečinně seděl ve staně. Matka pak jeho, bohyně mořská Thetis, odebrala se na Olymp, sídlo bohův, a vyžádala si na Zeusovi, aby Řeky tak dlouho soužil porážkami, dokud by Achillea neusmířili.

Tehdy po všti Zeusově Trójané Řekům působili stálé porážky, a konečně Hektór vnikl až do tábora řeckého a zapálil tam koráby. Tu půjčil Achilleus příteli Patroklovi své brnění, a Trójané myslíce, že sám Achilleus na ně se žene, dali se na útěk. Jediný Hektór postavil se Patroklovi a zabil ho kopím i zmocnil se brnění jeho. Mrtvoly však Řekové uhnájili.

Když Achilleus se dověděl, že Patroklos, přítel jeho nejdražší, byl usmrcen, posypal popelem hlavu i oděv a hlasitě hořekoval. Tu ihned pospíšila k němu matka jeho Thetis a zaříkala ho, aby se nevrátil nad Hektórem, poněvadž osudem bylo určeno, že brzy po něm zemře. Avšak prosby její byly marny.

Achilleus, dostav nové brnění, které byl zhotovil sám Héfaistos, bůh ohně a umění zbrojířského, vyjel ve voze válečném na Trójany, a tito po krutém boji se před ním dali na útěk. Jediný Hektór ostal před branou, ale když děsný Achilleus se přiblížil, opustila ho srdečnost i utíkal také. Achilleus pádil za ním a třikrát ho hnál kolem města. Konečně Hektór stanul a jal se s Achilleem bojovat, avšak kopím raněn byv do krku, klesl k zemi. Mrtvolu jeho Achilleus přivázal k vozu svému a vlekl až do tábora.

Nazejffí potom mrtvola Patroklova slavně jest spálena. Ostatky uloženy ve zlatou popelnici a nad hrobem nasypána mohyla. Achilleus pak mrtvolu Hektórovu znova přivázal k vozu a třikrát ji vláčel kolem hrobu Patroklova. A když to i častěji činil, slitovalo se bohům řeka nešťastného, a Zeus sám povzbudil Priama, aby k Achilleovi zajel a tělo synovo vykoupil.

Achilleus Priama přijal nad mŕtuu vlivně, vydal mu mrtvolu Hektórovu a povolil i příměří, aby mohla důstojně být pochována. Když pak otec ji dovezl do paláce, položena na lůžko; ženy naříkaly a pěvec zpívali písni políčební. Po desítidenním smutku mrtvola spálena, ostatky dány do zlaté popelnice a nad hrobkou nasypána mohyla, podobně jako nad hrobem Patroklovým.

Poznámka. Události tyto lze slavný básník řecký Homér ve veliké hásni vypravovací čili epické, jež slove Ilias.

3. Konec války. Zkáza Tróje.

Nedlouho po smrti Hektorově padl i Achilleus, jakož osudem bylo stanoveno. Paris ranil ho šípem do paty, jediného to místa, kde vůbec byl poranitelný. Řekové, ztrativše tak reku nejlepšího, marně se dále o Trójí pokoušeli, až konečně bohyně Athéna Odysseovi vnuknula les. Návodem jejím Odysseus tajně odnesl z Tróje obraz její, řečený Palladium, o němž se věřilo, že město čini nedobytným. A mimo to zdělali Řekové velikého dřevěného koně, do něhož Odysseus a bojovníci někteří, nad jiné udatní, se ukryli. Ostatní pak, jakoby se dávali na útok, odpluli na blízký ostrov Tenedos, ostavivše u koně pouze jednoho muže, jménem Sinóna.

Sinón vydával se za uprchlíka a řečt ošemetnou přesvědčil Trójany, že Řekové koně toho zdělali na rozkaz bohů v náhradu za vzaté Palladium. „A dopravte-li koně do města,“ pravil, „bude opět nedobytno.“ Trójanci věřili, jediný kněz Láokoón nevěřil a varoval. Avšak když ihned potom i s dvěma syny usmrcen byl od dvou obrovských hadů, Trójanci, vidouce v tom trest boží, s jásem koně vtáhli do města.

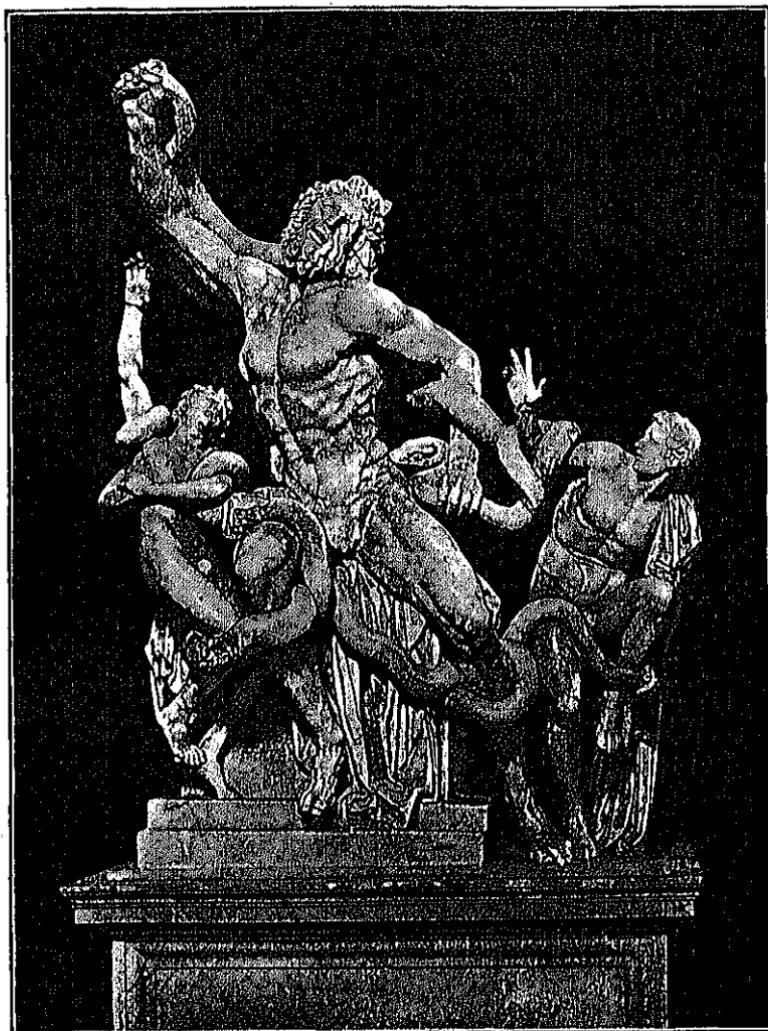
V noci pak Řekové v koni ukryti vystoupili a krajany, kteří na dané znamení se vrátili, otevřeli brány. Trója tudy dobyta a vyvrácena, a obyvatelé dlelem povražděni, dlelem zavlečeni do otroctví.

§ 3. Odysseus.

1. Bloudění Odysseova.

Po dobytí Tróje vraceeli se Řekové s hojnou kořistí do Hellady. Na moři však zastihly je bouře, tak že mnoho jich pochynilo, a jiní teprve po velkých námahách a dobrodružstvích nebezpečných se dostali do otětiny. Ale ze všech nejvíce zkusil a nejdéle po moři zmítán byl Odysseus, král ithacký.

Bouře zahnala ho do země Cyklópů. To byli obři jednoocí a nad mřlu surovi, a nejbroznější z nich ze všech byl Polyfém,

Obr. 19. Laokoón.

syn Poseidónův. Odysseus, vystoupiv s dvanácti druhy z korábu, spatřil jeskyni. Vešli dovnitř a našli tam množství mléka,

másla a sýra. I pustili se do jídla, než tu pojednou stanul před nimi — Polyfém. Tázal se jich, kdo jsou a jak tam přišli. Odysseus odvětil: „Jsme Řekové, zbloudili jsme a ve jménu Zeusa, boha pohostinství, tě prosíme o pomoc a ochranu.“ Obr neřekl ani slova, avšak popadl dva z nich a snědl. Utéci pak nebylo možné, antě byl Cyklóp východ z jeskyně zahradil ohromným balvanem.

Celkem snědl Polyfém Odysseovi druhů šest, a byl by je všecky snědl, kdyby si byl král ithacký v pravý čas nedovedl lešt vymyslit. Obr každého rána pouštěl z jeskyně na pastvu stádo velikých ovcí, a na tom Odysseus sosnoval svůj plán. Dal Polyfémovi napiti se vína, a když potom usnul, vypichl mu jediné oko jeho. Strašně zařval Cyklóp, a Cyklópové ostatní přibíhali a tázali se, kdo mu co udělal. „Nikdo“, odpovídal Polyfém, i vraceeli se tedy každý do své jeskyně. Slovem „nikdo“ však nejapný Polyfém rozuměl Odyssea, jenžto mu byl řekl, že se tak jmenuje.

Ráno potom Cyklóp oslepený odvalil balvan ode vchodu do jeskyně a pouštěl ovce a berany na pastvu. Dobře si dával pozor, aby mu zajateci neunikli, avšak unikli mu přece, ukryvše se pod břichy nejtučnějších beranů. Polyfém ovšem zuřil, uznámenav, že byl obelstěn, otec pak jeho, bůh moře Poseidón, jal se Odyssea pronásledovati.

Nedlouho potom uprehlé dostali se k ostrovu, nad nímžto vládl král větrů. Tento přijal Odyssea nad míru vlivně i dal mu měch, do něhož všickni větové nepřizniví byli zavřeni, aby tak co nejdříve a nejjistěji se vrátil do Ithaky. Pohřebu však mezi tím co spal, druhové všečeň měch otevřeli. Tu větové zl vyletěli a taková bouře povstala, že Odysseus byl zahnán až k lidožravým **Laestrygonům**. Tito snědli mu několik soudruhů a rozobili všecky lodi až na jednu. Na této pak dostal se k ostrovu, kdež panovala Circé, pověstná čarodějka.

Circé měla kouzelný nápoj, kterým lidí proměňovala ve zvířata. Druhy Odysseovy, když k ní přišli, proměnila ve yepře. Toliko jeden se uchránil, nápoje neokusiv, a zvěstoval Odysseovi zlou nehodu. Na štěstí však Odysseus od boha Herma

obdržel bylinu, která kouzlo činila neškodným, a s touto se vydal k čarodějee.

Ciréé počastovala ho rovněž jako soudraby jeho, avšak vidoue, že nápoj neúčinkuje, náramně se ulckla. Když pak Odysseus ji pohrozil mečem, vrátila lidem jeho předešlou podobu.

K radě Ciréiné Odysseus zajel do podsvětí (do Hádu), aby se tam od věstce Tírésie dověděl, kdo vlastně překážl návratu jeho do Ithaky. V podsvětí setkal se Odysseus s dušemi mnohých známých, jako s duší matčinou, s duší Achilleovou. Tíréslas pak zvěstoval mu, že návratu jeho do otčiny překážky strojí sám bůh moře Poseidón, jenžto se na něm mstí, protože mu oslepil syna Polyfémá. „Ale přes to přes všecko,“ pravil, „dostanete se domů, nedotknete-li se na ostrově Trinakrii stád, jež tam nalezejte bohu slunce, Héliovi.“

Ciréé, když Odysseus se k ní vrátil z podsvětí, poradila mu ještě, jak by na cestě další si měl počítati. Neboť všudy číhaly na něj obudy a různá nebezpečenství. Tak musil plouti kolem Síren, kouzelných, to pěvkyň, jež lhezáním zpěvem playce k sobě vábily na břeh a tam utracovaly. Tehdy rozkázel druhům, aby si uši zalepili voskem, a sám se dal přivázati ku stěžni, takže zpěv kouzelný slyšel a přece mu nepodlehl. Potom přejel kolem Charybdy bez pohromy, ale šest lidí zachvátila mu Seylla, obluda se šesti krky a tlamami.

Pohřebu však, když připlul k ostrovu Trinakrii, kdež pásala se stáda Héliova, soudruhové jeho, zatím co spal, z hladu několik kusů zabili. Za trest seskal na ně Zeus, když dále pluli, velikou bouří. Blesk udeřil do lodí, a hlubiny mořské pochltily všecko. Jediný Odysseus zachránil se a na troskách se dostal na ostrov, kdež ho vlivně přijala nymfa Kalypsó.

U této pobyl sedm let a slibovala mu nesmrtevnost a mladost nevadnoucí, zůstane-li u ní. Avšak Odysseus nepřestával toužiti po vlasti a den co den vycházel na břeh mořský, s očima plnýma slz pátraje po sladké otčině. I přál si zahlednutí aspoň kouř, vystupující z ohnišť ithackých, a potom že rád se rozžehná se životem.

2. Cesta Télemačova.

Mezi tím očekávali ho v Ithace věrná chot jeho **Pénélopou** a syn **Télemach**. Když pak se nevracel, domnivali se mnozí, že jest už mrtev, a mnoho ženichů doterných ucházelo se o ruku královny Pénélopy.

Tato, aby se jich zbavila, vymyslila si lesf. Řekla jim, že se vdá, ale až dodělá rubáš pro staříčkého tehána svého, otce Odysseova. Než co ve dne utkala, to v noci zase rozpárala. A tak klamala ženichy po celá tři léta. Konečně lesf její vyzrazena, a ženichové si tudy vedli ještě zpupněji. Zůstávali v paláci, jedli a pili, a tak hynulo jméno Odysseovo, ač bylo dosti veliké.

Za okolnosti takovýchto mladistvý syn Odysseův **Télemach** vydal se na cesty, chtěje se někde doptati, kde otec prodléval. Učinil tak k vyzvání bohyň Athény, kteráž ho pak i doprovázela, a to v podobě **Mentóra**, Odysseova přítele.

Télemach zajel nejprve do Pylu, k moudrému králi Nestórovi. A když ten o otcí mu ničeho neuměl pověděti, odebral se do Sparty, ku králi Meneláovi, jenžto si byl z Tróje domu přivezl chot svoji Hélenu. Meneláus pak zvěstoval mu, čeho se byl dověděl od mořského věstce jakéhosi: že Odysseus násilím držen jest na ostrově nymfy Kalypsy.

3. Návrat Odysseův.

Mezi tím poslal Zeus posla svého Herma ke Kalypse s rozkazem, aby Odyssea propustila. Ač nerada, učinila tak přeece, a Odysseus ihned konal přípravy na cestu. Zdělal si vor a chutě se chopil vesla. I byl už nedaleko Ithaky, tu však zahlédl ho Poseidón, a rozbouřiv vlny, vor mu rozkotal. Stěží vyvázl Odysseus z pohromy a dostal se na ostrov Fáeaků, kdež se ho ujal král tamní Alcinous.

Alcinous, pohostiv Odyssea, dal ho dopraviti do Ithaky. Tam Odysseus se přestrojil za žebráka a tak se dostal do města. Dorozuměv se s Télemachem, jenž mezi tím se vrátil ze Sparty, pobil nápadníky Pénélopiny a dlouho ještě panoval po boku své manželky.

Poznámka. Návrat Odysseův vyličen jest v krásné básni epické, jež slove Odysséa. Za skladatele básnič této starší pokládali Homéra, tvůrce Iliady.

34. 33

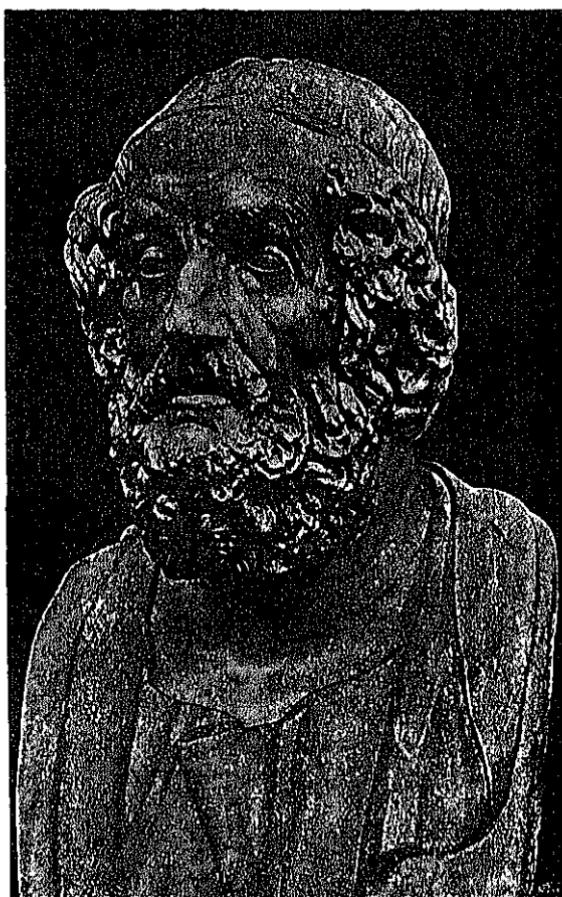
S 9. Orestés.

Agamemnón, král mycénský, vrátil se dříve domů než Odysseus. Avšak manželka jeho Klytaemnéstra, návratu jeho nečekajíc, byla se provdala za bratrance jeho

Aegisthem.
Když pak Agamemnón nazpátek přišel do Mycén, Klytaemnéstra s Aegistem ve spolku ho zavraždila.

Syn a dědic Agamemnónův, Orestés, byl by se podobně stal obětí matky a otčíma svého, avšak sestra jeho Elektra ho zachránila do Fóeidy. Tam byl Orestés chován u dvora královského a se synem královým Pyladem ve věrné vstoupil přátelství.

Po osmi létech Orestés spolu s Pyladem zajel do Mycén, krevní pomsty vykonat nad vrahů otcovými. I zabil

Obr. 20. Homér.

Aegistha i matku svou Klytaemnéstru. Avšak po vraždě probudilo se v něm svědomí. **Erínye** (čili Furie), strašné to bohyňě kletby, pronásledovaly ho, tak že nikde neměl pokoje.

Konečně zašel do Delf i tázal se o radu boha Apollóna. Orakulum kázalo mu, aby zaputoval do Tauridy a přinesl odtud obraz bohyňě Artemidy, sestry Apollónovy. I vypravil se tam s Pyladem, ovšem nevěda, že se tak setká s Ifigenii, sestrou svojí, o níž slyšel, že před léty obětována byla v Aulidě.

Když Orestés a Pyladés dostihli do Tauridy, byli oba jati a dle starodávného zvyku tamního měli jakožto cizinci býti obětováni. Orestés položen na oltář a již naň tasen meč, an náhle zvolal: „Takto někdy skonala sestra moje Ifigenia.“

Slový těmito zarazila se kněžice, jež oběť měla vykonati — byla tona Ifigenia, sestra Orestova. Oběť tudy odložena, a bratr, sestra a přítel, vzavše s sebou obraz Artemidin, prehli do Řecka. Tam pak Orestés, Erinyi zbaven, uvázel se ve vládu nad říší oteovskou, kteréž i přimnožil sňatkem s deerou Menclárou, tak že byl nejmocnějším králem na Peloponnesu.

§ 10. Náboženství.

Řekové jakožto pohané ctili rozličné síly a úkazy přirodní. Bohů měli drahné množství. Avšak nepředstavovali si jich v podobě zvířecí nebo polozvířecí, jako národné východní (Egyptané, Babylóňané, Foeničané), nýbrž v ušlechtilé podobě lidské.

Sídlem bohů byla dle výry jejich hora **Olympus**, kdež žili v neskonale blaženosti, pijíce nektar a požívajíce ambrosie. Některá božstva však bytovala také na zemi, anebo v hlubinách mořských, aneb i v podsvěti, v říši podzemní.

Přední bohové byli:

Zeus, pán nebes i země, otec bohů i lidí, ochránce práva a pořádku, dárce říody, života, vítězství, hromovládce. Manželkou jeho a královnou nebes byla **Héra**.

Posejdón, bratr Zeusa, byl pán veškerého vodstva a zejména moře. Znakem moci jeho byl trojzub, jímž vlny bouřil a konejšil.

Hádés čili **Plútón**, druhý bratr Zeusa, vládl v podsvěti, v říši zemřelých, kamž Charón duše mrtvých převážel na loďce. Manželkou Hádovou a paní říše podzemní byla **Persefona**.

Athéna (Pallas Athéné), byla bohyně jasného nebe a pak i jasného rozumu, ochranitelka věd a umění. Byla též bohyntí války. Bájilo se o ní, že jakožto bohyně moudrosti se narodila z hlavy Zeusovy.

Apollón, syn Zeusa, byl bůh slunce a světla, a to i světla duševního, bůh hudby a básnictví. Znal budoucnost a dával lidem věštby (zejména v Delfech).

Artemis, sestra Apollónova, byla bohyně luny a lovů.

Héfaistos, chromý syn Zeusa a Héřin, byl bůh ohně, božský kovář a umělec, ochránec řemeslníků, již pomocí ohně pracovali.

Hermés byl bůh větru a tudy bytost nad jiné čilá a pochyblivá, chytrá a důmyslná. Byl posel bůhů v a dárce obratné řeči, tudy také bůh obchodu, podvodu a zlodějství.

Arés, syn Zeusa a Héřin, byl bůh bouřky a války. Liboval sobě v hromozu výlečném a v zuřivém vraždění.

Hestia byla bohyně ohně, jenž na ohništi domácím plápolá, tudy též ochranitelka domácnosti a života rodinného.

Afrodítá byla bohyně jara, krásy a mladosti. Bájilo se o ní, že povstala z pěny mořské.

Dionýsos (Bakchus) byl dárce vína, ovoce a květin. Čtverační Satyrové a Stlénové náleželi k jeho družině.

Pán byl bůh pastýřů, ochránce stád, milovník hudby. Obýval v pustých samotách lesních a rád pouštěl na lidi strach.

Démétér byla bohyně úrodné země, ochranitelka rolníků, dárkyně obilí. Deceři Koru čili Persefonu unesl Hádés do podsvěti. Avšak Zeus rozhodl, aby vždy dvě třetiny roku byla u matky na zemi. V báji této Persefona znamená rostlinstvo, najměj obilí.

Nymfy byly bohyně pramenů a potoků, stromův a lesů. Bydlely též na horách, v údolích a jeskyních.

Músy byly bohyně umění, zejména zpěvu, tance a básniectví. Bylo jich devět. Apollón byl vůdce jejich.

Erínye byly bohyně kletby, jež stíhá zločiny. **Nemesis** byla bohyně pomsty trestající. **Moiry** (Parky) byly bohyně osudu.

Bohy ctili Řekové slavnostními průvody, tanci, zpěvy, modlitbami, obětmi. Oběti byly krvavé i nekrvavé. Obětovala se zvířata (za dob starších i lidé), obětovaly se plodiny zeinské a nezřídka též i rozmanité věci drahocenné, zlaté nebo stříbrné.

Bohoslužbu obstarávali kněží. Ale nikdy a nikde jich nebylo mnoho, a moc jejich daleko se nerovnala mocí kněží egyptských nebo babylónských.

Doba druhá.

Od založení států dórských v Peloponnesu až do počátku válek řecko-perských. / - 5. století

S N. Lykúrgus. Zřízení obce spartské.

Za dob blíže neznámých přistěhovali se, z Řecka severního do Peloponnesu **Dórové**, pod manili osedlé tam kmeny achaejské a j., a založili několik států (Messenií, Lakónii, Argolidu, Sicyonii, Korinthii, Megaridu). Z těchto pak nejdůležitější byla **Lakónie**, v níž hlavním městem byla **Sparta**.

Dórové lakónští osadili se větším dílem ve Sparte, pročež i nazývání **Spartany**. Postavení jejich v zemi dobyté nad míru bylo nebezpečné. Bylo jich totiž jen málo a k tomu ještě zuřily mezi nimi různice. To hlavně proto, že neměli krále pouze jednoho, nýbrž krále dvou. Tito pak pocházeli ze dvou rodin, prý příbuzných, jež původ svůj odvozovaly od báječného reka Héraclia.

Za okolnosti takovéhoho ~~Spartané~~ v největším byli nebezpečenství, že domorodci, jichž ovšem bylo daleko

více, proti nim povstanou, že je přemohou a snad i zahubí. Že se tak nestalo, jest hlavně zásluhou moudrého zákona odárci Lykúrga.

Lykúrg pocházel z rodu královského i nabyl na cestách v cizině hojných vědomostí a zkušenosti. Sparfané požádali ho, aby se vrátil a zjednal u nich porádek. Lykúrg byl jím po výli, ale dříve zašel do Delf poradit se s kněžimi boha Apollóna. Pythie uvítala ho slovy: „Lykúrgu, bohem milý, nevím, bohem-li tě jmenovati mám či člověkem, ale bohem se mi více býti vidíš!“

Přišed pak do Sparty, Lykúrg urovnal poměry mezi Sparfany a obyvatelstvem podmaněným, spořádal obec spartskou a dal krajancům vhodné a prospěšné zákony.

Obyvatelstvo země lakónské rozděleno bylo ve tři třídy: Sparfané, Perioďky a Heloty.

Spartané byli kmen v zemi panující, šlechta. Přebývali většinou ve Spartě. Jim náležely nejlepší pozemky v údolí řeky Euróty, které jim vzdělávali robotníci, Helotové. Aby pak od domorodců nebyli přemoženi a vypuzeni, tužili se tělocvikem a cvičili se ve zbrani. Provozovatí řemesla neb obchod bylo jim zakázáno.

Perioďkové byli tuzemci podmanění, kterých Sparfané po-nechali při svobodě osobní, při statetech a jakési obecní samosprávě. Území jejich prostíralo se kolem území Sparfanů, při horách a na pobřeží. Musili Sparfanům dávat daně a konat služby válečné.

Helotové byli tuzemci podmanění, kterým Sparfané odňali nejenom statky, nýbrž i svobodu osobní. Stát přikázal každé rodině spartské několik rodin helotských, aby jí sloužily a robotovaly. Sparfané nakládali s Heloty nezřídka ukrutně a přísně na ně dozírali, aby se nevzbouřili. Do válek chodili Helotové jako lehkooděnci anebo jako sluhové svých pánů. Nikdo však nesměl Helotu svého prodati nebo zabiti, a rovněž ho nesměl propustiti na svobodu. Byltě totiž Helota majetkem státu a nikoliv otrokem jednotlivce.

V čele státu spartského stáli dva králové, jakožto nejvyšší kněží, správci, soudeci a vojevůdci.

Jim ku pomoci byl sbor kmetů čili **gerúsia**. Kmetů čili gerontů bylo 28, i byli voleni od sněmu z občanů nejméně 60letých. Gerúsia byla nejvyšším soudem v zemi, a připravovala všecky věci, o nichž rozhodovati se mělo na sněmě.

Sněm scházel se pravidelně jednou za měsíc. Volil geronty a úředníky. Rozhodoval o všech věcech důležitých, o zákonech, o válce a míru. Návrhy za tou příčinou mu podávali králové a gerúsia. Na sněm choditi právo měl každý Sparťan, jakmile mu bylo 30 let.

Na sněmě voleni také **eforové** (kteřížto však zavedeni byli teprve po Lykúrgovi). Bylo jich pět a úřad jejich trval pouze rok. Hbděli nad kázni občanův a mládeže, nad pořádkem v zemi. Dohlíželi též na úředníky, a i na krále, jež směli napomíнатi, pokutovati, zatknoti a konečně i svrhnuti s úřadu. Za dob pozdějsích veškerá skoro moc veřejná dosáhla se jim do rukou.

spolu s Lykúrgus. Výchova spartské mládeže.

Obzvláště péči měl Lykúrg o **výchovu mládeže**/ Sparťané byli mezi Helóty a Periocky jako mezi dvěma ohni. Abi se nad nimi udrželi u vladě, musili být vojiny, vojiny chrabrémi a obratnými. Proto výchova dítka spartských musila být přísná, **vojenská**.

Dle nařízení Lykúrgova dítě, sotva že na svět přišlo, musilo být podrobeno prohlídce, zdali jest zdrávo a silno. Bylo-li neduživo, pohozeno bylo v horách taygetských.

Pachole zdravé ponecháno matece k opatrování až do sedmého roku. Ale potom uvázel se ve výchovu jeho **stát**. Chlapec vřaděn do čety a chován pod přísným dozorem. Tužil se tělocvikem a evičil se ve zbrani. Spal na slámě nebo na rákosí. Šat měl prostý a chatrný, aby se naučil snášeti zimu. Dostával málo jisti, aby se naučil snášeti hlad. I bylo dovoleno, aby si k jidlu někde něco ukradl, ale byl-li při tom dopaden, byl hlit.

Aby pak se ukázalo, zdali chlapci umějí snášeti bolesti tělesné, zavedeno bylo **výroční** jich **bíčování** před oltářem bohyně Artemidy. Kdo z nich při hýzném obřadu tom nejotrleji si vedl, velen jako vítěz oltářný. Hanba však bylo bolest dávatí na

jevo, a proto chlapec množí, než by se byli snížili k náruku anebo k prosbě, pod ranami raději umírali.

Mládež spartská vedena též k jistým mravům a spůsobům. Tak ke starciům mladteci chovati se měli uctivě. Chlapec nebo jinoch měl před kmetem vstáti a k otázkám jeho odpovídati krátec a případně (odpověď lakónské). Ale jinak o duševní vzdělání postaráno bylo nevalně. Mládež učila se zpívati hrdinské a nábožné písni, ale čísti a psátí učil se jen, kdo chtěl.

Když mladíkovi bylo 20 let, povinen byl konati službu vojenskou. A když dosáhl roku 30., byl mužem a občanem. Tehdy propuštěn z ústavu státního, směl choditi na sněm a mohl založiti si vlastní domácnost. Avšak i tu povinen byl přicházeti ke společnému stolu a jisti pohromadě se soudruhy. Strava pak nad mtru býla jednoduchá. Krmí hlavní byla černá polévka, vepřové maso i s krví vařené, okořeněné jenom solí a octem. A jaká strava, takový byl i oděv a příbytek: všecko prosté a hrubé, a jaké u chudého, takové i u bohatého.

Aby Sparťany uchránili lakoty a rozmařlosti, Lykúrg zakázal jím miti drahé kovy a zavedl peníze železné. Také jím zapověděl cestovati do ciziny bez zvláštního povolení vládního, aby neodvylí tvrdému životu domácemu.

Dokonav dílo svoje, Lykúrg zavázal Sparťany přisahou, že zákony jeho zachovávati budou beze změny, dokud se nevrátí z cest. I odešel z Lakónie a nikdy už se nevrátil!

Spartánské zákonů Lykúrgových ovšem se drželi a stali se tak národem nad jiné moeným a válečným. Uhájili netolikou panství nad Helótý a Perioeky, nýbrž podmanili též i sousední **Messénii**. A většina států peloponéských uznala nad sebou jich nadvládu čili hégemonií. V cizině pak pokládána Sparta za hlavu celé Hellady.

27. § IV. Athény před Solónem.

V Athénách, tak jako všude v Řecku, panovali původně králové — ústava **monarchická**.

Posledním králem athénským byl **Kodrus**. Za doby jeho vpadli do Attiky Dórové. Věštba pravila jim, že zvítězí, ač-li neublíží

králi athénskému. Kodrus, zvěděv o tom, přestrojil se, zašel do tábora dórského, pustil se tam s vojáky do hádky a jest od nich zabít.

Dórové vidouce, že král athénský jest usmrcen, vrátili se do Peloponnesu. **Šlechta** pak athénská minila, že po panovníkovi tak slavném nikdo již není hodn, aby v Athénách kraloval. Proto nastoupili na místo králu použi vládeové čili **archontové**. Těchto pak voleno konečně devět na jeden rok — a tak **monarchie** čili jedinovláda záplna ustoupila **aristokratii** čili šlechtovládě.

Avšak aristokraté athénskí nad lidem obecným panovali krutě a bezohledně. Pánové bohatí utiskovali chudinu, jež nucena byla žádati jich o zálohy a tak se zadlužila. Dlužníkovi pak, když nezaplatil, věřitel právo měl sebrati všecko. Ano, směl si ho i vzít za otroka anebo prodati do ciziny.

Kromě toho dopouštěli se nad lidem obecným krutého bezpráví také soudeové (archonti), any zákony dotud nikde nebyly napsány a známy foliko šlechticům. Proto žádal lid athénský, aby zákony se napsaly a podaly u veřejnost, doufaje, že se mu tak ulehčet.

Tehdy šlechta ze strachu, aby lid se nevzbouřil, povolila i uložila archontu **Drakontovi**, aby se uvázal v sepsání zákonů. Drakón tak učinil, avšak zákony, jež vydal, byly „psány kryt“. To jest: i přestupky, jako krádež polní nebo zahradní, pokutován býti měly trestem smrti, podobně jako loupež nebo vražda.

Z toho lid ovšem se rozrušil ještě více. Za zmatkou těch jakýsi **Kylon** chtěl se v Athénách zmocnit samovlády (čili, jak Řekové říkali, tyranie). To se mu sice nepovedlo, avšak tehán jeho, jenž byl samovládecem (tyrannem) v Megaridě, odňal tehdáž Athéňanům důležitý ostrov Salamis.

Z ostrova pak tohoto Megařané velice škodili athénským plaveckým a kupeckým, přepadajíce jich lodi. A taková byla zmalátnělost v Athénách, že vydán i zákon, kdo by občany naváděl, aby se pokoušeli o dobytí ztracené Salaminy, ten že má býti potrestán smrtí.

Z bidy této Athéňanů vybavil Solón.

10. října
§ 14.

Solón. Zřízení obce athénské.

Solón pocházel z královského rodu Kodrova. Na cestách, jež za obchodem podnikal do ciziny, nabyl hojných a vzácných vědomostí a zkušeností. Ztrátu Salaminy jakožto vlasteneck nesl těžce, i přemýšlel, kterak by Athéňané ostrov ten zas opanovali.

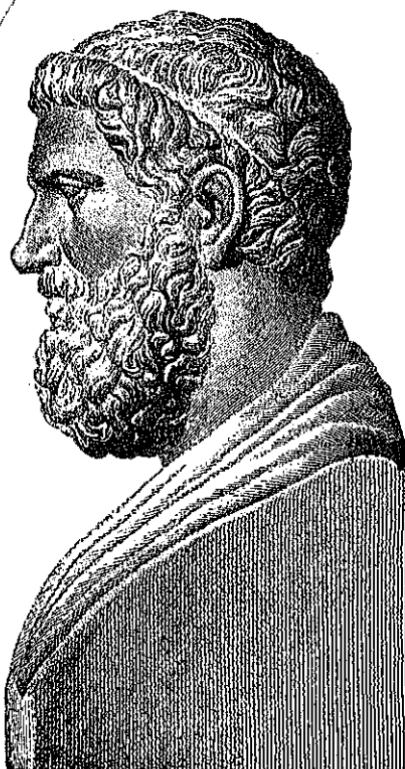
Jednoho dne vyběhl na náměstí, a dělaje se šíleným, jal se přednášeti báseň, kterou vyzýval občany, aby přečten se ještě pokusili o dobytí Salaminy. Jakožto šílenec nesměl a nemohl proto býti pokutován!

Pokus o Salamínu se potkal s úspěchem. Ostrov dobyt, a následkem toho Solón po všem národně nabyl svrchované úcty a důvěry. Šlechta zvolila ho (r. 594.) za prvního archonta, i vyzvala ho, aby spůsobil zákony, které by zjednaly mír mezi námi a lidem obecným.

Solón především ustanovil, aby dluhy chudině vesměs byly sleveny, aby každý, kdo prodán byl pro dluhy za otroka, na útraty státní byl vykoupen, a budoucí aby lidé nikdy už pro dluhy nebyli prodáváni do otroctví.

Na tom však nebylo dosti! Solón zvolen ještě také za zákonodárci s plnou mocí, aby obci athénské dal novou ústavu.

Za tu přičinou rozdělil obyvatelstvo attické dle jmění pozemkového (dle výnosu polního) na čtyři třídy. Do třídy nej-

Obr. 21. Solón.

nížší (čtvrté) náleželi ovšem i lidé, již vůbec pozemků neměli, a to nejenom dělnici a rybáři, nýbrž i kupci a průmyslouci.

Dle tříd pak rozdělena byla i práva a břemena. Členové třídy čtvrté neplatili daní a nekonali služeb všechných jako těžkooděnci, nýbrž jenom jako lehkooděnci a veslaři. Naproti tomu měli sice přístup do sněmu, avšak nikoliv i k úřadům, jež vyhrazeny byly třídám vyšším — archontství třídě první.

Úředníci voleni byli pouze na jeden rok a sloužili bezplatně. V čele státu stálo devět archontů, jimžto ku pomocí byla státní rada, čítající 400 členů, po 100 z každé ze čtyř žup čili fyl, na něž Attika byla rozdělena.

Rada státní dohlížela ke správě, a připravovala návrhy pro sněm. Sněm rokoval a rozhodoval o všech věcech důležitých — o zákonech, o válce a míru, o smlouvách s jinými státy. Na sněm choditi a tam rokovati a hlasovati směl každý občan, ať byl z třídy kterékoli, bylo-li mu nejméně dvacet let a byl-li záchovány.

Soud nad vrahů zámyslnými přikázán byl Aréopagu. Sbor tento skládal se z bývalých archontů, kteří úřad svůj řádně byli zastávali. Solón přikázal Aréopagitům také dozor nad mravy občanův a najmě mládeže. *Prv. věc. 4000 občanů.*

Solón vydal také zákony stran výchovy dítěk. Těchto však rodičům neodňal (jako Lykúrg) a postaral se též o vzdělání jich duševní.

Když chlapec bylo šest let, počal choditi do školy. Tam pak učil se: 1. čtení, psání a počítání a 2. mísice, totiž hudbě (hře na eitharu), zpěvu, tanči a plodům básnickým (zejména básnímu Homérovým).

Kromě toho chlapec athénský chodil také do tělocvičny (do palaestry), kdež se cvičil v běhu, v skoku, v plování a v zápasech. Když pak dosáhl 16. roku, pokládán dospělým a nechodil už do školy ani do tělocvičny (palaestry), nýbrž navštěvoval spolu s jinochy a muži cvičeny veřejně, řec, gymnasia. Tam tělocvik provozován už samostatně, bez učitelů, avšak nikoli bez dozorečů. Gymnasií bylo v Athénách několik, státních i soukromých. Nejznámější jsou Akadémia, Lyceum a Kynosarges.

§ 18. Písistratus. Klísthenés.

Solón, dokončiv dílo svoje, zavázal Athéňany slibem, že po deset let zákonů jeho nebudou měnit, a vydal se potom na cesty. Když pak se vrátil, našel obec na pohled sporádanou, avšak uznamenal také, že ústava jeho sporův a nenávisti mezi lidem a šlechtou docela neuklidila.

V Řecku všude lid a šlechta stáli proti sobě. Někde lid obecný šlechtu přemohl a vypudil nezřídká i ze země. Avšak na místo šlechtovlády (aristokratie) nenastoupila hned lidovláda (demokratie), nýbrž vůdce lidu zmocenil se panství a vládl nad obcí as. jako dřívě král. Vládce takového nazývali tyrannem.

V Athénách postavil se v čelo lidu proti šlechtě **Písistratus**, příbuzný Solónův, muž nad jiné výmluvný a podnikavý. Ten poraniv sebe i mezky svoje, zajel na náměstí a tam lidu vyskládal, to že mu učinili šlechtici. Lid uvěřil a povolil mu stráž 50 mužů. Písistratus však počet jejich rozmniožil a zmocenil se pak akropole, jakož i vlády — stal se tyrannem (r. 560.).

Písistratus panoval výtečně. Pečoval o blahobyt a pořádek, dal stavěti silnice a vodovody a zdobil město nádhernými budovami. Volal do Athén básníky a umělce i kázal sbíratи básně hrdinské, zejména zpěvy Homérovy.

Synové jeho, Hippias a Hipparchus, vládli z počátku rovněž mfrně a laskavě. Avšak když Hipparchus spiknutím šlechty přišel o život, Hippias panovati se jal násilnický. Následkem toho byl od vystěhovalců athénských pomocí Sparťanů z Attiky vypuzen i odešel ku králi perskému Darlovi (r. 510.).

Tehdy prvním mužem v Athénách stal se **Klísthenés**. Ten rozdělil Attiku na 10 krajů čili syl a dal do rady státní z každého kraje voliti po 50 členech, tak že jich celkem čítala 500. Ale mnohem vtec proslul, že zavedl soud, řečený **ostracismus** (soud střepinový).

Soudem tím hleděl Klísthenés zabránit, aby v Athénách nikdo již se nestal tyrranem. Vyskytl-li se muž svobodě a blahu státnímu nebezpečný, tehdy občané sejiti se měli na náměstí a napsati jméno jeho na střepinu (ostrax), kteráž pak

vhozena do osudu. Či jméno nejméně na 6000 střepinách bylo napísáno, ten musil odejít do vyhnanství. Vyhoštění takové však nikterak nebylo nečestno.

y D.

§ 18. Osady.

Země řecká nebyla velmi úrodná i nemohla tedy živiti drahoué množství obyvatelů. Následkem toho Řekové, podobně jako Foeničané, stěhovali se do cizin a zakládali tam osady čili kolonie.

Za moře stěhovaly se i strany, jež v rozbrojích domácích podlehly. Za mořem hledali štěstí lidé snaživí a podnikaví, nešťastní a nespokojení — a těch v Řecku všudy bylo dosti!

Nejstarší osady Řekové založili na ostrovích moře aegaejského a na západním pobřeží Malé Asie. V osmém pak a v sedmém století zakládali je i kolem moře Černého (Pontus Euxinus) a v krajinách kolem moře iónského a tyrrhénského, v Sicilii a v Italii. Ano, směli plavci a osadníci ti zajeli až do Gallie (do Francie) a do Hispánie!

Nejdůležitější osady řecké (tehdy založené) byly: Tanais (při ústí Donu), Olbia (při ústí Buhu), Sinópé (na nejsevernějším výstupku Malé Asie), Byzantium (Cařhrad), Korcyra (Corfù), Syrákýsy, Messána (Messina), Tarent, Krotón, Sybaris (v jižní Italii), Cúmae, jež založily Neapoli, Massilia (Marseille), Sagunt (v Hispáni, na pobřeží východním) a j.

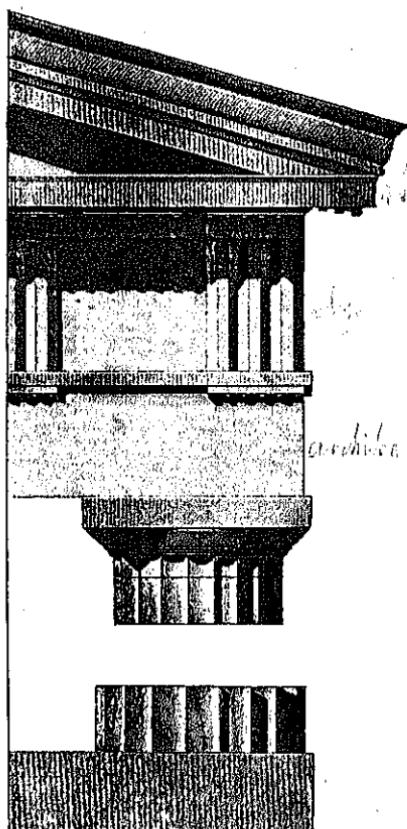
Pomocí osad kvetl obchod a průmysl řecký nad míru utěšeně. Bez nich byli by Řekové zůstali národem chudým a snad i nepatrým. V osadách stýkali se s národy cizimi (s barbarý) tu přátelsky, tu nepřátelsky. Staré osady maloasijské, z nichžto nejpřednější bylo město Miletus, uvedly je ve styk se říší perskou.

§ 19. Chrámy. Věstnice. Amfiktionie. Slavnosti a hry národní.

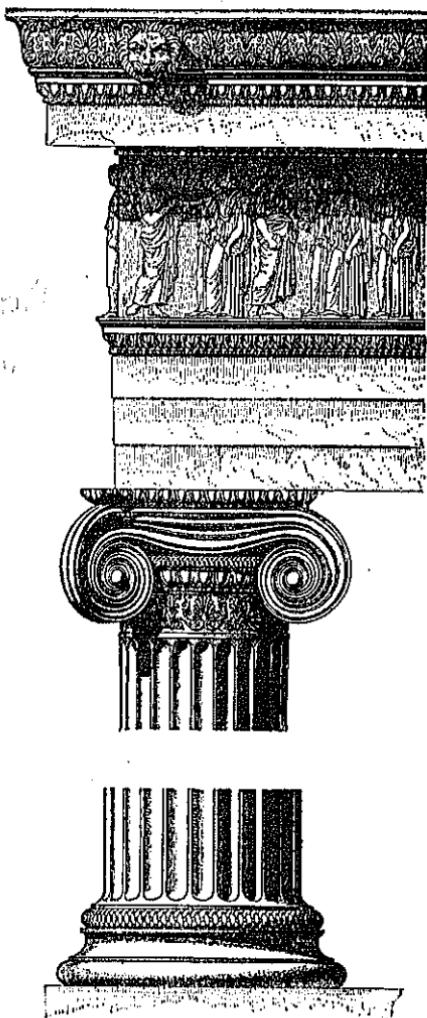
Řekové klaněli se bohům původně pod širým nebem. Avšak záhy už počali stavěti chrámy. Tyto byly jen schránkou pro sochu toho nebo onoho božstva a tudy celkem malé. Lid shro-

mážděl se před chrámem, oltář pak obětní stál venku naproti dveřím, skrze něž socha na obětníky se divala.

Chrámy řecké zdobeny byly zvenčí sloupovim. Chrám kolem do kola obsloupený slul peri-styl. Bylo pak v Řecku tré slohů stavitelských: dórský,

Obr. 22. Sloup dórský.

Obr. 23. Sloup iónský.

iónský a (pozdější) korintský. Slohy tyto nejsnáze poznáváme dle sloupu, a sloupy dle hlavic. (Viz obr. 22., 23. a 24.)

Některé chrámy řecké prosluly jakožto **věstnice** (oracula).

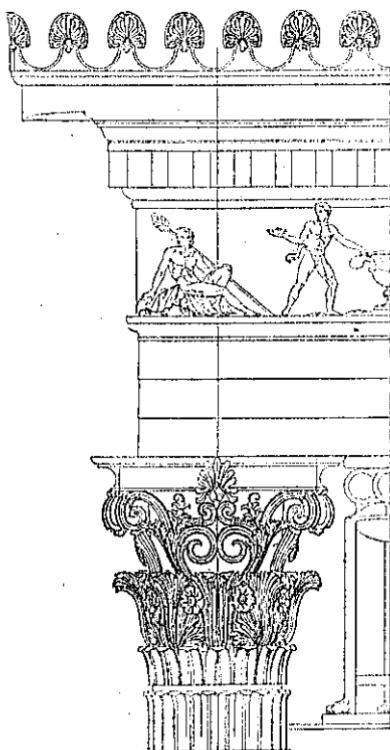
Pohané vůbec rádi zpytovali vůli bohův a vyzvídali budounost. Soudili pak o ní dle rozličných známení: z letu ptáků, ze šumotu posvátných stromů, z blesku a hromu a j. Nejstarší prý věstnice byla v Dódóně (v Épiru), ale nejslavnější byla **věstnice delfská**.

V Delfech stál nadherný a velkolepý chrám boha Apollóna. Apollón byl bůh světla duševního, bůh věstec, prorok Zeusův. Uprostřed svatyně jeho byla rozsedlina, z níž vystupovala omamující pára. Nad rozsedlinou touto postavena byla třínožka, na níž sedala věštyně, řečená Pýthia. Tato nadýchavši se páry, hrozně sebou trhala, oči ji plály, vlasy se ježily, z úst šla pěna. A v takovém stavu s děsným křikem pronášela slova, jež kněží zaznamenávali, aby z nich potom sestavili odpověď, odpověď ovšem nezřídka temnou a dvojsmyslnou!

K některým chrámům obzvláště slavným přicházeli obětovat lidé nejenom z okolí nýbrž i z daleka. Kmenové pak, již u chrámu některého se shromážděli k slavnostem a bohoslužbám, učinili obyčejně také spolek k jeho ochraně. Spolek takový slul **amfiktionie**

Amfiktionit bylo v Řecku několik, ale nejslavnější byla **amfiktionie delfská**, k níž náleželi nejpřednější vůbec kmenové a státové hellénské. Státové amfiktoni měli ve válkách mezi sebou šetřiti jistých pravidel lidskosti: nezabíjeti zajatých, neodnímati městu obleženému vody, nevyvrajeti města dobytého z kořene a j. p.

Řekové libovali sobě v okázalých a blučných **slavnostech** náboženských a spojovali s nimi zároveň také rozličné hry

Obr. 24. Sloup Korintský.

a zábavy. Nejvíce pak prosluly **slavnosti a hry olympijské**. Tyto konaly se v Olympii (v Élidě) každého 4. léta (v červenci), a trvaly nejméně 5 dní.

Skládaly pak se 1. z oběti, hodův a průvodův a 2. ze zápasů. Zápasníci běhali o závod aneb i jezdili, a to buď koňmo buď vozmo, závodili v skoku, brali se do křížku, potýkali se pěstí, házeli oštěpem aneb diskem (kotoučem kovovým nebo kamenným). K tomu pak družily se ještě zápasy hudební, zápasы řečníkův, umělecký a spisovatelův.

Kdo v zápase zvítězil, ozdoben věncem olivovým, i skládány mu na počest básně a dělány sochy. Když pak se vracelel do rodiště, veškerá obec mu šla v ústrety. A všecko jásalo a vítalo jej, an na voze čtyřmi bělouši taženém slavnostně vježděl do města.

Doba třetí.

A. Války perské (493.—440.).

~~S.~~ § 18. Král Darius a Řekové.

1. Tažení na Seythy.

Král perský Darius, chtěje se proslavit výkami, umínil si, že podmaní **Seythy**, mocný národ, jenž tehdy kočoval v nejším jižním Rusku a vpády činil do krajin přední Asie. Sebral tudy veliké vojsko (700,000 mužů) a přešel Bosporus (čili průliv cařhradský) po mostě, jež mu tam byli postavili Řekové maloasijskí, poddant jeho. Druhý most rovněž postaven byl od Řeků maloasijských přes Dunaj, a po tom vojsko perské se dostalo do Seythie.

Avšak Seythové nikde se Dariovi nestavěli odporem, anobrž ustupovali před ním a lákali ho dál a dále do země, již kolkolem pustošili. A když je vyzval, aby se mu poddali, poslali mu ptáka, myš, žábu a pět šípů. Což znamenalo: Neulettete-li

jako ptáci, neskryjete-li se jako myši v děrách anebo v bažinách jako žáby, střelami našimi zahubení budete!

Pro nedostatek potravin dal se Darius konečně na tažení zpáteční. A než dostihl k Dunaji, byli tam už Scythové a naváděli Řeky, již hlídali mostu tamního, aby jej strhli a krále tak zničili. Miltiadés, jenž panoval na Chersonnésu (polouostrově) thráckém; souhlasil, avšak tyraňové Řeků maloasijských se tomu protivili. Most tedy ostal, jak byl, a Darius bez pohromy se vrátil do Asie.

2. Povstání Řeků maloasijských.

Výprava na Scythy se nezdařila, a Darius v náhradu hodlal si podmaniti Řeky evropské. Tu však povstali proti němu **Řekové maloasijstí**, chtice dobyti někdejší svobody, následkem čehož tažení do Evropy odloženo. Athéňané a Eretriané (Eretria, město na Euboci) poskytli povstačům pomoci. Niemén však vzpoura potlačena, město Milét zbořeno a na Řeky maloasijské uvalena břemena horší předešlých.

3. První výprava perská proti Řekům evropským (r. 493).

Darius nikterak nezapomněl, že Athéňané proti němu podporovali Řeky maloasijské. A hodlal-li už dříve tálmosti na Řeky evropské, měl teď k tomu i záminku. Vypravuje se, že každodenně od otroka při obědě si opakovati dával slova: „Pane, nezapomínej Athéňanů!“

Vypravil tedy do Evropy zetě svého **Mardonie** s velikým vojskem a loďstvem. Toto však u mysu **Athos** většinou bylo rozbito bouří, vojsko pak suchozemské ztrátu utrpělo, přepadeno byvši od divokého jakéhosi kmene thráckého. Následkem toho Mardonius s nepořízenou se vrátil do Asie.

§ 19. Miltiadés a druhá výprava perská (r. 490).

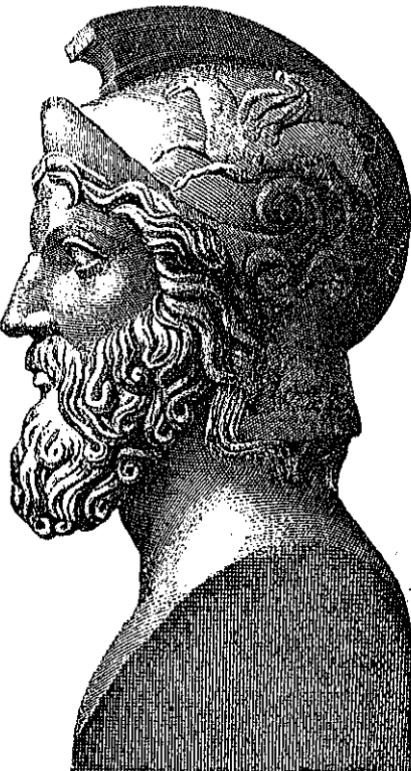
Darius neúspěchy Mardoniovými nikterak se nedal odstrašit, anobrž kázal přípravy konati k tažení novému. Dříve však vypravil do Řecka posly, aby na státech tamních žádali země a vody, to na znamení, že se mu hodlají poddati dobrovolně. Mnozí tak učinili, Athéňané však vhodili posly do pro-

pasti a Sparfané do studně, volajíce za nimi s posměchem, aby si tam sami vzali, čeho jim potřeba.

Uslyšev o tom král perský, nesmírně se rozhměval i zapří-sáhl se, že za pych a pošklebek onen se pomstí co nejkrutěji. Roku 490. vypravil tudy veliké loďstvo (600 lodí válečných) a na něm 100,000 pěstit a 10,000 jezdeč k ostrovu Euboei. Vůdci byli bratroyec králův **Artafarnés a Dátis**, zkušený vá-lečník médský. Město **Eretria**, které bylo, rovněž jako Athé ny, koráby pomocné poslalo Řekům maloasijským, po hr-dinském odporu zradou šlech-tieň jest dobyto. Obyvatelé pak dílem povražděni, dílem odvedeni do zajetí.

Od Eretrie Peršané pluli k Attice, a vystou-pivše z lodí, táborem se rozložili v **rovině marathónské**. Tehdy Athéňané vyslali do Sparty rychlonohého posla žádat o pomoc. Avšak Spar-fané se vymluvili, že před úplníkem (a do toho se házelo ještě 10 dní) nesmějí vy-táhnouti do pole. Athéňané musili tedy k Marathónu jít sami. Bylo jich 10,000, a ve chvíli poslední příšlo jím na pomoc 1000 Pla-tacanů. Neprátel však bylo desetkrát tolik!

Mezi vůdci athénskými nad jiné vynikal **Miltiadés**, někdejší kníže chersonnéský, jenžto se byl po návratu Dariově ze Scythie uchýlil do Attiky. Jemu velitelé ostatní u Marathóna se podřídili, a Miltiadés, mistrně vše zařídív, ve chvíli příhodné znamení dal k útoku. Peršané nadšeným vlastencům řeckým ovšem

Obr. 25. Miltiadés.

odolati nedovedli, ale poraženi jsouce, dali se na útěk a spásy hledali na korábech.

Řekové hnali se za nimi až k moři a chápali se i lodí jejich. A když jednomu vojnovi athénskému usekli ruce, hleděl lodě ještě zadržeti zuby!

Vítězům marathónským konány veliké poety, největší ovšem Miltiadovi. K tomuto lid takovou měl důvěru, že mu ochotně dal loďstvo, aby potrestal ostrovany, již byli s Peršany spolek učinili. Miltiadés vyplul proti ostrovu Paru, avšak nepořídil ničeho. Když se vrátil, obžalovali ho protivníci, že oklamal obec. I odsouzen k pokutě 50 talentů (něco přes 220,000 korun). Ale než summa ta byla schňána, zemřel od rány, jižto si na Paru byl utržil, a povídá se, že skonal ve vězení.

S. § 20. Themistoklés a Aristidés.

Po smrti Miltiadově nejpřednější mužové v Athénách byli Themistoklés a Aristidés.

Themistoklés, muž ducha velebystrého, veliké etižádosti a ráznosti neobyčejné, hleděl Athény učiniti prvním státem v Helladě. I hlásal, že musejí mít četné a dobře vyzbrojené loďstvo, poněvadž jen tím se uhájí od nových útoků krále perského, a jen tím se domohou panství nad mořem aegaejským, kterého jim třeba, aby staly se mocnými a velikými.

Mýšlenky tyto však se nelibily statkářům (členům tří vyšších tříd občanských), aniž se báli, aby potom v Athénách, jakožto státě námořském, jim na škodu se nevzmohli plaveci, kupci a průmyslnici (členové třídy čtvrté). Statkářům pak v čele stál **Aristidés**, muž na slovo vztatý pro svou poctivost a spravedlivost.

Spory mezi Themistoklem a Aristidem byly čím dál tím prudčí. A poněvadž z nich obci brozilo nemalé nebezpečenství, Athéňané se usnesli, že jednoho z náčelníků těch se zhosti soudcem střepinovým (čili ostracismem).

V určitý den sešli se občané na náměstí. Tu pak stalo se, že rolník písma neznalý prosil Aristida, jehož neznal, aby na

střepinu jeho napsal . . . jméno Aristidovo! Ten se ho tázal, zdali mu Aristides něčím ublížil. „I neublížil,“ odvětil venkován, „vždyť ho ani neznám, ale mrzi mne, že ho lidé tolík chváli a jinak nenazývají, nežli spravedlivým.“ Aristides mu tedy jméno svoje napsal na střepinu.

Většina hlasův odevzdána proti Aristidovi. Byl tudíž odsouzen, aby v deseti dnech na deset let odešel do vyhnanství. Návrhy Themistoklových potom schváleny, a zanedlouho postaveno a vyzbrojeno bylo 200 trojveslic.

S. 45
Themistoklés připravuje a řídí obranu vlasti. Třetí výprava perská (480).

Themistoklés předpovídal, že Peršané co nevidět znova přikvačí na Helladu, i hlásal, že tedy třeba, aby Řekové se sjednotili a co nejdůkladněji se připravili na obranu. V předpovídání tom ovšem nikterak se nemýlil! Král Daríus začít ihned po porážce marathónské přípravy konal k tažení novému. Zemřel sice, dříve než k němu došlo (r. 485.), avšak syn a nástupce jeho **Xerxés**, dokonav přípravy otcovy, bez meškání se vydal na pochod.

Přes Helléspont (průliv dardanellský) postaveny dvě mosty. Avšak sotvaže dílo bylo hotovo, přišla bouře a rozbila je. Tu prý Xerxés kázal moře mrskati a stavitele mostů dal

Obr. 26. Themistoklés.

popraviti. Potom pak nové mosty dva zbudovány, přes které vojsko v 7 dnech a v 7 nocech přešlo, nepřestavši ani chvíli.

Bylof prý vojska suchozemského přes dva miliony, lodi pak válečných čítalo se as 1200 a lodi nákladních as 3000. Vojsko táhlo skrze Thrácií a Macedonii do Thessalie, a loďstvo plulo podél pobřeží. Skrze říji, kteráž Athos s pevninou spojuje, prokopán byl průplav, aby koráby nemusily plouti kolem mysu a snad pohromu tam nevzaly, as jako loďstvo někdy Mardoniovo.

Mezi tím Themistoklés, seč byl, se přičinil, aby Řeky sjednotil proti nepříteli. Povedlo se mu zjednat spolek se Sparťany a spojenci jejich peloponéskými. K tomu pak přistoupili ještě Plataeané a Thespiané, ale dále nikdo! Řekové ostatní byli plni strachu, a mnozí dokonce i smýšleli persky a podtají vyjednávali s nepřátely. Sama věstnice delfská chovala se zhaběle, ne-li zrádně, neboť strašila Řeky děsnými věštěbami. Snad se tak chtěla zalíbiti Xerxovi, o němž se předpokládalo, že zvítězí.

K přimluvám Themistoklovým vypraveno proti Peršanům vojsko k Thermopylám, průsmyku, jenž vedl z Thessalie do Řecka středního, a loďstvo vypraveno k Artemisii, mysu severocuboejskému. Vojsku velel král spartský Leónidas, a loďstvu velel Sparťan Eurybiadés, — neboť Řekové vůbec, i Athéňané, v posvátné válce proti škádečům vlasti nad sebou uznávali vrehnt moc (čili hégemonii) státu Lykúrgova.

S 191

S 22. Leónidas v Thermopylách.

Sparťané vyslali k Thermopylám pouze 300 těžkooděnců vlastních a 1000 těžkooděnců perioeckých. Vymlouvali se, že svátek boha Apollóna právě připadající jim nedovoluje vypravit pluk četnější. A rovněž tak liknavě, ano zrádně, počítali si též ostatní spojenci peloponéšští, předstírajice, že dlužno dříve odbyti hry olympijské.

Celkem dostavilo se do Thermopyl as 7000 oděncův. Avšak i tato hrstka byla by stačila k uhájení průsmyku, jenž mezi

skalami a mořem místy tak byl těsný, že sotva dva vozy vedle sebe mohly projet.

Xerxés, přitáhnut k Thermopylám, čekal čtyři dny, stále doufaje, že Řekové před ním utekou. I vyzval je, aby složili zbraně, k čemuž odpověděli, aby si pro ně přišel! Poslal tudy na ně Médy a konečně i „nesmrtníky“, tělesnou to stráž svoji. Avšak útoky všecky rozbitjely se o chrabrost a vlasteneectví bojovníků Leónidových.

Tehdy král perský už byl na rozpaciích, co by si měl počítit. Než ta přišel k němu Efialtés, hanebný zrádce, i ukázal Peršanům cestu přes hory, kudy vojsko řecké se dalo obejít.

Leónidas, uslyšev o tom, propustil spojence, ponechav u sebe toliko (300) Sparfanův a (700) Thespianů, již zároveň s nimi chtěli zemřít za Helladu, i připravoval se k smrti hradištské. Orakulum delfské pravilo, že bud zhyne král, anebo že padne Sparta! Nuže, Leónidas byl odhodlán obětovati se za vlast.

Když tedy se strany perské obnoven útok, Řekové, vědouce, že smrti neujdou, zuřivě a zousfale bojovali. V seči kruté padl Leónidas, avšak i dva bratři krále Xerxovi zahynuli. A když přitáhl Efialtés, Řekové všickni jsou pobiti na jednom pahorku, obklíčeni byvše kolem odevšad. Na počest jejich postaven tam pomník s nápisem:

✓ Poutniče, zvěstuj Lacedaemonským, my že tuhle mrtvi ležíme, jakož zákony kázaly nám.

§ 28. Themistoklés a vítězství salamínské (r. 480).

Mezi tím co Leónidas bojoval v Thermopylách, bojovalo proti Peršanům i loďstvo řecké u Artemisia. Hlavní části jeho byly koráby athénské, a duší všeho byl **Themistoklés**. Avšak když přišla zpráva, že Leónidas padl, loďstvo řecké vplulo do zálivu sarónského a zakotvilo se u ostrova Salaminy.

Xerxés, dobýv Thermopyl, byl pánum celého Řecka středního. Athéňané utekli se před ním na Salaminu, do Aeginy, a mnozí též i do Troezény (města v Argolidě). Orakulum delfské věstilo, že dřevěná že nikdy neklesne. Zdí tonto Themistoklés a jiní rozuměli lodi. Několik občanů však vykládali si věštbu

jinak, i zatarasili se na akropoli prkny a kládami. Peršané, přitáhše do Athén, zmocnili se ovšem i akropole, obhájce povraždili a svatyně všecky vyloupili a vypálili.

Loďstvo pak perské také přijelo k Salamině. I stálo tam proti sobě asi 1000 korábů perských a asi 400 korábů hellénských. Řekové však mnozí od Salaminy chtěli odjeti, ačkoliv tam postavení jejich bylo výborné. Zejména Korinťané k tomu radili, a to ze záště proti Athéňanům. Tu **Themistoklés**, obrátv se k vrchnímu veliteli, k Eurybiadovi, pravil: „Zůstaneš-li tu, budeš hodný muž, pakli nezůstaneš, zničíš Helladu. Nebo celou naší válku nesou v sobě lodi, pročež mne poslechni! Neučiniš-li však toho, tedy my Athéňané, jak tu jsme, opustíme Řecko a odplujeme do Italie. Vy pak pozbyvše takových spojeneců, pamatovati budete na má slova.“ I ustanovili se Řekové na tom, že zůstanou u Salaminy. Hrozba Themistoklova je zastrašila.

Nieméně však ani potom nebylo lze spoléhati na lidi tak vrtkavé a neupřímné! I seznal Themistoklés, že Řekové dobrovolně u Salaminy nevydrží, nýbrž že k svedení bitvy na místě tom od samých Peršanů musejí být donuceni. Proto poslal otroka svého rodem Peršana, podtají k nepřátelům, aby ohlásil, že Themistoklés se přidává ke králi a vzkazuje, že Řekové hodlají uprchnouti. Toho však aby Peršané nikterak nedopustili, anobrž co nejrychleji je obklíčili,

I uvěřili Peršané poselství a zavřeli ještě též noční úžinu mezi pevninou a Salaminou. **Aristidés**, jenž povolán byl nazpět z vyhnanství, stěží jen prophul koráby perskými i oznámil Řekům, že jsou obklíčeni.

Nazejtří potom Řekové, zapevše písčný válečnou, vrhli se na nepřitele, a boj se protáhl až do samého večera. Veliké lodi perské, nemajícce v úzkém průlivu dosti místa, překážely si vespolek. Mnoho jich od menších, a však hybnějších lodí řeckých (zejména athénských) potopeno, ostatní pak obráceny na útěk.

Xerxés díval se na bitvu, sedě na tránně, postaveném na pobřeží. Seznav pak, že loďstvo jeho jest poraženo, rozhodl

se, že se vráti do Asie. K čemuž podtají radili Themistoklés. Vzkázal mu, že Řekové plouti chtějí k Helléspontu a zrušit tam mosty!

Slavného vítězství salaminského Řekové vedení Themistoklovým dobyli (dne 20. září) roku 480.

§ 24. Themistoklés a Pausanias.

Xerxés odešel sice do Asie, avšak zanechal v Thessalií **Mardonia** s 300,000 bojovníky. Mardonius vyzval Athéňany, aby s ním učinili spolek proti ostatním Řekům. Sliboval, že jim Xerxés všecko zase vystaví, co jim pobořil, a že jim ponechá samostatnosti. Avšak Athéňané po návrhu Aristidově odvětili: „Dokud slunce touže dráhou bráti se bude, kterou nyní kráčí, nikdy neučiníme smlouvy s králem, anobrž všudy jemu půjdeme na odpor, spoléhajíce na pomoc bohův a héroù!“

Mardonius tudy vpadl do Attiky, a Athéňané znova se vystěhovali na Salaminu. I žádal jich ještě jednou, aby se přidali ku králi. Avšak ve veškerém lidu z vlasti vypuzeném, postaveném v bídě a nouzě, našel se jediný takto muž, jenž radil, aby návryty Mardoniovy byly přijaty. Člověka toho Athéňané ukamenovali i se ženou a dítkami jeho.

Za to země jejich od Peršanů po druhé zpustošena! Sparťané pak a Peloponésané přitáhli jím na pomoc teprve, když hrozili, že se spojí s Peršany. Tehdy král spartský **Pausanias** vytáhl proti Mardoniovi do Boeotie. S ním spojilo se též vojsko athénské, jemuž však velel nikoli Themistoklés, nýbrž **Aristidés**. Themistoklés totiž nezadlouho po bitvě salaminské se Athéňanům zprotivil pýchou a hrabivosti.

Vojska srazila se u **Plataeí**, města boeotského (r. 479). Řeků bylo asi 100,000. Bitva byla strašná, jaké v Helladě dotud neviděli. Mardonius padl a Peršané se dali na útěk. Tábor jejich s kořistí nesmírnou padl do rukou vítězů. Pausaniovi pak, když ve staně Mardoniově spatřil nádheru a přepych velmožů východních, životyti muže řeckého zdálo se

bídným. A nezadlouho potom král spartský jal se páchat i zradu. Dopisoval si s Xerxem a sliboval, že mu podrobí Helladu.

Téhož roku (ano prý i téhož dne), co Řekové zvítězili u Platae, dobyli také vítězství u mysu **Mykale** v Malé Asii. Bitva tato byla počátek útoků jejich na Peršany. Byli si totiž umínilí, že v boji neustanou, dokud neosvobodí všech soukmenovců odcíha perského, a to jak v Evropě tak v Asii, dokud nepomstí nad barbary spustošení vlasti a chrámů hellénských.

I v této válce vrchní velení měli Sparťané, jimžto i dále velel král Pausanias. Tento však choval se k spojencům a k Řekům osvobozeným nad míru surově a bezohledně. Když pak byl odvolán do Sparty, Řekové ostrovští a maloasijskí (Iónové) uznali nad sebou nadvládu (čili hége-monii) Athéňanů.

Aristidés byl požádán, aby spolek jejich proti Peršanům náležitě upravil, aby ustavil, kolik každý stát spolkový dávati má peněz, lodí a vojínů. Úkol tento poctivce na slovo vzatý ovšem provedl ku všeobecné spokojenosti.

Zrádné pletichy Pausaniovy eforům brzy byly objeveny. A když jim otrok jeden vydal list, jež král po něm posílal do Persie, hodlali zrádce zatknuouti. Tu Pausanias, porozuměv, že je po něm veta, utekl se do chrámu. Tam byl sice bezpečen, avšak eforové zatarasili dvěře, tak že se v útočišti (v asylu) umořil hladem. Když pak umíral, vyvedli ho ven, aby smrti jeho se neposkvrnila svatyně. Takový byl konec vítěze platajského!

Záměry Pausaniovy známy byly také Themistoklovi, a když to vyšlo na jevo, nařknut ze spoluviny. Sparťané nenáviděli ho vůbec, a zvláště proto, že jim na vzdory opevnil Athény a přístav Piraeus. V Athénách pak rovněž mnoho měl protivníků. Když tedy obviněn byl z vlastizrády, odsoudili ho a stíhali jak Sparťané, tak Athéňané. Avšak podařilo se mu prchnouti ke králi perskému, jenž ho vlně přijal a opatřil hojnou výživou. I povídá se, že se otrávil, když na něm žádano, aby vedl Peršany proti Helladě.

Naproti tomu jiný, zecla jiný byl konec někdejšího protivníka Themistoklova, **Aristída**. Muž tento požíval všeobecné úcty a lásky, a když skonal, ostavil po sobě památku občana a člověka nejpoctivějšího. Jméno po něm pozůstalé bylo tak skrovné, že z něho ani útraty pohřební nemohly být zaprávny. Obec tedy velikému vlastenci pohřeb vystrojila na vlastní náklad i postarala se též o jeho dítky.

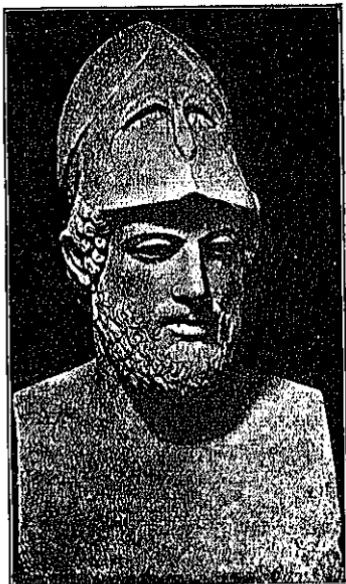
B. Doba Periklova (449.—429.).

§ 25. Periklés a Fidias.

Po smrti Aristídově předním mužem v Athénách byl **Cimón**, syn Miltiadův. Oblíben jsa pro svou dobročinnost, učiněn byl nejvyšším velitelem ve válce proti Peršanům. Tuto pak horlivě a vítězně vedl až do smrti (r. 449.) a skoro všecky osady řecké v Asii vymanil ze jha perského.

Vedle něho v obci vynikal **Periklés**, syn Xantippa, vítěze mykalského. Muž tento ducha velikého a povahy bezúhonné předčel nadě všecky občany moudrostí a vzdělanosti. Byl rázný a nadaný jako Themistoklés, a poctivý a spravedlivý jako Aristídés. Po smrti Cimónově požíval v Athénách moc i úcty tak měř neobmezené, anož známo bylo, co chce Periklés, to že také jest nejlepší a nejprospěšnější.

Řekové maloasijskí ze jha perského celkem byli vybaveni. Periklés tudy válku proti Peršanům zastavil a peněz, jež spojenci athénští odváděli do pokladny spolkové, užíval k účelům jiným, zejména k ozdobení Athén, které

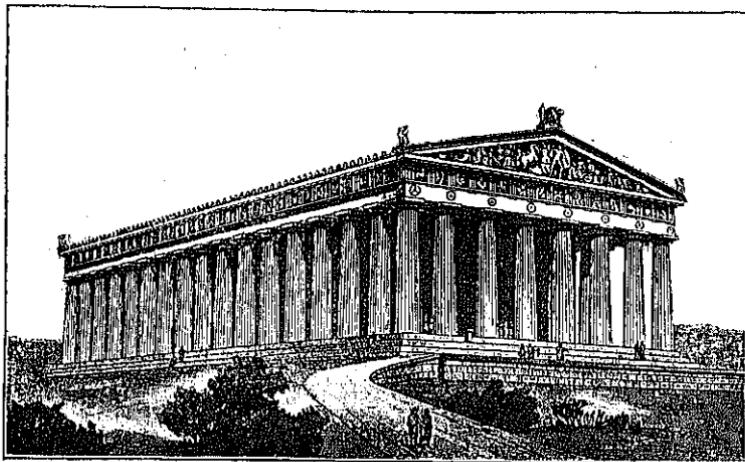

Obr. 27. Periklés.

hodlal učiniti městem v Helladě nejkrásnějším a nejpřednějším.

Obr. 28. Akropolis.

Obr. 29. Parthenón.

Zdobil pak Athény především stavbami a sochami, v čemžto mu výtečným rádcem byl **Fidias**, největší to sochař starověký a znalec též umění stavitelského.

Nejnadhernejší stavby, jež Periklés dal budovati, stály na akropoli. Byly to zejména Propylaeae a Parthenón. **Propylaeae** byly brány, vedoucí k posvátným prostorám akropolským. **Parthenón** pak byl velkolepý chrám bohyně Athény. Proveden byl ve slohu dórském.

Ve chrámu tomto postavena byla socha Athény Panny, dílo to Fidiovo. Obličeji, ruce a nohy byly ze slonové kosti a roucho ze zlata. V pravici držela bohyni vítězství.

Celé pak akropoli věvodila socha Athény Bojovnice, dílo to rovněž Fidiovo. Byla z kovu, i stála na mohutném podstavci. Rozměry její byly tak obrovské, že zlatý hrot oštěpu a chochol přilby její prý bylo viděti už od předhoří Sunicia.

Nejdokonalejší dílo Fidiovo však byla socha Zeusova v Olympii. Trůnila ve svatyni na křesle i zhotovena byla ze slonoviny a ze zlata. Byla tak krásna a vznešena, že každý, kdo před ní stanul, na vše

Obr. 30. Sofoklés.

zapomněl, co ho trápilo, a za nešfastného se pokládal, kdo jí neuzřel.

Periklés podporoval též i učence a básníky. Z těchto nad jiné vynikali skladatelé truchloher čili tragoeidií: **Aeschylus** a **Sofoklés** (a později též Euripidés). Veselohrami čili komoediemi proslul **Aristofanés**.

50

§ 26. Periklés a počátek války peloponneské.

Za válek perských obec athénská stala se přední velmoci hellénskou. Athéňané postavěni tehdy v čele velikého spolku protiperského, k němuž náležely ostrovy v moři aegaejském a četná města na březích jeho v Makedonii, v Thráci, v Malé Asii.

Toho jim záviděli Sparťané, již sami původně v čele spolku toho stáli a nad Helladou všeckou provozovat chtěli nadvládu. Zároveň pak nevražili na Athéňany, že tito byli demokrati a všudy lidovládu podporovali, kdežto oni sami měli zřízení aristokratické a všude podporovali šlechtice. Mimo to se horšili, že Athény jim na vzdory byly opevněny a potom i spojeny s přístavem Piraeem dlouhými hradbami, následkem čehož se staly povnosti přímo nedobytnou.

Z přčin těchto konečně došlo k válce, kteráž slove **peloponneskou**. Podnět k ní podaly spory mezi Korintany a Koreyřany. Athéňané ujali se Koreyřů, a Korinfané zase pomoci hledali ve Spartě. Sparťané žádali, aby Athéňané vypudili Perikla z obce, a pak ještě, aby všem spojencům vrátili samostatnost. A když se to nestalo, počala se válka (r. 431.).

Peloponnesané byli na suché zemi mnohem mocnější nežli Athéňané. Periklés tedy radil krajánům, aby Attiku nedbali a zavřeli se v městě. Mezi dlouhými zdmi, jež spojovaly Athény s Piraeem, dosti bylo místa pro obyvatelstvo celé Attiky.

Peloponnesané, jsouce slabí na moři, konali vpády do Attiky po suchu a strašně ji pustošili. Athéňané dle rady Periklové se jim odporem nestavěli. Ale za to vsedali na

I odi a v odvetu pustošili pobřeží peloponéská. Tim pak škodili nepřátelům daleko více, nežli nepřátelé jim vpády do Attiky.

Pohřebu však ihned v druhém roce války (r. 430.) vypukl v Athénách mor, a ten v zápláti měl nekázeň a zpustlost mravů. Neštěstí pak dosáhlo vrcholu, když rána morová zachvátila i Perikla (r. 429.).

Na loži smrtelném věhlasný vůdce a státník nejvíce tím se těšil, že nikdo z Athéňanů jeho vinou nemusil obléci roucha smutečnho.

C. Doba úpadku (429.—362.).

§ 27. Kleón a Nicias.

Po smrti Periklově v čelo strany šlechtické se postavil **Nicias**, muž poctivý, avšak nedosti podnikavý, a v čelidle obecného se postavil **Kleón**, muž nevalně vzdělaný, bohatý majitel veliké jirchárny.

Kleón chtěl, podobně jako Periklés, válku vésti až do úplného zničení Sparťanův a spojenec jejich. A v tom neděsil se prostředku žádného, žádné ukrutnosti. Když město **Mytiléné** (na ostrově Lesbu) proti spolku athénskému zrádně povstalo a zase bylo podrobeno, — tu mnil, že dlužno muže tamní vesměs popravit a ženy a dítky prodati do otroctví. Návrh nelidský byl přijat, avšak přes noc sčelelo se Athéňanům řítele bárbarského i nařídili, aby popraveni byli. tolíko původci vzpoury. Těch pak bylo as 1000, i potrestáni na hrdle jiným na postrach (r. 427.).

Avšak ukrutnosti neskonale horší dopustili se brzy potom Sparťané a Thébané, spojenec jejich. Zmoenivše se města **Plataeí**, kteréžto se drželo Athéňanů, muže zajaté vesměs vydali na smrt a ženy a děti prodali do otroctví. Město pak později zbořeno.

Athéňané osadili a opevnili se v **Pylu**, městě messénském, odkudž proti Sparťanům bouřili helóty. Sparťané obsadili ostrov (Sfaktérii), naproti městu ležící, a šak Athéňané,

zvítězivše nad nimi, ostrov obkličili. Dlouho nemohli se ho zmocnit, až přišel Kleón, a ten toho dokázal. Posádka spartská musila se vzdátí.

Tehdy Sparťané podávali Athéňanům mír, ale ten byl zamítnut. Vyslali tedy vojsko do končin thráckých a macedonských, chtee tamní spojence athénské dostati na svou stranu. Kleón vypraven, aby tomu zabránil, avšak poražen

v Amfipole a zabit (r. 422).

Pádem jeho přátelé míru nabýli převahy, a mír konečně ujednán přičiněním zejména Niciovým (r. 421).

Obr. 31. Alcibiadés.

B 52 § 28. Alcibiadés. Pád velmoci athénské.

Nicias vyjednal, aby všecko zase uvedeno bylo ve stav, jaký byl před válkou. To však nelhalo se mnichým spojencům spartským, a v Athénách za krátko k veslu se opět dostala strana bojovníků, strana někdy Kleónova. Té pak v čelo se postavil Alcibiadés.

Alcibiadés byl přibuzný velikého Perikla, kterému se podobal nadání, avšak

nikoli povahou. Rodiče brzy mu zemřeli, a Periklés, proručník jeho, nebyl s to, aby mu věnoval dosti péče. Alcibiadés tudy nepoznal kázně, aniž se naučil krotiti své náruživosti, z nichžto nejmocnější byla ctižádost a snaha, státi se prvním, a to nejenom v Athénách, nýbrž v celé Helladi!

Alcibiadés namluvil Athéňany, aby se vložili do zále-

žitosti ostrova Sicilie, aby se ujali města tamního Segesty proti mocným Syrakúsám. Padnou-li Syrakúsy, stanou prý se Athéňané pány též i v západních částech moře Středozemního.

Athéňané vystrojili tudy četné loďstvo, mezi jehož vůdci byl též Alcibiadés. Tu pak stalo se, že sošky boha Herma, po nárožích nle athénských rozestavené, jedné noči všecky hanebně byly porouchány a pokáceny. Ze zločinu tohoto a kromě toho z tupení náboženství vůbec byl obviňován Alcibiadés. Nieméně nepřátelé ho nechali odjeti do Sicilie, ale sotva že tam byl, poslali pro něj, aby se dostavil k soudu.

Alcibiadés šel, cestou však poslán utekl. A když mu zvěstováno, že ho Athéňané k smrti odsoadili, pravil: „Však jím ukážu, že jsem ještě živ!“ I odebral se do Sparty, a tam radil, aby Sparfané proti Athéňanům znova se pustili do války a Syrakúsám do Sicilie na pomoc vypravili vojsko. I stalo se tak, a plukové athénští spojenými silami Sparfanův a Syrakúsanů dílem jsou zajati, dílem pohubeni. Zajateů prodáno mnoho do otroctví, vñdece Atticas veden na popravu.

Mimo to zrádec Alcibiadés poradil Sparfanům, aby v Attice obsadili město Decelei, odkudž oni pak ubohou zemi tu pustošili neustále. A co víc: návodem Alcibiado-vým Sparta zjednala spolek i s Peršany, jimž vydala Řeky maloasijské. Za to Peršané ji posílali peníze.

Avšak nezdrouho Alcibiadés Sparfanům se zprotivil i musil utéci.

Uchýlil se k Peršanům, a navedl je, aby Sparfanům už dále nepomáhali. A v krátee potom vyjednávatí se jali i s Athéňany. Tito zapomněli na všecko, povolali ho nazpět a odevzdali mu i nejvyšší velení.

Alcibiadés porazil Sparfané u Cyzika a dobyl tak Athéňanům opět Bosporu a Helléspontu. V Athénách byl uvítán s nesmírným jásotem, i ozývaly se hlasy, že by bylo nejlépe, kdyby se uvázel v samovládu. Avšak když náměstek jeho v bitvě utrpěl porážku, protivneci dokázali toho, že mu v eli-

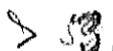
telství opět bylo odňato. I odešel na statky své do Thrácie a do Athén už nikdy se nevrátil.

Od doby té Athéňanům čím dálé tím hůře se vedlo. Válku pak konečně rozhodl **Lýsander**, velitel spartský, muž nad jiné zchýtralý a zlomyslný. Králevic perský **Cýrus** (mladší), jenžto byl satrapou v Malé Asii, podporoval ho penězi.

Lýsander přepadl Athéňany u **Aegospotamů** v Helléspontě a zničil tak poslední jejich loďstvo. Následkem toho Athény ze všech stran byly sevřeny a přinuceny vzdátí se Sparťanům. Mírem roku 404. učiněným Athéňané musili se odřeti všeliké nadvlády nad dřívějšími spojenci, musili vydati všecky koráby válečné až na 12, musili zbořit dlouhé hradby k Píraci vedoucí a uznati nad sebou nadvádu obce Lykúrgovy!

Athény tudy pokořeny byly na dobro, a Sparta byla hlavou Hellady.

Lýsander odevzdal vládu nad městem podrobeným třiceti „tyrannům“. Tito jali se pronásledovatí též Alcibiada, jenž tudy uchýlit se musil k Peršanům. Tam pak satrapa jeden ho dal zavražditi.

§ 20. Sókratés a Xenofón.

Vláda 30 tyrannů dlouho netrvala. Lid athénský povstal, a vyhnal stvůry Lýsandrový, obnovil ústavu Solónovu. Pohřebu však mezi občany, kteří lidu rozkacenému tehdy padli za oběť, byl i **Sókratés**, muž nad jiné šlechetný, kterého Pýthie prohlásila za člověka nejmoudřejšího.

Mezi Řeky záhy už se vyskytli mužové, již zkoumali, z čeho povstal svět, a kterak člověk se má chovati k člověku. Mužové tito nazývali **filosofy**.

Později povstali v Athénách i mužové, již slibovali, že naučí žáky správně mysliti, mluviti a jednat. Mužům těmto se říkalo **sofisté**.

Sofisté přemnoži kazili mládež. Proto vystoupil proti nim **Sókratés**, i nabádal jinochy a občany athénské k hledání pravdy a konání etnosti. Někteří ze žáků jeho byli od-

pří příkladu lidovlády. Proto, když lidovláda v Athénách opět byla obnovena, protivníci ho obžalovali, že svádí mladý lid a podráždá náboženství.

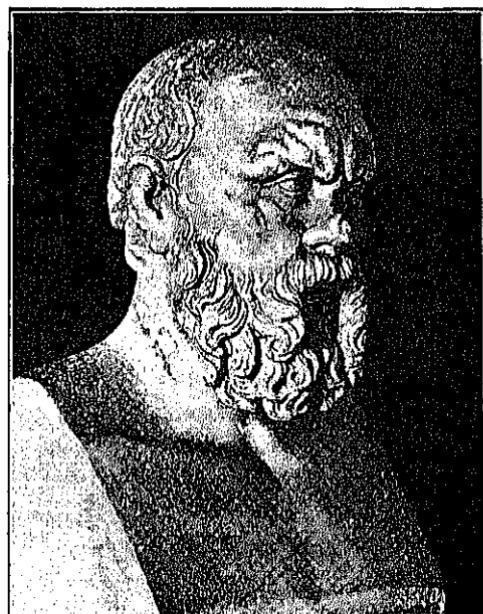
Soudeové ovšem řekli, že jest vinen. Sókratés pak byl příliš hrdý, aby žádal o milost. A když se ho tázali, který ze tří trestů (pokuty, vyhnanství, žaláře) by si chtěl vybrati, odpověděl, že pro zásluhy o stát a mládež hoden jest, aby na útraty obce hostčen byl na radnici (v prytané), což v Athénách bylo nejvyšším vyznamenáním.

Odpověděl takovou Sókratés ovšem soudeův sobě nenaklonil, i od-soudili ho k smrti. Přátelé radili mu, aby z vězení uprchl. Avšak neuchnil tak, aby se neřeklo, že sám se pokládá za viníkta. I zůstal v žaláři a těšil žáky své, rozmlouvaje s nimi o nesmrtelnosti duše. Konečně byl mu podán jed, on pak vypiv jej, skonál jako pravý filosof.

Sókratés nepsal ničeho, ale učení jeho zachovali světu žáci jeho, Platón a Xenofón.

Xenofón proslul též jako dějepisec a vojevůdce. Mezi dějepisci řeckými obyčejně se klade na místo třetího. Otecem dějepravy řecké slove **Hérodot**, jenž nám vyličil války perské. Ale nad Hérodota daleko předčít **Thucydidés**, jenž se psal dějiny války peloponéské, dílo to důkladné a mistrovské.

Xenofón proslul jako vojevůdce zejména ve válce, již **Cyrus** (mladší), satrapa maloasijský, zdvihl proti bratrovi svému **Artá-**

Obr. 32. Sókratés.

xerxovi II., chtěje ho připraviti o panství. Měl pak Cýrus 13.000 bojovníků řeckých a 100.000 mužů vojska asijského. S těmi vytáhl do Mesopotamie (r. 401.), avšak padl v bitvě u Kunax (severně od Babylóna).

Jeho vojsko asijské se rozutíkalo, a bojovníci řečtí zůstali sami uprostřed nepřátele, v zemi cizí a neznámé. Mimo to Peršané úskočně povraždili vůdce jejich, avšak naděje, že Řekové se pak vzdají anebo že snadně budou zahubeni, se jim nesplnila.

Řekové totiž zvolili sobě vůdce nové, mezi nimiž nejpřednější právě byl Xenofón. Vedením jeho probili se šťastně až k moři Černému. Svizevné tažení toto Xenofón vyplňil ve spisě, řečeném *Anabasis*.

§ 88. Epaminóndas a Pelopidas.

Šťastný návrat 10.000 bojovníků Xenofontových byl důkazem, že říše perská jest malomena. Sparťané vypravili tudy do Malé Asie krále Agésiláa, aby osvobodil Řeky tamní, jež byli za války peloponéské Peršanům sami vydali na pospasy.

Avšak Peršané, aby se Agésiláa zbavili, spůsobili Sparťanům svizele a zápletky v Helladě, poštavvše na ně Thébany, Athény, Korintany a j. Tím Sparťané donuceni byli povolati Agésiláa domů, a v míru potom ujednaném Řekové maloasijskí znova vydání panství perskému.

Nezadlouho potom Sparťané přepadli Théby, vložili do nich posádku a k vládě tam dopomohli straně šlechtické. Tato pak utiskovala lid a demokraty nejčelnější vypudila z města. Vypovězeni uchylili se do Athén, a nejpřednější mezi nimi byl **Pelopidas**, muž bohatý a znalý též umění válčeného.

Vedením jeho vyhnanci a uprchlíci thébští vloudili se přestrojeni do Théb, zavraždili náčelníky šlechticů i obnovili zřízení demokratické. V čelo pak Théb znova zrozených vedle Pelopida postavil se **Epaminóndas**.

Epaminóndas pocházel z rodiny vážené, však chudé. Nieméně se mu dostalo vychování co nejlepšího. Byl netolikový výtečný státník a vojevůdce, nýbrž i nadšený přítel věd a umění.

Povaze jeho ušlechtilé, skromné a nezíštné všickni se divili. Jakožto vlastence těžce nesl, že Théby dotud v dějinách prosluly nevalně. I hleděl učiniti je státem v Helladě nejprvnějším, a to se mu i podařilo.

Epaminónas zvelebil především vojsko. Naučil je útočit na nepřitele v říku klinovitém. Jádrem vojska byla „svatá četa“ Pelopidova, sbor to 300 jinochů, již přisahali, buď že zvítězí anebo že padnou na bojišti. S vojskem takto zřízeným a vycvičeným Epaminónas porazil Sparťany ve veliké bitvě u Leukter, města bocótského, i vyvrátil tak navždy moc jejich v Helladě (r. 371.).

V krátké potom Epaminónas vpadl do Peloponnesu i vybavil z područí spartského Arkadii a Messénii, tak že Sparťanům zbyla jediná Lakónie. Přítel pak jeho Pelopidas moc thébskou zase šířil na severu, v Thessalii a v Makedonii. V Makedonii urovnal spory o trůn, a králevic Filipp přiveden tehdy do Théb jakožto rukojmí míru.

Na místo Sparty jako stát v Helladě nejpřednější tudy nastoupily Théby. Na neštěstí však Thébané výtečně vůdce své, Epaminóndu a Pelopidu, brzy ztratili. Pelopidas zahynul na válečné výpravě do Thessalie, Epaminónas pak padl v bitvě proti Sparťanům u Mantiné v Arkadii (r. 362.).

V bitvě této Thébané zvítězili, avšak Epaminónas raněn do prsou kopím. Hrot se ulomil a uvázl v ráně. Lékaři mili, kdyby se vyndal, že by následovala okamžitá smrt. Epaminónas tudy nechal jej v ráně, dokud nedošla zpráva, že Thébané dobyli vítězství. Po té pak vytáhl železo z prsou a skonal. S ním zároveň do hrobu klesla i moc a sláva otěiny. *α*

Doba čtvrtá.

55 Macedoňané.

~~S. 1.~~ Král Filipp a řečník Démostenés.

Macedonie leží severně od hor kambunských. Na západě hraničí s Illyrií a na východě s Thracií. Moře aegaejské

tvoří tam zálivy *a)* thermajský (soluňský) a *b)* strymónský (orfanský), mezi nimiž k jihovýchodu vybíhá polouostrov Chalcedicé. Do zálivu thermajského teče řeka Axius (Vardar) a do zálivu strymónského řeka Strymón (Struma) a Nestus (Karasu).

Nejdůležitější města v Macedonii byla: Pydna, Pella, Thessalonika (Soluň), Amfipolis a Filippi.

Macedoňané byli část národního kmene thráckého i náleželi k čeledi arejské. Sídla jejich však většinou byla ve vnitrozemi, neboť pobřeží a polouostrov chalcidický osadili Řekové. Dějiny macedonské nabývají důležitosti teprve za krále Filippa II.

Filipp byl syn krále Amynty II. Když po smrti otce jeho v Macedonii vypukly rozbroje, Thébané (Pelopidas) tam zakročili a zjednali pořádek. Tehdy králevic Filipp odveden do Théb jako rukojmě.

Obcuje pak s Epamínondou, s Pelopidou a s jinými muži výtečnými, nabyl hojných vědomostí, seznal všechné umění řecké a zároveň i nesvornost a slabost řeckých obcí. Juž tehdy si umínil, že rozervanosti řeků využije, že je podrobí.

Když pak nastoupil na trůn macedonský (r. 359.), péči měl především o vojsko. Jízdu si pořídil těžkou i lehkou. Jádrem jejím byli šlechtici, jichžto jedna četa neustále byla kolem krále. Pěchota dělila se na těžkooděnce čili falangity, na lehkooděnce čili štitomoše a na střelec. Těžkooděnci stavěli se do šíku, řečeného **falanx**, v hloubce 16 mužů. Stáli těsně vedle sebe jako hradba i kryli se štíty. Z prvních pěti řad trčely proti nepříteli mohutné sarissy, kopí dlouhá 5—6 m. Útku šíku takového čili falangi odolati ovšem bylo nesnadno.

Filipp hleděl především opanovatí osady řecké na severním pobřeží moře aegaejského. Nejprve dobyl Amfipole při ústí řeky Strymónu. Města toho důležitého byli by se též rádi zmocnili Athéňané. Filipp, aby neměl od nich překážek, vzkázal jim, že Amfipole vlastně dobývá pro ně. Ale když se jí zmocnil, podržel ji sám pro sebe. A podobně klamal Athéňany a Řeky ostatní takměř ustavičně, i dobyl poněhau všech skorem osad, jež si byl umínil podmaniti.

Mezi těmi, kdož záměry Filippovy záhy už prohlédali, nejpredenější byl Demosthenés.

Démosthenes rodem byl z Attiky. Rodiče mu brzy umřeli, a poručníci nesvědomití ho připravili skorem o všecko. Když došpěl, pohnal je před soud. Vyhrál sice, ale jméni ztraeného nenabyl. Soud tento byl přičinou, že se pilně učil řečnit. Avšak když vystoupil i na sněmě, nelíbil se Athéňanům, neboť měl špatnou výslovnost, krátký dech, slabý hlas a pohyby konal nepřístojné.

Neúspěchem tímto a vadami však Démosthenés nikterak se nedal odstraniti, anobrž s vytrvalostí bezpríkladnou evičil se a vzdělával za řečníka tak dlouho, až se stal mistrem. Tak aby se naučil vyslovati hlásku, což mu bylo nesnadno, bral do úst kaménky. Aby sesilil dech, mluvil hodně nahlas, kráčeje do vrchu. Aby sesilil hlas, přednášel řeči na břehu mořském za jekotu vlnobiti. Aby dovedl konati pěkné pohyby, učil se u herců divadelních a evičil se doma před zrcadlem. Tudy když po druhé se jal řečnit na sněmě, Athéňané výmluvnosti jeho všickni byli uchvácení, a Démosthenés stal se potom největším řečníkem starověku.

Obr. 38. Démosthenés.

Avšak nejenom výmluvnosti a vzdělanosti vynikal Démostenés, nýbrž i nezítnou povahou a smýšlením vpravdě vlasteneckým. Hned od počátku prozíral úklady krále macedonského i pracoval proti němu ze vši sily své, aby Řecko nebylo podmaněno. Pohřebu moc athénská byla již slabá, a občanstvo netečné toužilo více po pozitivě než po bojích. Rad a výstrah Démostenových tudy hrubě nedbáno, a i když Athénané něco podnikli, nestačilo to anebo příšlo, když bylo již pozdě. Kromě toho působila proti Démostenovi v Athénách strana, ježíž všeové od Filippa byli zakoupeni. Král macedonský zajisté byl bohat i nešetřil peněz, a Řekové přemnoži zlata nad míru byli žádostiví.

Filipp byl by se rád dostal do Řecka s vojskem, a k tomu dopomohli mu sami Řekové. Amfiktyonie delfská, t. j. spolek, jenž v ochraně měl svatyni Apollónovu v Delfech, povolala ho po dvakrát do Hellady, aby potrestal některá města, jež se byla zmocnila delfských pokladův a pozemků. Když pak tam Filipp přitáhl po druhé, obsadil mimo vše nadání daležité město Elatéi (ve Fócidě), klíč to k Boeotii a výběc k Řecku střednímu.

Zpráva o tom spůsobila všeobecné zděšení. Jediný Démostenés netratil myslí a zjednal proti Filippovi na rychlo spolek s Thébany. Roku 338. spojenci utkali se s Filippem poblíže Chæronee, města boeotského. Dlouho tu bojováno bez výsledku, až konečně osmnáctiletý syn Filippův, Alexander, vnikl do řad boeotských a zničil „svatou četu“, jádro vojska thébského. Tím bitva byla rozhodnuta, Řekové byli poraženi a vlaste jejich podrobena nadvládě macedonské. *α*

Podmaniv Řecko, Filipp svolal do Korinta zástupce států hellénských na sném (toliko Sparťané se nedostavili) a dal se tam zvoliti za vůdce proti Peršanům. Dohyt velkoříše perské mělo býti posledním a nejslavnějším skutkem jeho. Avšak mezi přípravami k válce král macedonský zabit rukou úkladného vraha, a to prý z návodu Olympiady, své manželky (r. 336.). *β*

§. 2. Alexander Veliký.

(336.—323. před Kr.)

Alexander, syn Filippov a Olympiadov, narodil se prý též nocí, kdy Heróstratus zapálil v Efesu chrám bohyň Artemidy, budovu to, jež se počítala mezi divy světa. Učitelem jeho byl slavný filosof řecký **Aristotelés**, největší to vůbec učenec věku starého. Nejmilejším mu čtením byla Ilias a za vzor si obrál Achillea. Dychtil proslavit se skutky velikými a rmoutil se, když mu vypravovali o vítězstvích otcových, neboť se bál, že jemu samému nic valného neostane k vykonání.

Když Alexander (r. 336.) nastoupil na trůn, bylo mu teprv dvacet let. Tehdy Řekové, spoléhajíce na jeho nezkušenosť, chtěli z nadvlády macedonské se vytrhnouti. Avšak Alexander přikvapiv, tak je zastrašil, že bez odporu se poddali a na sněmě v Korintě ho zvolili za vůdce proti Peršanům. Ke sněmu tomuto jedint Sparfané poslali nevypravili, aniž prý zvykli jsou poroučeti a nikoli poslouchati.

V Korintě Alexander navštívil filosofa **Diogenesa**, jenžo jednostranně prováděl zásadu Sokratovu, že člověk jest tím šťastnější, čím méně má potřeb. Proto bydlel v sudě, chodil bos a v rozepředaném pláště. Pil pouze vodu, a to z ruky a nikoli z košíku, jež zahodil, spatřiv chlapce, an z ruky pije. Alexander vyzval ho, aby si něčeho vyžadal. „Jdi mi ze slunce,“ odvětil Diogenés. Dojat skromností takovou, Alexander zvolal: „Věru, kdybych nebyl Alexandrem, chtěl bych být Diogenem!“

Po té král macedonský vytáhl proti Illyrům a Thrákům a rozšířil panství svoje až po Dunaj. V tom čase roznesla se po Řecku zpráva, že padl Thébané. Ihned vzboufili se Thébáni, avšak Alexander přikvačil jako blesk a Théby strskotal, ušetřiv také chrámů a domu básníka Pindara. Thébanů mnoho bylo pobito, ostatní prodáni do otroctví.

Spořádav říši svou, Alexander vytáhl roku 334. v čele as 35,000 vojtně proti Peršanům, pomstít násili a neřesti, jež za doby Xerxovy byli páchali v Helladě. Přepraviv se přes Helléspont, zastavil se v krajině, kdež někdy stála Trója, i ověnčil hrob Achilleův a slavil kolem něho zápasy

hrdinské. Potom táhl ke **Graníku** a porazil na březích jeho vojsko perské, jež čítalo as 100,000 bojovníků. V bitvě této byl by přišel o život, kdyby Klitus ho byl nezachránil, nebo nepříteli ruku, jež k raně osudné byla napřažena.

Po bitvě nad Graníkem Alexander ponenáhl opanoval celou Malou Asii. V **Gordii** roztaž památný uzel, o němžto šla věštba, kdo jej rozváže, ten že kralovati bude nad Asii. Pověreční Maloasiaté také vskutku od té doby Alexandra pokládali panovníkem zákonným.

V Cilicii Alexander koupal se ve studených vlnách řeky **Cydnou** a nebezpečně se roznemohl, tak že se již pochybovalo o jeho uzdravení. Tu lékař jeho **Filipp** prohlásil, že mu připraví lék, po němž dojista se pozdraví. A přes to že sám vojevůdce **Parmenion** mu psal, aby Filippovi nedůvěřil, aniž ho mím otrávit, Alexander lék vypil a uzdravil se.

Od řeky Cydnou táhli Makedoňané k **Issu**, u kteréhožto města s vojskem velikým se jim postavil sám král perský **Darius** (III.) **Kodomanus**. V bitvě, jež se tu rozrušila, Peršané se dali na útěk, a tabor jejich i s matkou, manželkou a dětmi Dariovými padl do rukou vítězů (r. 333.).

Nazejší potom Alexander spolu s vojevůdcem a přítelem svým **Hefaestionem** paní královským učinil návštěvu. Tu královna perská, neznajíc ho, na kolena padla před Hefaestionem. A když se omlouvala, mímil Alexander: „Všaktě i Hefacstión jest Alexandrem!“

Po bitvě u Issu poddala se králi makedonskému veškerá **Syrie**. I města foenická mu holdovala. Jediný **Tyrus** se protivil i dobyt po sedmiměsíčním obléhání (r. 332.).

V Egyptě Alexander uvítán s jásotem jako osvoboditel ode jha perského. Založil tam nové město, **Alexandrii**, kteréžto pak byla střediskem obchodu mezi východem a západem, a to na škodu měst foenických, najmě Tyrus. Zajel také do chrámu Ammónova na oase Siyé i byl od kněží tamtéh prohlášen synem boha Ammóna, což posloužilo k upevnění panství jeho nad Egyptem, aniž Egypťané krále pokládali za bohy.

Mezi tím Darius Kodomanus Alexandra žádal o mír i byl ochoten odstoupit mu všech zemí západně od Eufrátu. Parmenion minil, že by podmínky tyto přijal, kdyby byl Alexandrem. „Také já,“ odvětil Alexander, „kdybych byl Parmenionem!“

Z Egypta Alexander táhl skrze Syrii do Mesopotamie. Nedaleko Ninive, u Arbél a Gaugaméla, stál Darius s nesčíslennými vojsky perskými. Parmenion radil, aby Alexander na nepřitele útok učinil v noci. „Vítězství nekradu,“ řekl mu Alexander, a v bitvě, kterou nazejtří potom svedl, Peršané jsou poraženi na hlavu a král jejich na útěk se dal do Médie (r. 331).

Alexander ho nepronásledoval a nobrž táhl k jihu. Zmocnil se Babylonu i Sús a dobyl i Persepoli. V Persepoli zapálil vlastní rukou královský palác tamní, to na znamení, že po mocci a slávě perské již veta, a kromě toho i v odvetu, že Peršané za Xerxa ničili a první svatyně hellénské.

Po té vydal se teprve za Dariem (r. 330). Tento byl se mezi tím z Médie uchýlil do východních končin iránských. Tam však zrádný satrapa baktrický Bessus ho zajal, a když Alexander se blížil, dal krále nešťastného zavraždit. Jezdci macedonští zastihli Daria ještě na živu i dali mu pití. Umírají, litoval král perský, že se jim za to nemůže odměnit, „avšak,“ pravil, „Alexander učiní tak za mne.“ Alexander krále perského živého již nezastal. Spatřiv pak mrtvolu, hořce zaplakal, i kázal ji vydati rodině jeho, aby důstojně byla pochována.

Zrádec a vrah ohavný, Bessus, byl vkrátece potom lapen i postaven před soud, na němž zasedli přední Médové a Peršané. Tito pak odsoudili ho k smrti, načež od kata za živa rozčtvrcen jest.

Po smrti krále Daria Kodomanna Alexander se pokládal zákonným nástupcem jeho. I zaváděl u dvora perské mravy a velmožům asijským uděloval úřady a důstojenství. To však protivilo se Mace doňanům, jižto v Peršanech toliko podmaněné barbarové spatovali, a proti králi kuly se pikle, kterých účastnili se i přední důstojníci a vojevůdci. Alexander dal náčelníky spiknutí popravit. Tak veden na popravu i Filotas,

syn Parmenionův, a sám Parmenion k rozkazu královu sprovozen se světa.

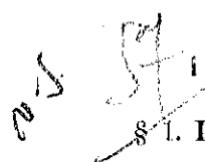
Alexander, podmaniv též Irán východní, pronikl až k řece Jaxartu. V Marakandě (v Samarkandě) důstojnici některí, aby se králi žalibili, jali se při hostině bez míry vychvalovati skutky jeho. Tomu však opřel se Klitus, i jal se velebiti krále Filippa a posmíval se perským spůsobem Alexandrovým. Tím Alexander podrážděn, probodal ho kopím, zapomenuv ve chvíli té, že mu Klitus byl život zachoval v bitvě nad Graníkem. Avšak, když se vzpamatoval, vrhl se na mrtvolu příteli všeck zoufalý a po tří dny a noce nepožil pokrmu ni nápoje.

Alexander umínil si dobyti též Indie a pronikl údolím řeky Kabulu až daleko za Indus. Tam však vojsko nechělo již tálmosti dále, i musil se tudy vrátiti. V Babyloně strojil se k novým výpravám válečným. Chtěl zajisté podrobiti ještě Arabii, Karthaginu, Italii, Hispánií. Avšak záměry tyto světoborné zmařila smrt, kterou sám tak časně si připravil námahami a nestřídmosti (r. 323).

Říše jeho se rozpadla. Na troskách jejích povstaly nové državy: Macedonie, Syrie, Parthie, Arménie, Egypt a j.

V Řecku po smrti Alexandrově Démostenés krajany vyzýval k odboji. Avšak strana macedonská zvítězila, a starý vlastenecký nevida zbytti, otrávil se ve chrámu Poseidónově na ostrově Kalaurii.

Kniha třetí.

 Římané.

§ 1. Italie. Země a obyvatelstvo.

Prostřední mezi polouostrovem jihoevropským jest polouostrov italský čili apenninský. Prostírá se mezi Alpami a mořem tyrrhénským, iónským a jaderským čili adriatickým.

Moře a zálivy. 1. Moře tyrrhénské = mare Tyrrhenum (Inferum). V něm zálivy: a) janovský = sinus Ligusticus a b) neapolský = sinus Cūmānus. 2. Moře iónské = mare Iōnum. V něm záliv tarentský = sinus Tarentinus. Z moře iónského do moře tyrrhénského vede průliv messinský = fretum Siculum. 3. Moře jaderské = mare Adriaticum (Superum). V něm záliv terstský = sinus Tergestinus.

Horská krajina. Italii severní ohkloupují Alpy. K témtoto přiléhají Apenniny a prostopují celý polouostrov od sz. k jv. Nad zálivem neapolským strmá sopka Vesuvius, a v Sicilii severovýchodní vypíná se sopka Ätna.

Roviny. Mezi Alpami a horami apenninskými rozkládá se nížina padiská, úrodná, v Italií největší. Podél Apennin táhnou se některé roviny menší, jako: rovina římská (Campagna di Roma), rovina kampánská, rovina apúlská.

Řeky. Z Alp tekou do moře jaderského Padus a Athesis (Adiže). Do Padu na levém břehu vtékají Ticinus (Ticino), Addua (Adda) a Mincius (Mincio). Na pravém břehu: Trebia.

Z Apennin tekou 1. do moře tyrrhénského: Arnus (Arno), Tiberis (Tevere). 2. Do moře jaderského: Rubico (Pisatello blíže Ceseny), Metaurus (Metauro), Aufidus (Ofanto).

Jezera. Podél Alp prostírají se četná jezera říčná, jako: lacus Verbānus (Lago Maggiore, jež protéká Ticino), lacus Larius (jezero komské, jež protéká Adda), lacus Benācus (jezero gardské, jež protéká Mincio). U vnitrozemí přední jezero jest trasiménské = lacus Trasimēnus.

Rozdělení země. Polouostrov apenninský dělí se na Italii severní, střední a jižní.

Italie severní původně se k Italii nepočítala. V ní byly: a) Liguria, b) Gallia cisalpīna (Gallie předalpská, řečená tak na rozdíl od Gallie transalpské čili záalpské, nynější Francie), c) Venetia (východně od Adiže).

Italie střední (Italia propria) oddělena byla od Italie severní čili Gallie cisalpinské pohraničnou řekou Rubikónem. V ní byly: a) Etruria čili Tuscia, b) Umbria, c) Picenum, d) Samnium, e) Latium, f) Campānia.

Italie jižní (Italia inferior) slula též Veliké Řecko (Magna Graecia), protože tam bylo mnoho řeckých kolonií. V ní byly: a) Lúcánia, b) Bruttiům, c) Apúlia, d) Calabria.

Ostrovy. Z těchto největší jsou: Sicilie, Sardinie, Korsika. K Sicilii přiléhají na z. ostrovy aegátské, na sev. ostrovy liparské, a na j. jest ostrov Malta. Mezi Korsikou a Tusei leží Elba.

Obyvatelstvo. Obyvatelstvo polouostrova italského náleželo k různým kmenům národním. Nejpřednější z nich byli **Italové**, čeledi arejské, blízce přibuzní Řekův a přibuzní též i Slovanův a Germánův. Italové dělili se na větev latinskou a umbrosabellskou.

Větev latinská seděla v krajinách západních, podél moře tyrrhénského. Nejsilnější kmen její byli Latínové v Latiu, k nimž i Řimané náleželi. **Kmenové umbrosabellští** osazeni byli na východě podél moře adriatického. Z nich vynikali obzvlášť Umbrové a Samnité.

V Etrurii bydleli **Etruskové**, původu neznámého. V Itálii severní seděli **Gallové**, jižto se tam přistěhovali z Gallie (Francie). Gallové náleželi k čeledi arejské. V jižních pak končinách Italie osazeno bylo drahmě Řeků čili Hellénů.

Doba prvná.

Řím královský.

§ 2. Pověst o založení Říma. Rómulus.

Řimané tvrdili, že jsou potomci Trójanů, které prý Aenéas, syn Anchisův a Afrodítin, přivedl do Italie.

Aenéas, dav se po zkáze Ilia s druhy svými na útěk, dlouho bloudil po moři, až se dostal do Karthaginy, kdež královna tamní Dídó (Elisa) ho pojmuti chtěla za manžela. Avšak Jupiter, nejvyšší bůh nebeský (= Zeus), rozkázal mu, aby z Afriky odplul a jel do Italie.

Aenéas poslechl a připlul do Latia. Pojal tam deeru krále laurentsckého Latina, jménem Lávinii, za manželku i založil ji ke cti město Lávinium.

Aenéas zmizel prý v boji s nepřátelskými Rutuly, jichžto král Turnus s Lávinii původně byl zasnouben. Nástupcem byl mu syn jeho Júlus čili Ascanius.

Júlus založil město Albu Longu. Tam pak vládli potomci královny Lávinie, jižto se vesměs nazývali Sylviové. Čtrnáctý z nich, Prócas, měl dva syny, Numitóra a Amúlia. Numitór nastoupil po něm na vládu jakožto nejstarší z rodiny. Avšak Amúlius Numitóra zapudil a deeru jeho, Rheu Sylvii, vřadil mezi panny vestálské.

Této po některé době narodili se blíženci, Rómulus a Remus, jejichž otec prý byl sám Mars, bůh války (= Arés). Amúlius, dověděv se o tom, dal matku za živa zakopati a děti kázal utopiti v Tibeře.

Na štěstí však Tibera tehdy právě byla rozvodněna, tak že nebylo ke hlubině přístupu. Proto sluhové Amúliovi neeky s dítkami vhodili do nejbližší louže. A když voda v krátee potom opadla, neeky uvázly na suchu, a dítky zachráněny byly od utopení.

Pláčem jejich přilákána byla vlčice i kojila je. Tak nalezl je pastýř králi, jménem Faustulus. I vzal je domů a dal choti své, aby je vychovala spolu s dítkami vlastními. Faustulus a manželka jeho, Acca Larentia, bydleli na pahorku palatinském nedaleko Tibery.

Když Rómulus a Remus vyrostli, tužili se lovem a páslí stáda. Tu pak mívali časté rozbroje s pastýři Numitórovými. Jednoho dne stalo se, že tito Rema jali a zavedli k svému pánu. Tento poznal v něm vnuka, a zároveň Faustulus pověděl Rómulovi, co mu známo bylo o jeho původu. Rómulus a Remus dorozuměli se potom s Numitórem a zabivše Amúlia, dosadili děda na trůn albanský.

Numitór daroval jim za to krajinu, kde prožili své mládí, aby si tam založili město. I postavili je na pahorku palatinském a dohodli se, že se jmenovati má dle toho, komu bohové sešlou znamení příznivější. Pozorovali pak let ptáků.

Tu objevilo se Removi šest supů, ale Rómulovi ihned potom dvanácte. Nové město pojmenováno tudy dle něho **Róma** — Řím.

Po tom Rómulus pluhem vyoral brázdu, kudy měly jít hradby a příkopy. Když pak hradby byly hotovy, Remus, vida, že jsou nízké, přeskočil je, bratroví na posměch. Rómulus ho za to zabil, obořiv se naň slovy: „Tak zhyň, kdo koli se opováží hradby moje přeskočit!“ Založení Říma klade se k roku 753. před Kr.

Nové město mělo však málo obyvatelů. Proto Rómulus v něm zařídil útočiště (asyl) pro všecky lidí nebohé a pronásledované. I naplnilo se vkrátec zbhhlými otroky, zločinci a všeckými uprchlíky. Avšak lidé tito neměli žen, a když kmenův okolních žádali o manželky, prosba jejich všude byla zamítnuta s posměchem a povržením.

Než Rómulus si dovedl pomoci. Připravil velikou slavnost a pozval k ní všecky sousedy i s ženami a dítkami jejich. A když se bavili hrami slavnostními, ničeho netušice, tu mladici řimští nahle mezi ně vrazili a jali se jim unášetí dcery. Takto sobě Římané opatřili manželky.

Rodiče dívek unesených ovšem pobouřili obec okolní, a Římanům vyhlášena válka. Tito však nad nepřáteli vítězili. Toliko Titus Tatius, král sabinský, vnikl do Říma a zradou se zmocnil hradu na Capitoli. Když pak vojska znova proti sobě se postavila, tu ženy unesené (Sabinky) vrhly se mezi ně a prosbami a domluvami spásobily smíření.

Ujednáno, aby Římané a Sabini spolu se spojili v jednu obec, nad niž by oba králové, Rómulus a Titus Tatius, společně panovali. Spojený takto národ slul **Quiršté**. Římané (Rannēs) bydleli na pahorku palatinském a Sabini (Titiēs) osadili se na Quirinálu, pahorku to severně od Palatina.

Po smrti Tatiově vládl Rómulus sám. Když pak jednoho dne prohlížel vojsko, strhla se bouře, a bůh Mars syna svého na ohnivém voze ovezl do nebe. Nezadlouho potom Říman jakýsi zvěstoval, že se mu Rómulus zjevil v božské podobě a že jakožto bůh **Quirinus** městu a národu svému povždy bude ochráncem.

S. 3. Numa Pompilius. Římské náboženství.

Po Rómulovi zvolen za krále **Numa Pompilius**, muž z rodu sabinského, moudrý, zbožný a mírumilovný. Nový panovník ujednal s kmeny sousedními přátelství a vystavěl bohu Jánovi chrám, jenž za míru byl zavřen a za války otevřen.

Numa spořádal římskou bohoslužbu. Náboženství římské nemalo se podobalo řeckému.

Bůh nejvyšší slul **Júpiter**. Júpiter byl pán nebes a země, mocný a hromovládný, ochránce práva, dářec vítězství (— Zeus). Manželka jeho slula **Júno** (— Héra).

Mars byl bůh jara, bouřky a války (— Arés), i pokládán za otce národa římského. Podobný bůh byl **Quirínus**.

Jánus byl bůh slunce, bůh času, bůh počátku i konce. Proto vypodobňoval se s dvěma obličeji, tak že stejně pohlížel za sebe jako před sebe.

Vulcánus byl bůh ohně, pomocí něhož se rozličná díla umělá, zvláště z kovu, vyrábějí (— Héfaistos).

Apollo byl bůh slunce a světla, i světla duševního, bůh umění a věštby. Boha tohoto Římané přijali od Řeků.

Díána byla bohyňě krbu a domácnosti (— Hestia).

Mercurius byl bůh obchodu a zisku (— Hermés).

Minerva byla bohyňě moudrosti, jež lidi vyučila rozličným uměním a řemeslům (— Athéna).

Venus byla bohyňě jara, krásy a mladosti (— Afrodita). Jej podobná byla **Flóra**, bohyňě jara a květin.

Cerés byla bohyňě země, ochranitelka roli a obili (— Démetér).

Pómóna byla dárkyně ovoce.

Sáturnus byl bůh rolnictví a jemu ke cti slavený sáturnálíce. Slavnost tato připomínati měla zlatý věk, jenž na zemi panoval za doby Sáturnovy. Proto v ty dny pánové otrokům u stolu posluhovali, to na znamení, že za věku zlatého nebylo žádných rozdílů ni stavů.

Faunus, vnuk Sáturnův, byl bůh roli a lesů, i dával lidem věštby.

Silvánus byl bůh lesův a též roli, ochranitel užitečného rostlinstva. Sidlo měl v tmavém houšti lesním, kdež nezřídka děsil pocaestné (— Pán).

Neptúnus byl bůh moře (— Poseidón), **Portumnus** byl bůh přístavů, a **Tiberis** bůh řeky Tibery.

Plútó a **Proserpina** byli božstva podsvětí (— Hadés, Persefona). Podsvětí slulo **Orcus**, a tak jmenován nezřídka i **Plútó**.

Penátové byli bůžkové domácí, ochránce rodiny. Ale mimo Penáty jednotlivých rodin (Penátēs privāti) etili se v Římě také Penátové veškeré obce (Penátēs pùblici), anaf obec pokládána za velikou rodinu.

Larové byli božské bytosti, podobné Penátům, byly to zbožnené duše zesnulých otcův a předkův, dobrí duchové, již bděli nad blahem potomků. Vedle Larů rodinných etili se i Larové měst a kmenev, a i Larové celého státu.

Geniové byli strážní duchové života lidského. Každý člověk měl svého genia, jenž ho po celý život opatroval až do smrti.

Parky byly bohyně osudu (— Moiry).

Mimo to etény také bohyně rozličných etnosti a vlastnosti: **Fides**, bohyně věrnosti; **Concordia**, bohyně svornosti; **Virtus**, bohyně statečnosti; **Libertas**, bohyně svobody; **Victória**, bohyně vítězství, a j.

Řimané se k bohům modlili, činili jim sliby a přinášeli oběti krvavé i nekrvavé. V rodině knězem byl otec, a za národ k bohům se modlil král. Ale poněvadž sebe menší elyba v obřadech nebo v modlitbě byla hříchem, brávali se k bohoslužbě obyčejně kněží.

Nejčelnější sbory kněžské, jež Numa zavedl, byly:

a) **Pontifices**.⁴⁻⁸ Tito dohlíželi k veškeré bohoslužbě soukromě i veřejné, řídili kalendář a zaznamenávali děje státní v létopisech (v annálech).

b) **Augurēs**.⁴⁻⁵ (ptakopravej). Tito zpytovali na rozkaz úřadů vůli bohů hrd z bleskův a hrromů, anebo z letu a křiku ptactva.

c) **Haruspicēs**. Tito hádali budounost z vnitřnosti obětovaných zvířat.

d) **Vestálské panny**.⁴⁻⁶ Tyto opatrovaly posvátný oheň v chrámě bohyně Vesty.

e) **Fati** (fate).²⁻³

f) **Saliče** 2x12 (Mars)

g) **Flaminei** 3 (J. M. f.)

§ 4. Tullus Hostilius a Ancus Marcius.

Po Numovi zvolen za krále bojovný Tullus Hostilius. Za něho vypukla válka mezi Římem a Albou Longou. V té smluveno, aby rozhodnutí se stalo soubojem. K tomu konec vybráni od Římanů tři bratři **Horátiové**, a od Albánů tři bratři **Curiátiové**. Bojovníci utkali se na poli uprostřed mezi oběma vojsky. Tu pak dva Horátiové ihned padli a třetí se dal na útěk. Curiátiové hnali se za ním, jak toho každému z nich rány dovolovaly, a tu zůstával jeden daleko za druhým. To známení je Horátius, najeďdou se obrátil, i sklál toho, jenž mu byl nejbliže, i drahého a konečně i třetího Curiátia.

Vítězové vraceeli se domů s jásofem, v čele jich Horátius, nesa zbraň, odňaton protivníkům. U brány potkala ho sestra, jež byla nevěstou jednoho z Curiátů. Vidouc, že bratr nese zbraň snoubence jejího, dala se do pláče a naříkání. Tu Horátius, rozlitiv se, probodl ji řka: „Takhle nechaf zhyne každá Římanka, jež truchlí nad smrtí nepřitele své otčiny!“ Za to byl odsouzen hrdla, avšak lid ku prosbám otcovým mu dal milost.

Albané musili se Římanům podrobiti. A když nezdolouho potom je zradili ve válece proti Véjanům, náčelník jejich za živa byl roztrhán koňmi a Alba Longa vyvrácena. Obyvatelé její jsou zavedeni do Říma i osazeni na pahorku Caeliu. Nazývali se pak Lúceres.

Od doby této skládal se národ římský ze tří kmeneù, z Ramnů, z Titiů, z Lúcerů, a dělil se na 30 kuri. Dle těchto hlasovalo se na sněm, pročež také sněm nazýván kuriátním (comitia curiata = schůze kuriátní). V senátě sedělo 300 senátorů. Vojsko čítalo 300 jezdeù a 3000 pěších.

Čtvrtý král římský slul Ancus Marcius i byl vnuk krále Numy Pompilia, jemuž se též podobal mřumilovností. Proto Latinové zdvihli proti němu válku. Byli však přemoženi, a obyvatelstvo čtyř měst latinských bylo za trest přestěhováno do Říma i osazeno na pahorku aventinském. Podrobeneckém témto po-nechána sice svoboda, ale práv občanských čili politi-

ekých jim nedáno. To jest: nesměli choditi na sněmy kuriátní, nemohli zastávati úřady a nekonali služeb válečných.

Od dob těchto bylo tudy v Římě dvojí obyvatelstvo svobodné: a) občané starousedlí (Rannēs, Titiēs, Lūcerēs), jižto se nazývali **patricii**, a b) obyvatelé přistěhovali, kteřížto se nazývali **plebs** (= lid obecný) anebo **plébájové**. Kromě svobodníků bylo v Římě ještě mnoho otrokův a klientů. **Klienti** byli přistěhovalci aneb i otroci propuštěni, již stáli pod ochranou některého patricia, jenžto pak byl jejich ochráncem neboli **patrónem**.

Aneus Marcius péčí měl též o obchod a založil při ústí Tibery přístavní město Ostii.

§ 5. Tarquinius Priscus a Servius Tullius.

Za panování Anka Marcia přistěhoval se do Říma z etruského města Tarquinii bohatý muž jménem Lucumō, kterého však Římané nazývali Tarquiniem. Rod jeho pocházel prý z Korinta.

Tarquinius dovedl si tou měrou získati lásku a důvěru Anka Marcia, že byl od něho ustanoven poručníkem jeho dítka. Národ římský však si ho oblíbil ještě vše: zvolil ho za krále.

Tarquinius panoval moudře. Dal zřídit klenuté stoky čili kloaky, jimiž vysušeny býti měly močály mezi pahorky římskými. V údolí mezi Aventinem a Palatinem vystavěl **Circus (maximus)**, kde se konaly hry, a mezi Capitolinem a Palatinem založil **forum**, náměstí, kde se shromážděl lid, a kde se konaly trhy.

Tarquinius (Priscus) zavražděn, návodem synů krále Anka Marcia. Avšak manželka jeho, chytrá Tanaquil, smrt jeho zatajila i řekla Římanům, že jest toliko raněn, a vyzvala je, aby zatím poslouchali zetě jeho, **Servia Tullia**.

Servius Tullius počímal si uvládětou měrou moudře a lidumilně, že ho Římané, když se dověděli o smrti Tarquiniově, ihned zvolili na království.

Nový král dal Římanům **novou ústavu**, podobně jako Solón Athéňanům. Chtěl, aby plébájové konali služby válečné, i byl ochoten dátim jim za to jistá práva ob-

čanská. K tomu konec rozdělil obyvatelstvo státu římského dle jméni na 5 tříd (classēs).

Do třídy těchto zapsáni byli nejenom patriciové, nýbrž i plébájové, již měli aspoň 2 jugera polí čili (dle ceny později) as 12,000 assū jméni. Kdo tolik neměli, nazývali se proletáři (proletarii), a nebyli zapsáni v třídách i nekonali celkem služeb válečných.

Z třídy prve (jež měla nejméně 20 juger polí čili přes 100,000 assū jméni) bráno 18 setnin čili centurií jezdečů a 80 centurití pěštch.

Z třídy druhé, třetí a čtvrté bráno po 20 centuriích pěštch, a z třídy páté bráno 30 centurií lehkooděnců. Z proletářů pak brány 2 centurie tesařů a kovářů, 2 centurie hudebníků a 1 centurie náhradníků.

Všechny centurií bylo ~~bylo~~ ^{bylo} ~~193~~ ¹⁹³ ~~centurií~~

$$(18 + 80 + 20 + 20 + 20 + 30 + 2 + 2 + 1) = 193.$$

O běané (civēs) v třídách a centuriích zapsání měli právo choditi na sněm, v němžto se hlasovalo dle centurií a jenž tudy slul **sněm centuriátní** (comitia centuriata). Sněm tento volil krále (později konsuly a nejvyšší úředníky čili magistráty), rozhodoval o válce a mřu a dával zákony. Většinu však měla v něm třída první (patriciové), ježto vladla 98 hlasů. Plébájové byli v menšině.

Servius Tullius dal sice plébájům právo choditi na sněmy centuriátní, avšak nikoliv i právo, aby směli voleni být za úředníky. Práva toho musili si teprve vydobytí.

Servius Tullius rozšířil Řím o dva pahorky (Viminális a Esquilinus) i obehnal všechn 7 pahorků hradbam i a příkopý.

§ 6. Tarquinius Superbus

Servius Tullius zahynul úklady vlastní dcery své Tullie a manžela jejího Tarquinia, syna krále někdy Tarquinia Priska.

Tarquinius, dav tehána zavražditi, stal se králem i panoval krutě, pročež mu dáno příjmení **Superbus** (= zpupný). Při tom však zveleboval Řím a šířil panství římské po celém Latii.

V Římě vy stavěl Jovovi (Júpiterovi) na vrch u capitolském nádherný chrám, jenž pak byl hlavní svatyní národa římského. V chrámě tomto dal také uschovati knihy **Sibylliny**.

Sibylla byla báječná věštka žena v Cítmáce h (nedaleko Neapole). Věštby její sebrány byly v devíti knihách, a tyto jakási stará žena přinesla k králi Tarquiniovi, aby je kupil. Ale poněvadž za ně chtěla příliš mnoho, král řekl, že jich nekoupí. Tu hodila tři z nich do ohně a za šest ostatních chtěla totéž, co prve za devět. Král ovšem nekoupil. I hodila do ohně zase tři knihy a za tři poslední chtěla právě tolik, co původně za všecky. Král tudy je dal prozkoumati, a když se dověděl, že v nich obsaženy jsou důležité věštby o budoucnosti státu římského, kupil je, zaplativ, kolik stařena žádala.

Ve válkách s Latíny **Tarquinius Superbus** vítězil a podroboval město jedno po druhém. Konečně pak položil se táborem před Ardeou. Tu povstala jednoho dne mezi syny jeho a příbuzným **Tarquiniem Collatinem** hádka, kdo z nich má nejlepší manželku. I dohodli se, že se o tom přesvědčí na vlastní oči. Vsedli tedy na koně a jeli do Říma. Tam zastihli manželky **synů králových** při bujně hostině. Potom pak zajeli do dvorce **Tarquinia Collatina**. I našli tam ženu jeho **Lucrétií**, ana ještě v pozdní noci se služkami vlnu předla.

Tím synové královi ovšem byli zahanbeni a popuzeni. Nejmladší z nich, **Sextus**, vydal se po několika dnech tajně k **Lucrétií** a takovou ji učinil urážku, že pak u přítomnosti manžela svého a přitele jeho, **Júnia Brúta**, se usmrtila. Krev její volala o pomoc a smrt paní šlechetné stala se osudnou všemu rodu královskému.

Tarquinius Collatínus a **Júnus Brútus** zajeli do Říma. Ulkazovali dýku krvavou, již **Lucrézia** se byla zavraždila, i vyzývali ke vzpourě. Slova jejich plamenná neostala bez účinku. Lid se vzbouřil, krále sesadil a s veškerou

rodinou navždy vy pověděl země. Tak stal se Řím republikou roku 510. před Kr.

Doba druhá.

Řím republikánský.

(510.—30. před Kr.)

§ 1. Počátek republiky. Král Porséna.

Řimané, výpudivše rod Tarquiniov, odevzdali moc nejvyšší dvěma konsulům. Tito voleni byli ve sněmě centuriátním z patriciů, a to pouze na jeden rok. Tedy, když doúřadovali, mohli být pohnáni, aby se zodpovídali. Proto si ve vládě počítali o patrně a ve všech věcech důležitých brali potaz s radou státní čili senátem. (Matiere)

Prvními konsuly byli Június Brútus a Tarquinius Collatinus. Ten však, jsa příbuzný vyhnaného krále, musil odejít ze země, a na místo jeho nastoupil Publius Valérius Publicola. Nový konsul vydal zákon, že každý občan odsouzený k trestu tělesnému právo má odvolat se k sněmu centuriátnímu (ius provocatiōnis).

Tarquinius Superbus vypravil do Říma posly se žádostí, aby mu vydáno bylo zboží jeho. Poslové tito umlouvali se však zároveň s mladými patricii, kterak by král zase uveden být mohl na trůn. Píklů těchto súčasnili se též synové Brútova i a byli proto k rozkazu vlastního otce, konsula Júnia Brúta, vedeni na popravu.

Nezadlouho potom Tarquinius Superbus na Římany poštval Porsénu, mojeného krále klúsíjského (Clusium, nyř. Clusi, město v Etrurii). Porséna, překvapiv Římany, zmocnil se Jániceula (pahorku na pravém břehu Tibery) a byl by vnikl přes most až do města, kdyby se mu byl odporem nepostavil hrdina Horátius Cocles. Ten tak dlouho nepřátele odražel od mostu, až byl za ním stržen, načež skočil do řeky a šťastně doplaval ke krajanům.

Po té Porséna Řím sklčil obléžením. V městě povstal hlad a tu vlastenecký jinoch římský **Múcius Scaevola** vyšel do tábora Porsénova, hodlaje krále zavražditi a vysvoboditi tak otčinu. Omylem však místo krále zabil písáče jeho. I byl jat a měl být umučen. Tehdy aby ukázal, že se muk nebojí, vložil ruku svou do ohně na oltáři a pravil, že ji tak trestá, protože chybila. Tím Porséna tak byl dojat, že ho propustil na svobodu. Tu Múcius, jakoby z vděčnosti, řekl mu, že 300 jinochů římských se zapříšáhlo proti jeho životu. Toho Porséna se lekl, i učinil s Řimanými mír a o Tarquinia se již nestaral.

Tarquinius popudi proti Řimanům ještě Latiny, ale ani to mu nepomohlo! I odešel do Cùm (města kampánského), kdež vkrátec potom dokončil.

Za válek těchto Řimané zařídili zvláštní úřad: **diktaturu**. **Diktátor** byl jmenován v čas nebezpečenství od **konsula**, kterého senát k tomu zplnomocnil, a měl moc neobmezenou, **královskou**, jenom že trvala pouze 6 měsíců.

§ 5.

§ 2. Tribúnové lidu. **Gáius Marcus Coriolanus**.

Řimané vedli skoro ustanovené války se sousedy. Brzdemena válečná nejvíce tížila plébáje, aníž celkem byli chudí. Za válek zanedbávali své živnosti a tak upadali do dluhů. Když pak dlužník neplatil, věřitel měl právo všecko mu zabavit a jej třebas i s rodinou uvrhnouti do otroctví.

Za okolnosti takovýchto plébájevě, nechťee už snášeti útiskův od patriciů, vytáhli ven z města (r. 494.) i položili se na jednom vrchu, jež pak nazvali horou svatou (Mons Sacer). Tu poznali patriciové, že obec bez plébájův nemůže obstati, a poslali k nim konsula **Menenia Agrippu**, aby je přiměl k návratu. Ten vypravoval jim bajku, jak údové těla lidského se spikli proti žaludku a jaké to mělo následky. Ale mnohem více působilo, že chudině odpuštěny byly dluhy a že k ochraně plébájův ustanovení zástupcové, **tribuni lidu** (tribuni plébis) řečent, jichž osoba prohlášena posvátnou a nedotknutelnou (sacerdosaneti).

Tribuni měli právo ujmout se plébájů proti násilnostem šlechty (*ius auxiliū*), klasti odpor (veto) proti každému návrhu a nařízení plébájům škodnému (*ius intercedendi*), povolávat plébáje ke schůzím a poradám (*ius cum plebe agentiū*). V těchto plébájové se shromažďovali dle okresů (tribus), a proto schůze ty sluly **schůze tributní** (comitia tributa). Nezadlouho tribunové osobili si také právo zatknouti každého, kdo by se jim protivil anebo jim překážel v jejich konání a působení (*ius prensionis*).

Tribúnů bylo 5, později 10. Voleni byli na jeden rok, a to z plébájů a ve schůzích tributních. Po čas úřadování nezměli se na 24 hodin z Říma vzdaliti a dům jejich měl ve dne v noci být otevřen.

Veliká moe tribúnů patriciům ovšem se nelibila, i byli by se jít rádi zbavili. Tudy, když v Římě nastal hlad, mladý a vašnivý patricius, **Gárus Marcius Coriolanus**, poradil v senátě, aby obili na obecné útraty ze Sicilie přivezené plébájům se nevydávalo, dokud by se nevzdali tribunátu. Následkem toho tribunové ho pohnali před svůj soud. Kterak věc dopadne, věděl Coriolanus ovšem napřed a proto raději odešel do vyhnanství.

Uchýlil se k Volskům, krutým nepřátelům Říma, a ti odpadlíka povyšili za vojevůdce. I vytáhl s nimi do pole, a dobyly několika měst, obléhl i Řím. Tehdy Řimanům zle se vedlo. Marny byly prosby jejich, aby Coriolanus upustil od boje. Tu však odebraly se k němu nejváženější matróny římské, mezi nimiž byla také matka jeho **Veturia** a manželka **Volumnia** s dvěma dítkami. Šlzy matčiny zatvrzeleem konečně pochnuly. „Nuže, matko,“ pravil, „Řím jsi zachránila, ale syna ztratila jsi na vždy.“

Volskové potom odtáhli, a Coriolanus do vlasti nikdy už se nevrátil.

S. § 3. Decemvirové.

V Římě původně nebylo psaných zákonů. Proto konulové v soudech si mohli počinat libovolně, straniti patri-

ciém na úkor lidu obecného. Konečně však (r. 451.) zvoleno k naléhání tribunů **deset mužů** z patriciův, aby řídili obec a napsali zákony (decemvirí lēgibus scribundis).

Decemvirové tito vládli měrně a sepsali zákony, jež vyryty byly na 10 deskách. Ale poněvadž práce ještě nebyla skončena, zvoleni po roce decemvirové noví (r. 450.) a ti napsali ještě dvě desky zákona, tak že všech dohromady bylo dvacete: **lēgēs duodecim tabulārum.**

Rok (450.) uplynul, a decemvirové neodstoupili, anobrž vládu konali též i v roce následujícím (449.). I vedli si libovolně a utiskovali plébáje. Nebole proti nim dostoupila vrcholu, když jeden z nich, zpupný **Appius Claudius, Virginij**, deeru váženého setnáka plébájského **Virginia**, za otrokyni přísknul jednomu ze svých klientův. Otec její, nemoha jinak uchránit deeru od potupy, probodl ji na náměsti a vyzval lid, aby povstal proti ukrutníkům.

Plébájové tudy podruhé vytáhli na horu svatou (r. 449.), a patriciové byli tak opět zkroceni a donuceni k povolenosti. Obnoven konsulát, obnoven i tribunát — a tribúnové pohnali potom decemviry před soud. Většina decemvirů utekla do ciziny, Appius Claudius však a ještě jeden ve vazbě skončili samovraždou.

Od doby této plébájové pracovali neustále o rozšíření práv svých, až konečně si vydobyli rovnoprávností úplné. V krátké po svržení decemvirů dosáhli toho, že vláda usnesení (plebiscita) schází jejich (comitit tributních) prohlásila za zákony platné pro všechn národ (ut quod tributim plebs iussisset, populum tenetur).

Přistup ke konsulátu zjednali plébájům tribúnové **Licinius Stolo** a **Lúcius Sextius**, vynutivše zákon, aby vždy jeden konsul volen byl z plébájů (utique alter consulum ex plébe eratetur).

Brzy potom plébájové přistupu dosáhli též k jiným úřadům, jako k **censuře** a **praeture**. **Censórové**, počtem dva, konali vždy za 5 let **census**, t. j. odhadovali (censere) jmění občanův, které pak zapisovali do tříd a centurii (též do trib). Kromě toho jmenovali senátory (lectio senatus), dohlíželi

k mravnosti občanů (regimen mōrum disciplinaeque romānae), spravovali obecní jmění a řídili veřejné stavby. **Praetorové** byli nejvyšší soudci, a bylo-li toho třeba, veleli též i vojsku.

Mimo to plébájeové přístupu dosáhli též k diktaturě, k pontifikátu, k augurátu, tak že kolem roku 300. (před Kr.) rozdíly mezi nimi a patricii celkem byly vyrovnaný.

§ 4. Fūrius Camillus.

Řimané válčili skoro neustále s Etrusky, a boje nejtoužší sváděli s obyvateli města Véj. I uminili si konečně, že od války neustanou, dokud Véji nebudou vyvráceny.

Véjané však bránili se hrđinsky. Válka táhla se po deset let, aniž se podobalo, že ji tak brzy bude konec. Řimané musili v poli být nejenom v létě, nýbrž i v zimě. A to bylo přičinou, že stát počal vojsku vyplácati žold.

Konečně výtečný vojevůdce římský, **Fūrius Camillus**, jmenovaný diktátorem. Obklíčiv Véje, dal vykopati podzemní průkop až ke chrámu bohyně Júnony. Tím pak s bojovníky nejudatnějšími se hleděl dostati do města, zatím co vojsko ostatní útoku se podjalo na hradby.

Camillus a druhové jeho vnikli až pod chrám. Tam král véjský právě hodlal obětovati, a Řimané slyšeli, jak kněz mu včítil, že vítězství tomu se dostane, kdo bohům přinese oběť ležící na oltáři. I prolomili Řimané dlažbu, vrazili do svatyně, a Camillus vykonal oběť. Po té pak otevřeli brány a pustili pluky ostatní do města.

Véji tehdy vypáleny a vyloupeny. Obyvatelstvo pobito aneb odvedeno do otroctví. Vítězové vrátili se domů s ohromnou kořistí a Camillovi činěny veliké poety. Po některé době však byl obžalován, že částku kořisti véjské zpronevěřil. I odešel do vyhnanství, prose bohův, aby krajanům co nejdříve třeba bylo jeho pomoci. A prosba jeho také vskutku za krátko se vyplnila.

Řimanům zajisté nastala brzy po dobytí Véj válka s Gally, nepřitelem to nad jiné mocným a nebezpečným. Domovem národa tohoto byla Gallie, nynější Francie. Odtud

stěhovali se Gallové do Hispánie, do Britannie, do Germánie (čili do Německa), do Čech (Bójové) a vnikli též i do Italie, kdež opanovali roviny nad Padem a přítoky jeho.

Z krajin pak těchto počali brzy vpády konati také do Etrúrie, i obléhli tam konečně město **Clúsium**. Římané, byvše od Clúsanů požádání o pomoc, vypravili ke Gallum tři posly, aby je přiměli k odchodu. A když Gallové neposlechli, poslové římskí súčastnili se boje, a jeden z nich zabil jednoho vůdce gallského.

Tehdy Gallové žádali, aby jim poslové ti byli vydáni. A když toho senát odepřel, náčelník jejich, řečený **Brennus**, dal se na pochod proti Římu.

Římané s nepřáteli hroznými a rozkaceňmi setkali se nad říčkou **Alli**, kterážto severně od mosta se vlévá do Tibery, a v bitvě tam svedené vzali děsnou porážku (r. 389. před Kr.). Den bitvy této byl jim povždy dnem neblahým (*dies nefastus*).

Zbytky vojska římského rozptýlily se na vše strany, a jenom malá část zachránila se útěkem na pevné **Capitólium**. Brennus bez boje vstoupil do Říma, z něhož ohvatalstvo před ním uprchlo, i jal se Capitólium obléhati. Obléhal pak je sedm měsíců, a nadarmo.

Jedné noci zpozorovali Gallové, že kdosi po skále capitólské leze nahoru. I vylezli v noci potom touž eestou až ke hradbám. Na hradě bylo ticho, neboť všecko tam spalo, i stráže a psi. A již přelézal obrovský Gall hradní zeď, any tu **husy**, jež na hradě se chovaly böhyni Júnóně, pojednou se daly do štěbetání. Tím probuzen ze spánku **Manlius**, velitel posádky, vyběhl ven a Galla qnoho srazil se skály. Tento pak, padaje, strhl s sebou i Gally ostatní, a Capitólium bylo zachráněno.

Avšak nedostatek potravin donutil Římany, že s nepřitem se dali do vyjednávání. Brennus prodal jim mír a vítězství svoje za 1000 liber zlata. A když Římané žálovali, že váha jest nespravedlivá, hodil do mísky ještě meč svůj i s opaskem a pravil: „**Běda přemoženým**“ (vac vicitis)!

Ale v tom přikyapil v čele vojska římského spasitel vlasti **Furius Camillus**, a volaje, že Říman nikoli zlatem, nýbrž mečem otěnu vykupuje, udeřil na Gally a zahnal je. Pro veliké zásluhy o stát Camillus potom nazván druhým zakladatelem Říma.

~~8~~ § 5. Marcus Curtius a Publius Decius Mus.

Římané, jakožto národ silný a bojovný, chtěli státi se pány veškeré Italie. V tom byli jim překážkou **Samnité**, nejmocnější kmen sabellský. Avšak o tom, komu připadne vítězství, nemohlo být pochybnosti. V žádném národe italském nebylo tolik mužů obětivých a vlasteneckých jako mezi Římany. Budoucnost tudy náležela Římanům.

Jaky duch tehdy v národe římském panoval, o tom svědčí také pověsto **Marcu Curtiovi**. No foru římském rozsvíela se náhle obrovská propast, již nikterak lze nebylo zasypati, a věšti prohlásili, že jen tehdy se zavře, až do ní uvřeno bude, co národ římský má nejlepšího a nejdražšího.

Věštu tuto **Marcus Curtius** vyložil v ten rozum, že zbraň a mysl rekovná jsou největším bohatstvím a nejdražším kle-notem Římanův. I vseďl na kůň a v plné zbroji se vrhl do propasti, která se potom zavřela.

Jest to sice jenom pověst! Avšak pověsti takové vznikají a ujmají se toliko mezi národy v pravdě velikými.

Válek proti Samnitům bylo tré (od r. 342. až do r. 290. před Kr.). Rozhodující pak byla válka druhá, jež také trvala nejdéle. V této Římanům pohromu připravil udatný velitel samnitský **Gavius Pontius**. Oklamav je zprávou, že voje samnitské stojí v Apúlii, vlákal je do soutěsek poblíže města **Caudia** (v již. Samnii, furculae Caudinae) a tam je zajal.

Potom ptal prý se otce, jak se zajatými naložiti. Otec radil, aby je buď všecky pobíl anebo všecky propustil se eti a bez ublížení. Pontius volil cestu prostřední. Učiniv s konsuly mír a nechav si rukojmí, kázal zajateům, aby složili zbraň

a prošli pode jhem, po kteréžto potupě je propustil na svobodu.

A však senát římský mír zavrhla a konsuly vydal nepráteleům k potrestání. Válka vedla se dále, a nic neprospešlo Samnitům, že se k nim přidali Umbrové, Etruskové a j. Musili se podrobiti.

A však po několika létech povstali proti Řimanům opět i učinili spolek s Etrusky, Umbry a Galli. Tehdy Řimanům ovšem hrozilo nebezpečenství veliké. To však odvrátil od nich bohatý **Publius Decius Mus**.

Slavný hrdina tento pocházel z rodiny, jež nad jiné vynikala smyšlením vlasteneckým. Otec jeho, téhož jména, byl svého času konsulem a velitelem ve válce proti povstalým Latinům. S těmito setkal se kdesi poblíže Capue. Tu stalo se mu ve snách zjevení, ta strána že zvítězí, ježíž v údce se posvětí bohům podzemním. Tudy když bitva se rozruřila, konsul dal se od kněží zasvětit smrti. A potom zahaliv si hlavu a modle se za blaho Říma, vrhl se tam, kde seč byla nejlitčejší. Padl, a Římané zvítězili!

Syn jeho, **Publius Decius Mus**, pomohl ve třetí válce samitské týmž spůsobem krajanům k vítězství u Sentina (v Umbrii). Vedl levé křídlo, a to když vozy gallskými uvedeno bylo v nepořádek, zasvětil se po příkladu otcově bohům podzemním i zahynul ve sražení. Římané pak vrhli se za ním, a zoufalý útok jejich spůsobil nepříteli úplnou porážku.

Následkem pohromy této všecko se Římanům poddávalo, a nezdolouho poddali se jim i Samnité. Tudy byli Římané pány veškeré střední Italie.

§ 6. Válka s Pyrrhem, králem épirským.

Když Římané podrobili Samnitů a sousedy jejich, nastala jim zas ihned válka s mocným městem Tarantem. Tarantáné pak povolali si na pomoc Pyrrha, krále épirského, jenžto byl z nejlepších vojevůdců doby tehdejší a rád by si byl podmanil Italii.

Pyrrhus připlul do Tarenta asi s 25.000. m. a 20. slony. U **Hérakléo** (v Lycáni) setkal se poprvé s Římany (r. 280.) a porazil je — avšak pouze pomocí slonů, jichžto vojsko římské se zděsilo. Tehdy přidala se k němu celá jižní Italie, on však, poznav statečnost Římanů, vypravil k nim důvěrníka svého, jménem **Cíneu**, jednat o míru.

Cíneas byl výborný řečník a obratný jednatel. Již podobalo se, že senát přistoupí k jeho návrhům, an tu do síně přiveden slepý kmet **Appius Claudius**. „Dosud,“ pravil, „litoval jsem, že jsem slepý, avšak nynt holi mě, že nejsem také hluch, abych nemusil slyšeti návrhy Říma nedůstojné.“ I prohlásil, že s Pyrrhem o mír neslušno jednat, dokud neodejde z Italie. A slova starého vlastence měla za účinek, *alce* Cíneas vypověděn z města a ve válece pokračováno.

Brzy potom přišel k Pyrrhovi **Gáius Fabricius**, žádat o zajatec. Král chtěl si ho nakloniti penězi, však nadarmo, i hodlal zastrašiti ho slonem, ale Fabricius, usmívaje se, pravil: „Včera jsi mne nezakoupil zlatem, a dnes mne ani slonem nepolekáš!“ Pyrrhus Římanů zajatých sice nepropustil, ale dovolil, aby šli na svátky domů, dominuje se, že se už nevrátí. Avšak senát pohrozil každému smrti, kdo by se nevrátil — a vrátili se všickni.

Roku potomnho (279.) Pyrrhus Římany podruhé porazil u **Auscula** (v Apúlii), avšak se ztrátoval tak velikou, že zvolal: „Ještě jedno vítězství takové, a po mně bude veta!“ I odplul do Sicilie, pomáhat Řekům tamním proti Karthágincům.

Po třech letech vrátil se do Italie. Tu však od konsela **Curia Dentáta** v bitvě krvavé u **Beneventa** rozhodnou vzal porážku (r. 275.). I odplul nazpět do Řecka, kdež nezádlouho potom zahynul. Následkem toho Tarentané poddali se Římanům, a tito stali se pány celé jižní Italie.

Curius Dentátus slavil potom v Římě triumf, a když slavnosti byly skončeny, odebral se na svůj stateček (7 juger polt) do Sabínska. Chudý plébáj, ale velký muž a výtečný vojevůdce!

§. § 7. První válka púnská (264.—241.).

Řimané, opanovavše Itálii jižní, chtěli opanovati také Sicílii. O tuto však už ode dávna spolu zápasili Karthágiňané čili Púnové a Syrákúsané.

I stalo se, že žoldnéři kámpánští, řečení Mamertini (= synové Martovi), propuštěni byvše ze služeb syrákuských, zmocnili se města Messány a loupežné vpády konali do území syrákuského. Když pak Sýrákúsané je skličili obležením, volali jedni na pomoc Římany, druzí Karthágiňany.

Karthágiňané si pospišili a do města Messány vložili posádku. Avšak Řimané, nedbajíce toho, zmocnili se města, a to byl počátek první války púnské (r. 264.).

Vojsku římskému na Sicílii špatně se nevedlo, avšak k vítězství rozhodněmu třeba bylo lodi. Řimané tudýzbudovali 120 korábů válečných, a s těmi konsul Gálius Duilius Karthágiňany porazil u Mýl, nedaleko Messány (r. 260.). Vítězství dosaženo hlavně pomocí padacích můstků, jež opatřeny byly na konci železnými bodei. Když loď nepřátelská se přiblížila, můstek spuštěn a zabodl se do ní. Vojáci pak římští přeběhli po něm na palubu kartháginskou a takto bitva námořní se proměnila v pozemní. Z vítězství mýlského v Římě ovšem veliká byla radost. Duilius poctěn triumfem a pomníkem, sloupem zdobeným bodei ukořistěných lodí kartháginských (columna rostrata).

V krátko potom Řimané poslali do Afriky konsula Attilia Régula. Tím Karthágiňané uvedeni byli do nemalých nesnází. Avšak Régulus poražen poblíže Tunisu od žoldnéřského vůdce spartského Xanthippa padl do zajetí.

Karthágiňané vypravili v krátko potom do Říma posly stran míru, a k poselstvu tomu přidružen byl i Régulus. Měl se přimluvit za mír a pak se vrátit do zajetí, když by k míru nedošlo. I radil, aby Řimané ve válce pokračovali, ježto prý Karthágiňané ji dlouho nevydrží. Potom pak, věren slibu, se vrátil do Kartháginy, kdež ho umučili.

Karthágiňanům povstal brzy potom veliký rek a výtečný vojevůdce Hamílkár, příjmím Barkas (blesk). Ten

vítězně hájil Sicilie a Římanům působil porážku za porážkou.

Když pak i na Italii se jal dorážeti, tu některí bohatí vlastenci římští z dobrévolných příspěvků vystrojili nové loďstvo válečné. S tímto konsul Lutatius Catulus, vítězství dobyl u ostrovů aegátských (r. 241.). A v měru, jenž potom učiněn, Kartháginiáné Římanům odstoupili všechno, co měli v Sicilii, a zaplatili mimo to i velkou náhradu válečnou. Sicilie stala se tudy římskou provincií, a brzy potom Římané zmocnili se i Korsiky a Sardinie.

~~S - § 8.~~ Hannibal. Druhá válka púnská (218.—201.).

Veliký vlastence Hamílkar Barkas hleděl ztrátu Sicilie, Sardinie a Korsiky nahraditi výboji v Hispánii. Vypravil se tam i vzal s sebou syna svého Hannibala, teprve devítiletého. Tento pak zavázal se otcí slavnou přísahou, že do smrti bude nepřítelem Římanů.

Chtěje přísaže dostati, Hannibal všeck se oddal umění válečnému. Podroboval se všem námahám prostého vojina i stal se tak miláčkem vojska, jež slepě poslouchalo jeho rozkazů.

Kartháginiáné opanovali ponenáhlou Hispánii až k Ebru. Novou pak válku proti Římanům Hannibal zahájil dobytím města Sagunta (na východním pobřeží španělském), jež s Římany bylo společno. A potom táhl s velikým vojskem, maje s sebou i značný počet slonů, přes Pýrénaeje a přes Alpy do Italie, nehoť chtěl Římany polem podstoupiti ve vlastní jejich otčině.

Pochod přes Alpy byl děsný. Vojsko cestu raziti si musilo nad propastmi, skrze sněhy a ledovec, skrze průsmyky, obsazené od kmene nepřátelských. Do Italie Hannibal přivedl jenom as polovic vojska (jenom as 20,000 pěšich, 6000 jezdeč a něco málo slonů). Za to však přidali se k němu hornoitalští Gallové. A takto posilněn porazil Římany nad Ticinem, nad Trebiš (r. 218.) a potom u jezera trasiménského (r. 217.), kdež neprozřetelného konsula C. Flaminia vlekal do soutěsek.

Následkem toho v Římě veliké nastalo zděšení, neboť se myslilo, že Hannibal udeří na město. Avšak neučinil toho, nýbrž táhl do jižní Italie, chtěje Římanové zhabaviti panství nad oběma jím poddanými. Tehdy vyslán proti němu diktátor **Quintus Fabius Maximus**. Ten bitvě s ním se vyhýbal, avšak ustavičně ho sledoval a unávoval jej počinky.

Ale válčení takovéto Římanům přemnohým se nelíbilo, i dali Fabiovi jméno **Cunctator** (= výhavý, loulavý). A roku potomního (216. před Kr.) postavili v čelo vojska dva konsuly, z nichžto jeden, **Aemilius Paulus**, muž byl opatrný, a druhý, **Terentius Varro**, vášnivý a nerozvážný.

Konsulové tito vytáhli proti Hannibalovi do Apúlie i potkali se s ním u města **Cannae**, u rovině, již protéká Aufidus. Tam Terentius Varro, člověk umění válečného neznalý, proti všem kollegově s největším vojenevûdem doby tehdejší drze se pustil do bitvy.

V této Římané ovšem děsnou vzali porážku. Tu spôsobila jim zejména jízda Hannibalova (galská, hispánská a numidská), jež na rovině aufidské volně se mohla rozvinouti. Šlechetný Aemilius Paulus zahynul v boji, kdežto Terentius Varro se spasil útěkem. Senát poraženému vyšel v ústrety a děkoval mu, že nezoufal nad záchrannou vlasti. To však učinil hlavně proto, aby občanstvo římské mysli netratilo, a v městě aby nevypukly rozbroje.

Po vítězství u Cannen (r. 216. před Kr.) přidali se k Hannibalovi kmenové jihoitalské, pak Syrákůsané a Filipp III., král macedonský. Avšak Římané na Filippa popudili Řeky a proti Hannibalovi postavili nové vojsko, četné a dobře vyzbrojené. Národ Rómulus porážkami moudřel, a senát i lid v zápalu vlasteneckém se přičinili, aby pohroma od otčiny byla odvrácena, a nepřátele aby byli rozdrceni.

Naproti tomu vojsko Hannibalovo po vítězství se oddávalo životu rozmařilemu (zejména v Capui), a mimo to Hannibal od spojencův i krajanů podporován byl jenom chladrně. Proto také (již r. 215. před Kr.) od-

H. H. 107
nového vojevůdce římského **Marcella** poražen byl u Noly, města kampaňského. A první tato porážka jeho byla počátkem neštěstí, jemuž konečně podlehl.

Ze spojenců jeho nejdříve podrobeni byli **Syráků-sané**. Po dvě léta hájil Syrákus umělými stroji slavný matematik a fysik **Archimédés**. Konečně však vedrali se Římané zradou některých občanů do města. Marcellus dal vojijnům rozkaz, aby Archiméda šetřili. Surový voják jakýsi vnikl do příbytku jeho, an právě cosi rýsoval v písaku. „Nekaz mi kruhů mých!“ zvolal Archimédés, a však voják, neznaje učence, usmrtil ho.

Pádem Syrákus stali se Římané pány veškeré Sicilie (roku 212. před Kristem), a brzy potom (r. 211.) ~~z~~opanovali též **Capuu**. Když ji oblehli, táhl Hannibal na oho proti Římu, kdež z toho povstal děsný zmatek a postrach. Voláno: „Hannibal jest před branami!“ (Hannibal ante portas). Avšak vojsko římské nikterak se nedalo odlákat od Capue, kteráž potom vzala útokem. A týž osud stihl i město **Tarent**, kterého se byl Hannibal zmocnil. Následkem pohrom téhoto kmenové jihoitalské od něho odpadali a znova se poddávali Římanům.

Tehdy zbývala Hannibalovi jediná toliko naděje: že mu bratr jeho **Hasdrubal** vojsko na pomoc přivede z Hispánie. A Hasdrubal také vskutku se vydal na pochod i bral se touž cestou jako Hannibal, přes Pýrénaeje a přes Alpy. V Italii severní přidali se k němu Gallovy, i vedl bratrovi na pomoc as 60,000 mužů.

Avšak Římané zahubili ho i vojsko jeho v bitvě kryavé nad **Metaurem** (r. 207.). O tom pak o všem Hannibal neměl ani tušení. Teprve když Římané hlavní bratrovnu ušatou mu vmetli do tábora, zvěděl, co ho potkalo, i zvolal zoufale: „Z hlavy této poznávám, jaký bude osud Kartháginy!“

Ale přes to přesec všecko veliký vojevůdce půnský jestě po několik let se držel v Italii, až konečně rozhodnutí spůsobil mladý, avšak výtečný válečník římský **Publius Cornélius Scipio**.

Tento nejdříve vyvrátil panství půnské v Hispánii, a potom se vypravil do Afriky.

V Africe spojil se s králem numidským Masinissou, a na Karthágiňany tolik dotiral, že nuceni byli Hannibala z Italie povolati nazpátek. Hannibal přišel, a sebrav vojsko as 50.000 mužů, vytáhl proti Řimanům k Zamě (jihozáp. od Kartháginy).

~~Hannibal~~ před bitvou požádal Scípiona za rozmluvu. Ale k míru nedošlo, poněvadž Scípion kladl podmínky příliš kruté. V bitvě pak u Zamy (r. 202.) Karthágiňané poraženi na hlavu i musili se podrobiti podminkám, jaké jim diktovali vítězové. Musili vydati všecky koráby válečné až na 10 trojveslic. Musili se zavázati, že v 50 letech zaplatí 10,000 talentů (přes 50 milionů korun) náhrady válečné, ~~žád~~ budoucí žádné války nepovedou bez dovolení Řimanů.

Scípion vyznamenán byl za vítězství triumfem a příjmením Africenus. Hannibal pak, když další vlastenecká činnost jeho Řimanům se uzdála podezřelou, musil utéci do eiziny. Uchýlil se k Antiochovi, králi syrskému, a když i tam Řimané ho pronásledovali, odešel do Bithýnie ku králi Prúsiovi. Avšak ani tam pokoje nenašel. Řimané žádali, aby jim byl vydán. A když příbytek jeho obklíčen byl pochopy, tu požil jedu, jež tajně u sebe nosil v dutém prstenu. Takovýto byl konec největšího raka a statníka kartháginského.

§ 9. Scípion Mladší. Třetí válka půnská (149.—146.).

Karthágiňané z ponížení svého nezdrouhu se vzpamatovali, a město jejich brzy znova kvetlo jak obchodem tak průmyslem. K tomu s bázni a závistí hleděli Řimané, a zejména Marcus Porcius Cato, muž ostatně nad jiné rádný a poetivý a přísných mravů: Jednou přinesl do senátu několik fíků. A když pánové se divili, jak jsou čerstvé, pěkné a veliké, tu pravil: „Ovoce toto načešáno jest v samé Karthágine před třemi dny. Tak blízka jest nám otčina úhlavních nepřátel našich!“ A každou řeč v senátě končival slovy: „Jáť pak miním, že

město Karthágo musí být zničeno" (ceterum autem censco Cartháginem esse délendam).

Zámlinka k válce proti Karthágiňanům brzy se naskytla. Karthágiňané neměli vésti války bez dojednání Římanů! Toho využíval soused jejich, král numidský **Masinissa**, i konal na ně útoky a bral jim krajiny za krajiny. Karthágiňané žalovali na něj v Římě, a když to neuspělo, chopili se proti němu zbraní. Skutek tento Římané prohlásili za porušení smlouvy, po bitvě u Zamy zjednané, a vypravili do Afriky veliké vojsko.

Tehdy Karthágiňané ustrašení prosili o mír. Římané odpověděli, to že jim dříve vydati museji veškeré zbraně, koráby a zásoby válečné. A když tak učinili, tu jim řečeno, že musejí ještě také zbořiti své město a vystavěti si nové na místě jiném, vzdáleném aspoň 4 hodiny cesty od břehu mořského!

Z toho poznali Karthágiňané, že Římané je chtějí zničiti, a proto se odhodlali k zoufalé obraně chťec raději zhynouti, nežli se vzdátí otčiny. Tudy pracováno ve dne v noci, aby se pořídily nové zbraně, nové koráby a stroje válečné, a celé budovy bořeny, aby se nabyla trámův a železa. Paní a dívky přinášely na oltář vlasti skvosty a klenoty a stříhaly si vlasy, z nichžto pleteny tětivy a provazy.

Z počátku také podobalo se, že zápal vlastenecký odměněn bude vítězstvím. Karthágiňané statečně se drželi, a ve vojstě římském rozmohla se nekázeň. Tu však zvolili Římané nového vojevůdce, a tím byl **Publius Cornélius Scipio Aemillanus**, syn Aemilia Paula, avšak za syna přijatý (adoptovaný) od P. Cornélia Scipióna, vítěze nad Hannibalem. Ten obnovil kázeň i dodal vojnám myslí a sevřel potom Karthágini na suchu i na moři.

Následkem toho povstal v městě hlad a mor, a pomocí děsných spojenec těchto Římané konečně se Kartháginy zmocnili útokem (r. 146. před Kr.). Avšak, když vnikli do města, bylo jim bojovati ještě o každou ulici, ba i o každý dům zvláště, a to po šest dní. Boje zuřivého účastnily se i ženy,

a když viděly, že po všem veta, vrhaly se do plamenů. Zbytek obháječů uchýlil se na hrad (řečený Byrsa) a tam vítěze prosil o milost. Ten pak jich ušetřil, avšak kázal je prodati do otroctví. Sedmnáct dní hořelo město nešťastné i zničeno všecko, a každý proklet, kdo by je znova chtěl vyplatit. Území jeho stalo se římskou provincií, již název dán Afrika. Scipio pak poctěn přijmením Africānus minor (=Africānus mladší, na rozdíl od adoptivního otce svého, jenž též slul Africānus).

Nezadlouho potom Scipio poslán do Hispanie, které se byli Římané zmocenili za druhé války púnské (za války proti Hannibalovi), aby tam obnovil pořádek a potlačil vzpouru hrdinského města **Numantie** (na pramenisku řeky Duera). Obklíčiv město kolem do kola valem, spůsobil v něm hlad a tím je donutil, že se podrobilo. Numantia potom vyvrácena (r. 133. před Kr.), a Scipiōnovi dostalo se nového názvu čestného: **Numantinus**.

Tou dobou, co vedena byla třetí válka púnská, stala se provincií římskou **Macedonie** a pak i Řecko. Toto pode jménem **Achaia**. Město Korint tehdy zpustošeno a vypáleno od vojevůdce římského Lúcia Mummia.

§ 10. Tiberius Semprónius Gracchus a bratr jeho Gaius Semprónius Gracchus.

Patriciové a plébájové se vyrovnavali, nie méně však rovnosti římečtí římečtí nebylo. Na místo staré šlechty rodové čili patricijské hastoupila šlechta nová, šlechta úřednická (nobilitas). Ta skládala se z rodin, jichž členové o byčejně volení bývali na úřady. Rodiny takové pokládaly se za třídu vyšší a tvořily novou šlechtu. Členové jejich nazývali se optimatēs (= nejlepší) nebo také nobilēs (= vzněšeni), kdežto členové rodin ostatních se pokládali za tidi sprosté (ignobilēs) nebo aspoň neznámé a nepatrné (qbsecūri).

Kromě toho vyuvinula se v římě také protiva mezi boháči a chudinou. Boháči, k nimž ovšem náleželi též optimati, měli velkostatky (lātīfundia) a dávali pole vzdělávatí otrokům,

kterých obyčejně mivali na tisce. Z té příčiny mohli obili prodávat laicině než rolnici neboli malostatkáři, kteří otroků neměli. Následkem toho rolnici přicházeli na mizinu, a v Římě neustále přibývalo chudiny neboli proletariátu.

Za okolnosti takovýchto mladý vlastenec římský **Tiberius Semprónius Gracchus** si umil, že otčinu zbaví chudiny, že obnoví někdejší silu a blahobyt stavu rolnického. Šlechetný muž ten pocházel z rodiny vznešené. Matkou jeho **Cornélia** vychovala ho, jakož i mladšího bratra jeho **Gáia**, s obzvláštní péčí a láskou. Jednou bohatá Římanka jakási chlubila se před ní svými šperky. Tu Cornélia dala závolati své syny, a když přišli, pravila k nim: „Tuhle zas jsou moje klenoty!“

Tiberius Semprónius Gracchus, zvolen byv (na rok 133. př. Kr.) za tribúna, učinil návrh, aby nikdo neměl v najmu více než 500 juger obecních pozemků pro sebe a 250 pro každého nezletilého syna, ale celkem ne přes 1000 juger. Oč kdo měl více, to všecko měl vrátiti státu, a pozemky takto vrácené měly rozděleny být mezi chudé občany. *Liberatio iugorum. Tiberius Semprónius Gracchus.*

Návrh tento proveden přes všechn odpor optimátův. Avšak když Gracchus na novo se ucházel o tribunát, protivníci rozhlásili o něm, že baží po samovládě, a zabili ho.

O deset let později (na rok 123. př. Kr.) zvolen za tribúna mladší bratr zavražděného, **Gáius Semprónius Gracchus**. Tento rovněž chtěl pomoci chudině, obnoviti stav rolnický, ale zároveň i vykonati za bratra pomstu a státi se v Římě samovládcem. Učinil návrh, aby chudým občanům pozemky udělovány byly v provinciích, a potom také, aby ze statních zásobáren obili chudině se prodávalo laicině.

Tím C. Semprónius Graecchus dostal na svou stranu lid obecný, a mimo to získal si také peněžníky a velkobchodníky (rytíře = equites). Avšak když se vytasil s návrhem, aby občanské právo římské uděleno bylo též Italům, připravil se o přízeň lidu a nebyl už zvolen za tribuna.

Vkrátee potom mezi přívrženci jeho a stranou optimátskou podnítil se boj, v němžto as 3000 Gracchovců bylo povražděno. Tehdy Gracchus-vida, že všecko jest ztraceno, utekl z města za řeku, kdež pak mrtvola jeho nalezena vedle mrtvoly sluhy jeho. I podobá se, že otrok zavraždil nejprve pána a potom sebe.

§ 11. Gáius Marius.

Gáius Semprónius Gracchus byl mrtev, avšak myslénky jeho žily dale. Lid obeený jenom čekal, aby mu povstal vůdce, jenž by konec učinil bídné vládě optimátův. I podobalo se, že mužem tím bude **Gáius Marius**, syn chudého rolníka, statečný to vojně a výtečný vojevůdce.

Marius vyznamenal se ve válce proti **Jugurthovi**, králi numidskému. Smělý a chytrý tento muž zabil dva spoluúdince své a zmocnil se tak celého panství krále někdy Masinissova. I pohnán tudy do Říma, aby se zodpovídával. Přišel a vedl sobě nad míru nestydatě, domnívaje se, že se mu nic nestane, aniž optimáti nejpřednější od něho byli uplačeni.

Avšak drzost jeho podráždila lid, a senát byl donucen vyhostit ho z města. Odcházeje, pronesl prý Jugurtha o Římu peprná slova: „Urbem vénâlem et mâtûrem peritûram, sî emptôrem invenerit“ = města toho prodajného! po němž ihned veta bude, nalezne-li se, kdo by je kupil.

Ve válce potom vedené **Marius** zvolen za konsula. I porazil **Jugurthu**, jenž utekl ke tchánu svému **Bocchovi**, králi mauretanskému. Avšak tento přičiněním **Lúcia Cornélia Sully** **Jugurthu** vydal Římanům.

Marius slavil potom triumf, ale šlechtici za vítěze pravého prohlašovali **Sullu**. Z toho mezi **Sullou** a **Mariem** povstalo nepřátelství. Jugurtha pak zavřen do žaláře, kdež i zahynul.

Nezdálouho potom **Marius** proslavil se novým vítězstvím nad **Teutony** a **Cimbry**, národy to germánskými, již sobě sídel hledali v Gallii a v Italii. Byli to

lidé hrozného vzezření a postavy obrovské, před nimiž všecko se trášlo. **Marius**, otuživ vojsko svoje, porazil Teutony (r. 102. př. Kr.) u **Lázni Sextiových** (Aquaes Sextiae v již. Gallii, nyň. Aix v Provenci). A roku potomního (101 př. Kr.) zničil u **Vercell** (severozápadně od Pavie) i **Cimbry**.

Za to nazván třetím zakladatelem Říma a zvolen po šesté za konsula.

VII § 12. Lúcius Cornélius Sulla.

Sulla pocházel ze schudlé rodiny patricke. Byl muž vzdělaný a důmyslný. Avšak oddával se, jako skoro všichni šlechtici tehdejší, životu zhýralému. Prvních vavřinu dobyl, když vymohl na králi Boechovi, aby vydal Jugurthu. Optimáti ho potom vyhlásovali pravým vítězem ve válce jugurthovské, z čehož mezi ním a Mariem vzniklo nepřátelství.

Nezdrouho potom vyznamenal se Sulla ve válce proti Italům, jižto chtěli, aby jim uděleno bylo římské občanství. V téže pak době povstal proti Řimanům veliký a nebezpečný nepřítel v Malé Asii: **Mithridátes**, král pontský.

Proti tomuto Sulla (r. 88. př. Kr.) od senátu jmenován velitelem, avšak lid obecný velení odevzdal Mariovi. Sulla, uslyšev o tom, ihned v čele vojska svého na pochod se vydal do Říma — první to Řiman, jenž římské vojsko vedl proti Římu!

Marius utekl před ním až do Afriky. Na útku skryl se v močálech pomptinských. Byl však dopaden a v Minturnách (Minturnae v již. Latii) uvřen do žaláře. Úřad městský rozkázal otrokovi germánskému, aby ho šel zavraždit. Avšak otrok, vstoupiv do vězení, netroufál si ho sklati, antě zajatec se na něj obořil slovy: „Člověče, snad bys se neopovážil zabiti Gáia Maria!“ Tehdy úřadové, zastyděvše se, že chtěli na smrt vydati muže, jenž Italii spasil od Cimbrův a Teutonů, pustili Maria na svobodu.

Sulla, vytáhnut proti Mithridátovi, porazil vojska jeho v Řecku, a přešel do Malé Asie, přinutil ho k míru (r. 84.).

Král pontský všecko vrátil, co Římanům byl odňal, a zaplatil mimo to i značnou pokutu válečnou.

Mezi tím vyhnaný Marius se vrátil do Říma a strašně se instil nad přívřezci Sullovými. Zvolen byl po sedmém za konsula, skonal po několika dnech přílišným rozčleněním.

Sulla, vrátil se do Italie, porazil Mariove a vykonal nad nimi strašnou pomstu. Na náměstích římských vyvěseny seznamy osob (*tabulae proscriptiōnum*), jež měly být zbaveny jak majetku, tak života. I nastalo po celé říši kruté pronásledování psaných (*proscriptiī*): bratr stíhal bratra, syn povstal proti otcí, otrok proti pánu, dlužník proti věřiteli. Na tisíce lidí tehdy zahynulo, a statky zabavenými obohatili se Sulla a přátelé jeho, optimáti.

Sulla uvázal se také v diktaturu. Upevnil a rozmnožil moc senátu, panství optimátů, i ztečnil práva lidu a tribunů plébájských. Potom pak se uchýliv do života soukromého, nezadlouho dokonal (r. 78. př. Kr.).

§ 13. Gnaeus Pompéius.

Po smrti Sullově nejpřednějším mezi optimáty byl **Gnaeus Pompélius**, výtečný válečník. Sulla velice si ho vážil a za službu důležité ho poctil názvem **Magnus** (= Veliký). Senát poslal jej do Hispánie, aby tam pokorio Mariove, vedené výtečným **Sertóriem**. Úkol tento Pompéius provedl ovšem snadno, anté Sertórius nedávno před tím úkladně byl zavražděn a lidu jeho potom se nedostávalo schopného velitele.

Mezi tím vypukla v Italii děsná vzpoura **gladiátorů a otroků**. Gladiátoři byli zajateci, otroci aneb i zločinci, usazení, aby před diváky spolu zápasili a konečně vraždili jeden druhého. K zápasům těm byli evičeni ve zvláštních ústavech, a jeden ústav takový byl v Capui. Z ústavu tohoto uteklo as 80 gladiátorů vedením **Spartaka**, muže z rodu thráckého. A poněvadž i jiní gladiátoři a zejména otroci četní se k nim přidávali, vzrostla četa jejich zakrátko ye veliké vojsko (až 120,000 m.).

S velikým namaháním zvítězil nad nimi Marcus Licinius **Crassus**, a zbytky jejich dobil v severní Italii Pompéius, když se vrácel z Hispánie.

Vítězové vynutili si na rok 70. (př. Kr.) konsulát i obnovili moc tribúnů plébájských, čímžto si dobyli přízně lidu obecného. Pompéius poslán vrátec potom proti námořním loupežníkům, jižto se byli rozmohli zejména ve východních končinách moře Středozemního. Během tří měsíců válka byla skončena, loupežníci vyhubeni a moře bezpečno.

V odměnu za to svěřeno Pompéiovi také velitelství proti králi pontskému **Mithridátovi**, s nímžto mezi tím válka znova se byla podnilila. Pompéius ho porazil a vypudil do Tauridy (do Krimu). Tam pak král nešťastný skončil samovraždou, antě se proti němu vzbouřil i vlastní syn jeho Farnaces.

Tehdy se Římanům pokorioval i král arménský Tigranes, zeň a spojence Mithridátovy. Pompéius pak, obrátil se na jih, podmanil Syrii, jež učiněna provincií, a zmocnil se též Palestiny, jež uvedena v poplatenství.

Vykonav skutky tak veliké, Pompéius u vitézoslávě se vrátil do Říma. Tam pak slavil triumf dotud nevidaný. Avšak moci a slávy jeho byl brzy konec. Optimáti ho měli v podezření, že touží po samovládě, a lid obecný mezi tím za vůdce si obral Gáia Júlia Caesara.

§ 76

Gnaeus Pompéius a Gáius Július Caesar.

Pompéius, vrátil se domů z války vítězné, žádal, aby schváleno bylo, co byl v Asii zařídil a ustanovil, a bojovníkům jeho vysloužilým aby dány byly pozemky. Žádosti této senát odepřel, a Pompéius spojil se tedy s náčelníkem strany lidové, s C. Júliem Caesarem, a s M. Liceniem Crassem, jenžto byl největší bohatě dobý tehdejští.

C. Július Caesar pocházel ze staroslovanského rodu patriciáckého a již ve věku jinošském pojal úmysl, že si v Římě založí samovládu. Z té příčiny se přidal k lidu, jehož pomocí doufal, že nejspíše dojde cíle.

Péčí matčinou nabyl vzdělání důkladného a všeestranného. Povahy byl pevné a ušlechtilé. Jednou lapen byl od námořských loupežníků. Avšak nebal se jich, anobrž si mezi nimi vedl jako pán a velitel. Hrozil jim také, že je dá vesměs přibiti na kříž, jenom až se dostanou do jeho moci, což se později také stalo. Když pak žádali, aby jim zaplatil 20 talentů

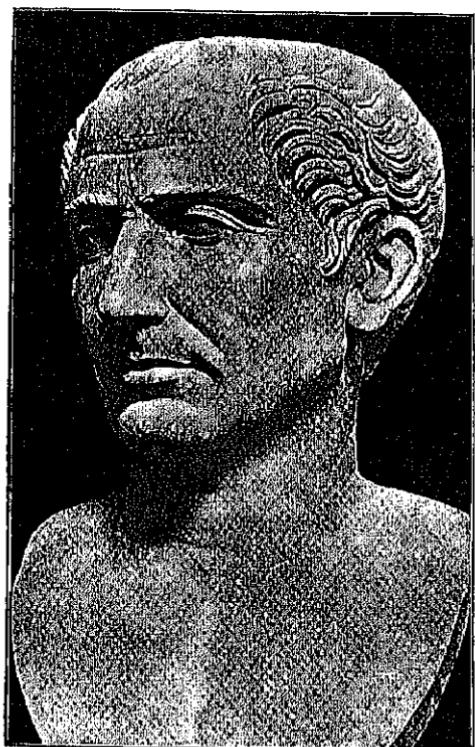
výkupného, pravil: „Za takového muže jako já jenom dvacet talentů? Toh přiliš málo! Dám vám pa-desát.“ A také dal.

~~Za zmatkův a různí občanských držel se strany C. Maria, ujde svého, i pojal za chof deeru vynikajícího Mariovec. Když pak mu Sulla rozkázal, aby manželku propustil, neposlechl, i byl tudy zbaven jméni a donucen k útku. Po některé době dal mu Sulla milost, avšak mnil, aby si optimati na něj dali pozor, a nof se v něm skrývá něco mnohem horšího než pouhý Marius.~~

Po smrti Sullově Caesar se postavil v čelo strany demokratické.

A když Pompéius žádal jeho pomoci, učinil s ním a s Crassem spolek proti senátu (r. 60. před Kr.), kterémužto spolku tři mužů se říká **triumvirát**.

Triumvirové spůsobili, že Caesar (na r. 59.) byl zvolen za konsula. Tehdy přes všechnen odpor optimátů provedl, čecho si přál Pompéius. Na sebe však také nezapomněl!

Obr. 34. Július Caesar.

Sněm tribútni odhlasoval, aby mu, až dokonsuluje, k správě udelela byla provincie Gallie předalpská (Gallia cisalpina). Zemi tuto byli Římané opanovali brzy po válce s Hannibalem.

Z provincie této Caesar mohl přicházet do Říma, kdykoli se mu libilo. Toho však optimati se obávali. Proto mu senát ke Gallii předalpské ještě přidal Gallii zaalpskou (Gallia transalpina), totiž nyř. jihovýchodní Francii, domnivaje se, že se tam zaplete do válek s Galli a Germány a že pak nebude moci přicházet do Italie. Gallie zaalpské byli se Římané zmocnili krátce před válkou s Cimbry a Teutony. ▶

Dříve však než odešel do provincie, zavil Caesar optimaty náčelníků jejich, mezi nimiž přední byl slavný tehda řečník **Marcus Tullius Cicero**. Muž tento proslul hlavně tím, že objevil a potlačil spiknutí ohavného Lúcia Sergia Catilinu.

Catilina pocházel z rodiny urozené i vynikal neobyčejnou silou těla i ducha. Avšak zkazil se a záhy nastoupil na dráhu nepravosti. Prohýřiv všecko, postavil se v čelo roty, jež chtěla zapáliti Řím, povražditi boháče a za zmatku a děsu všeobecného naloupati nových prostředků k životu prostopášnému. Hanebné záměry tyto Cicero objevil a zachránil Řím od zkázy. Za to pak pojmenován otcem vlasti.

Caesar přišel do Gallie, ihned činiti měl s Germány, již se tam chtěli osaditi. Poraziv je, opanoval za málo let Gallii veškeru od Pýrénaejí až k Rýnu. Gallie pak se poněhlu pořímanila (tak jako se pořímanila i Hispánie).

Caesar chtěl státi se v Římě samovládcem. Ale totéž chtěl i Pompéius. Přátelství mezi nimi nemohlo tudy miti trvání. Odezili se jeden druhému, když zemřela dcera Caesarova Júlia, již byl otec zasnoubil s Pompéiem na utvrzení triumvirátu. I rozešli se docela, když Crassus, jenž ustanoven byl za mistodržitele (proconsula) syrského, padl v bitvě proti Parthům (nedaleko města Carrhae v Mesopotamii). ▶

Nepřátelství pak mezi nimi vypuklo, když Pompéius z nenávisti proti Caesarovi se přidal k opti-

máťum, a senát na podnět jeho Caesarovi rozkázal, aby rozpustil vojsko a vzdal se vlády nad Gallii.

Rozkazu tohoto Caesar ovšem neposlechl, nýbrž sebral legie svoje, na pochod se dal přes **Rubikón** („alea iacta est“) a táhl k Římu (r. 49. před Kr.).

Na to Pompéius a optimáti však nebyli připraveni. Proto utekli z Italie do Řecka, a to s takovým kvapem, že zanechali v Římě i státní pokladnu.

§ 45. Caesar samovládecem.

Caesar opanoval Řím bez boje, a spořádav Italii, obrátil se především do Hispánie, provincie to Pompéiovy, kdež protivník jeho měl vojsko. A zjednav pořádek i tam, vydal se na východ.

U **Farsála** v Thessalii porazil a rozprášil vojsko nepřátelské (r. 48.), následkem čehož Pompéius před ním utekl do Egypta. Tam však na rozkaz dvořanů královských byl zavražděn. Caesarovi, když za několik dní potom připlul, podána hlava jeho. I zaplakal nad nešťastným osudem protivníka a někdy přítele.

Přivodeové vraždy potrestání, a vládu nad Egyptem Caesar odevzdal královně **Kleopatře**. Z Egypta pak odešel do Asie, kdež **Farnacés**, syn Mithridátův, obnoviti hodlal někdejší panství otcovské. Válka s ním trvala pouze pět dní, a Caesar poslal o ní do Říma zprávu, obsahující toliko tři slova: „**véní, vídí, vici!**“ (přišel a uzřel jsem i zvítězil jsem).

Po návratu Caesarově do Říma optimáti a Pompéjovci sebrali ještě značné vojsko v Africe. Caesar porazil je v bitvě u **Thapsu**, kde jich padlo as 50,000. A poslední zbytky jejich zničil u **Mundy** v Hispánií (nedaleko Granady).

Po bitvě u Thapsu mnozi republikáni, jako Cato Mladší (Uticensis), sami se zavraždili. Bitva pak u Mundy nad jiné byla hrozná a krvavá. Optimáti a Pompéjovci už vítězili, ani tu Caesar všeek zoufalý seskočil s koně a vrhl se, kde seč byla nejlitější. Smrt hrozila mu odevšad, a ve

štítu jeho uvázlo prý více než 100 střel. Ale konečně vítězství se naklonilo k jeho straně.

Navrátil se do Říma, Caesar uvítán byl s jásem a slávou neobvyčejnou. Dána mu veškerá moe panovnická. Stal se doživotním diktátorem a tribúnum. Jakožto tribún byl nedotknutelný (*sacerdos sanctus*). Jmenován též imperátorem, t. j. nejvyšším velitelem vojska. Měl právo nosit rouchko nače hové a v senátě a na soudech sedával na trůnu. Peníze raženy s obrazem jeho. Měsíc Quinctilis, v němž se narodil, přejmenován jemu ke cti Július.

Moci své užíval Caesar ku smíření stran a ku zvelebení říše. Pro chudé občany zakládal kolónie i pečoval též o provincie, hledě k tomu, aby obyvatelé tamní nebyli utiskováni. Zaváděl rozličné opravy a zavedl také nový kalendář juliánský, jinžto délka roku stanovena na 365 dní a každý čtvrtý rok učiněn přestupným.

Caesar byl samovládecem, a nie mu nescházelo, ieda královský titul. A ten mu hodlali přívřezci opatřiti. Caesar konal přípravy k válce proti Parthám, nad nimiž pomstiti chtěl smrti a porážky Crassovy. Tu pak rozhlášeno, že dle knih Sibylliných Římané nad Parthy zvítězí jenom vedením krále.

Tehdy republikáni a nepřítelé Caesara učinili spiknutí. Za přisáhli se, že nikterak nedopustí, aby imperátor jmenován byl králem, anobrž že ho zavraždí a znova zřídí republiku.

Zámysl tento pak vykonali ane 15. března r. 44. (před Kr.) v divadle Pompéiově (na Martově poli), kdež se toho dne senát sešel k poradě. Caesar varován byl všečem, a též manželka jeho Calpurnia, poděšena byvší hroznými sny, prosila ho, aby nevycházel z domu. Pohřebu však hlasu výstražných neposlechl. Na cestě dán mu do ruky list, v němž napsána byla zpráva o spiknutí. Avšak on myslé, že to žádost nějaká, schoval jej i bral se dále. Přišed do senátu, usadil se vedle sochy Pompéiové. Tu pak spiklenci ho obstoupili. Spatřiv mezi nimi též Brúta, miláčka svého, žalostně zvolal: **Et tú, mī**

filii (i ty, synu mý!). A zahaliv tvář i zbodán dvaceti třemi ranami, dokonal.

Sláva jména jeho udržuje se dosud v názvu ~~Císař~~. I proslul také jako řečník a dějepisec.

§

§ 16. Antónius a Octaviánus.

Nepřátelé Caesarovi, mezi nimiž nejpřednější byli Június Brútus a Gáius Cassius, dovedli sice imperátora zabiti, ale republiku obnoviti nedovedli. Neschopnosti jejich využil konsul **Marcus Antónius**. O pohřbu Caesarově měl nad mrtvolou zavražděného plamennou řeč, kterou lid římský tou měrou popudil proti vrahům, že strachy utekli z města a rozprchli se po provincích.

M. Antónius pak, vydávaje se za vykonavatele poslední vůle Caesarovy, rozdával důstojenství, úřady a poklady. Hodlal tak nabytí samovlády, postaviti se na místo Caesarovo.

Tu však přišel do Říma C. Octáviüs, vnuk sestry Caesarovy Júlie, kterého zvěčnělý impérátor byl přijal za syna, pročež se nazýval **Gáius Július Caesar Octaviánus**. Tomu počinání Antóniovo se nelíbilo, i spolčil se s optimáty. Antóniovi pak vyhlášena válka.

Avšak zanedlouho Octaviánus, uražen byv od senátu, s protivníkem se dal do vyjednávání. A konečně **Octaviánus, Antónius a Lepidus**, spojenec Antóniův, sestoupili se v (druhý) **triumvirát** (r. 43. před Kr.). Účelem triumvirátu bylo vykonati pomstu nad vrahy Caesarovými a zmocnití se vlády nad říší.

Triumvirové obrátili se nejprve proti optimátům v Římě, i dali jich množství pobiti a zabrali statky jejich. Tehdy zavražděn byl i Cicero, jenž hájil republiky proti Antóniovi a tudy mu vešel v nenávist. Hlava jeho ušata donesena do Říma, a Fulvia, zlá žena Antóniova, jehlou mu jazyk propichala.

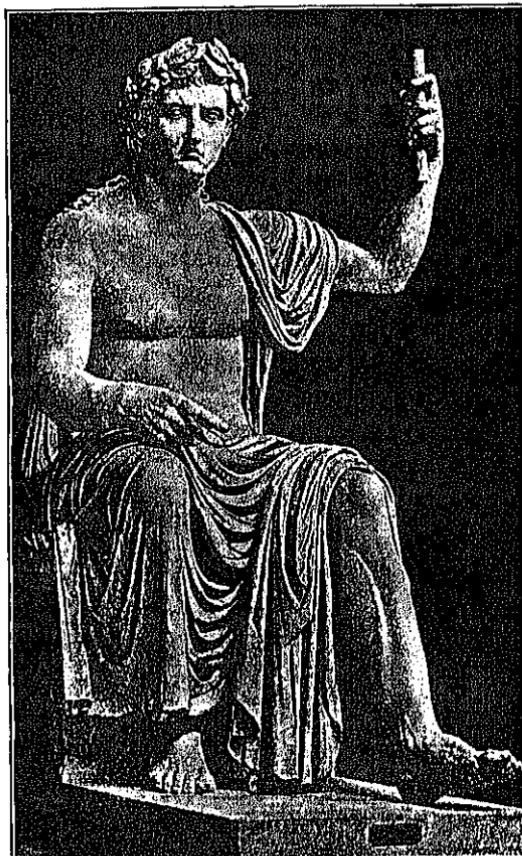
Potom Octaviánus a Antónius vypravili se proti republikánům do Macedonie i zvítězili nad nimi u **Filipp** (r. 42.). Brútus a Cassius, vidouce, že po republice veta, skončili samovraždou.

Vítězové rozdělili se o říši tak, že Antóniovi připadly východ, Octaviánovi západ a Lepidovi Afrika. Octaviánus však bažil po samovládě. Nejprve zbavil se Lepida a potom se pustil do války s Antóniem.

Antónius hýřil mezi tím v Egyptě u dvora královny Kleopatry a rozdával dětem jejím římské provincie. Tehdy senát návodem Octaviánovým ho zbavil všech důstojenství a vypověděl mu válku.

Antónius a Kleopatra vypravili se do Řecka, a tam přeplavil se také Octaviánus. U mysu Actia (při zálivě ambrackém) svedena veliká bitva, ve které loďstvo Octaviánovo vedením Vipsániá Agrippa dobylo slavného vítězství (r. 31. před Kr.).

Antónius a Kleopatra dali se na útěk, dříve ještě než bitva byla rozehnuta. Octaviánus pak táhl za nimi do Egypta. Tam Antónius, nade vším zoufaje, vzal si život. A též Kleopatra se usmrtila, dověděvši se, že ji vítěz nechádla šetřit, anobrz že ji zajatou v triumfu véstí mní do Říma.

Obr. 35. Císař Octaviánus Augustus.

Octaviánus učinil potom z Egypta římskou provincii a vrátil se do Říma jako samovládce, jako jediný pán veškeré říše.

Doba třetí.

Řím císařský až do velikého stěhování národův
(od r. 30. př. Kr. až do r. 375. po Kr.).

§ 1. Gáius Július Caesar Octaviánus Augustus.

Octaviánus nabýv samovlády, neužíval titulu královského, nýbrž nazýval se **Augustem** (augustus = vznesený), kterýžto názey mu dán od senátu i od lidu. Jako imperátor byl velitelem veškeré moci branné. Jako tribún (doživotní) byl nedotknutelný (sacrōsanctus), niéméně si opatřil četnou osobní stráž (praetoriány). Zvolen také za pontifika maxima. I dával se čas od času voliti na nejvyšší úřady, aby se zdálo, že říše neprestala být republikou.

Augustus vládl mírně a dobře. Zaváděl opravy, pečoval o blaliobyt. Obyvatelstvo provincií chránil proti útiskům nesvědomitých úředníků. Podporoval také vědy a uměny.

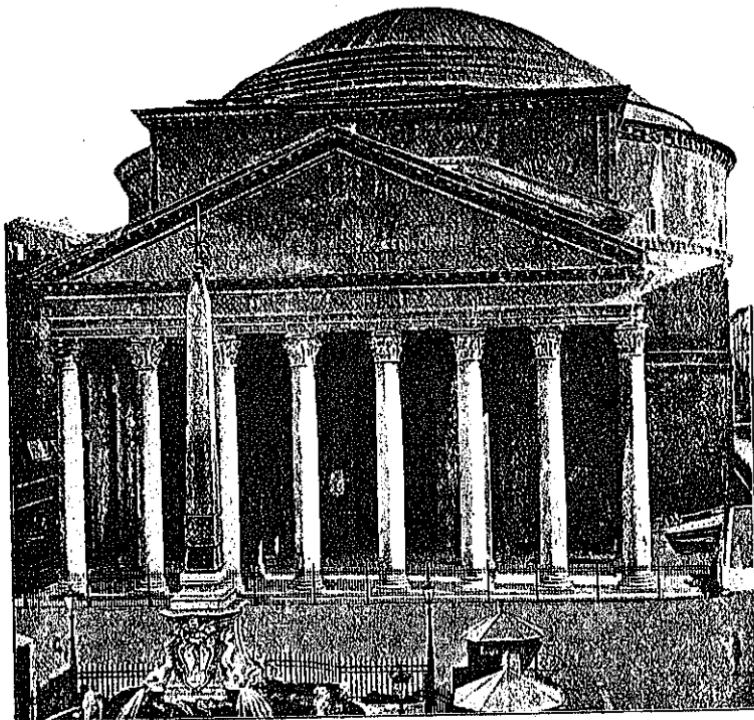
Za Augusta znamenití básníci, **Vergilius**, **Ovidius** a **Horátius**, a dějepisec **Livius** založili zlatou dobu římského písemnictví. Stavitel **Vitrúvius** pomáhal zdobiti město nádhernými stavbami. Augustus říkával, že přejal Řím z cihel, ale nástupci že jej odevzdá z mramoru. Mezi rádeci jeho nejpřednější byli **Agrippa**, jenž dal vystavěti Pantheon, a **Maecénás**, jehožto jménem se vžbec označují příznivci věd a umění (mecenášové).

Vály vedl Augustus pouze, kde toho nezbytně třeba bylo k obraně a k upěvnění říše. Nevlastní synové jeho, **Drúsus** a **Tiberius**, zabrali Pannonii, Norikum, Rhaetii a Vindelicii, tak že hranici říše byl Dunaj.

Drúsus potom se vypravil na Germány, kteřížto znepokojovali Gallii. Na jedné výpravě se dostal až k Labi. Tam pak vyšla prý mu vstříc žena neobyčejné velikosti a varo-

vala ho, aby dále se nepouštěl, ježto se blížil konec jeho života. Drúsus se vrátil a na cestě spadl s koně, i zemřel vkrátké potom.

V dobytých krajinách germanských (mezi Rýnem a Veserou) Augustus ustanovil za místodržitele Quintilia Vara. Proti tomuto vzbouřili se Germáni vedení knížete Chernuskýv

Obr. 36. Pantheon.

Arminia. Varus vlákán do lesů Teutoburských a tam přepaděn (r. 9. po Kr.). Vida, že zkáze neujde, proklál se mečem. Bojovníci pak jeho pobiti anebo zajati a prodání do otroctví. Úředníci řimští oběšeni a vůdecové v žertvě dány germánským bohům války, Donarovi a Vodanovi. Augustus, když ho došla zpráva o pohromě tak hrozné, velmi se rmoutil, a nemohla často ani spát, volával: „Vare, Vare, vrah miliegie moje!“

Arminius, osvoboditel Němců, podvrátil také moc krále markomanského **Marobuda**, jehož říše se rozkládala v Čechách a v zemích sousedních. Marobud později donucen uchýlil se k Řimanům. Arminius pak zavražděn od vlastních příbuzných, když se byl Němcům znelibil hrosti a panovačnosti (r. 22. po Kr.). Ale smrti jeho Augustus se nedočkal, neboť zemřel už r. 14. po Kr.

Za Augusta narodil se **Ježiš Kristus**, syn Boží, spasitel lidstva, a za nástupce Augustova, za císaře Tiberia, byl ukřižován. Apoštolové a žáci jejich rozšířili evangelium Kristovo za krátkou jen dobu po celé říši, a záhy už povstala četná obec křesťanská i v Římě.

Nové náboženství bylo však i pronásledováno. První jal se křesťany týratí ohavný **Nero**. K rozkazu jeho mnozí roztrháni od dravých zvířat, mnozí ukřižováni, mnozí též upáleni (hořet pochodně). Avšak víra Kristova přes všecko pronásledování se šířila, církve křesťanská rostla a pohanství klesalo.

§ 2. Vespasiánus a Titus.

Flávius Vespasiánus byl výtečný válečník. Když Židé proti Nerónovi učinili povstání, vypraven Vespasiánus do Palaestiny, obnovit panství římského. I podmanil zkrátka celou zemi až na hlavní město Jerusalem.

Mezi tím Nero sešel se světa, a Vespasiánus provolán od vojska za císaře. Tehdy odešel do Říma, další vedení války proti Židům odevzdav synu svému Titovi.

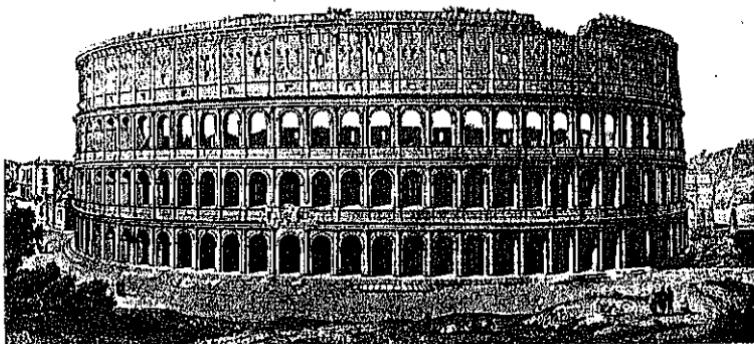
Titus obkličil Jerusalem kolem do kola, následkem čehož tam brzy nastala bída. Lidé i mrtvoly pojídali, a matky zabíjely dítětky svoje. Když pak obyvatelstvo hladem a morem valně bylo ztenčeno, Římané učinili útok a vnikli do města.

Tu pak Židé zoufale se bránili v domech a po ulicích. A konečně zbytkové obhájcův uchýlili se do chrámu Hospodinova. Slavné budovy této chtěl Titus ušetřiti, avšak vojáci římskí, rozkacení odporem Židů, jali se metati na střechu smolné věnce. Tak svatyně zničena, i zničeno též město, a vyplnilo se

proroctví, že v Jerusaleme nezůstane kámen na kameni (r. 70. po Kr.).

Vespasiánus vládl moudře. Prováděl také velkolepé stavby. Založil ohromný amfiteatr (Colosseum), ve kterém přes 100,000 lidí pohodlně se dívati mohlo na různé hry, na zápasy gladiátorův a divokých zvířat. I bitvy námořské (naumachie) se tam představovaly. V divadlech takovýchto zhynulo též i drahňoč křesťanů, již tam od katanu dravcům metáni byli na pospasy.

Titus, nastoupi na trůn císařský, počítal si tou měrou šlechetně a lidumilně, že nazván byl „láskou a rozkoší člověčenstva“ (amor et dēliciae generis humāni). Poznamenalo se o něm, že jednoho dne neprokázav žádného dobrodint, zvolal:

Obr. 37. Colosseum.

„Přátelé, ztratil jsem den!“ (Amīci, diem perdidī). Pohřichu panoval jenom dvě léta (79—89).

Za vlády jeho zasypána byla (r. 79.) nenadálým výbuchem sopky Vesuvu města **Pompéii**, **Herculānum** a **Stabiae** (při zálivu neapolském).

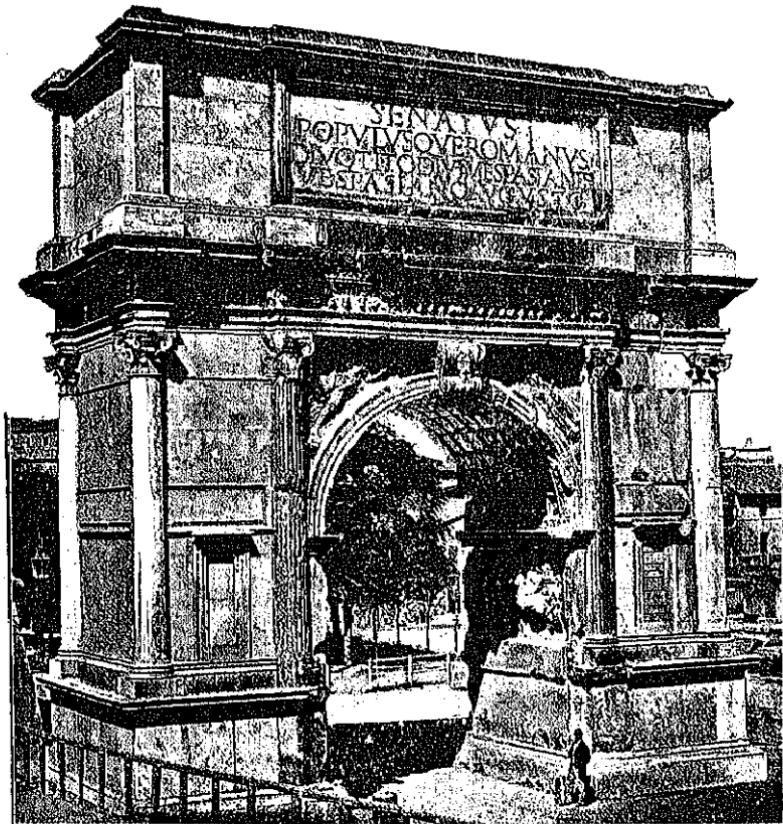
§ 3. Trajánus. Hadriánus. Marcus Aurélius.

Po Domitiánovi, nehodném bratrovi Titovi, prohlášen za císaře stařičký senátor Nerva, jenž za syna přijal (adoptoval) výtečného vojevůdce M. Ulpii Trajána.

Trajánus rodem byl z Hispánie. Za vlády jeho (od roku 98.—117. po Kr.) říše římská nabyla největšího rozsahu.

Traianus podmanil **Dáky** v nyn. Rumunsku a Sibiřsku. Dobyl Arménie, Assyrie, Mesopotamie. Připojil k panství svému Nubii a polostrov sinajský.

Tehdy říše sahala od Sahary až k Rýnu, k Dunaji a k vysočině karpatské — od oceánu atlantského až

Obr. 38. Oblouk Titův.

k vysočině iránské, k moři perskému a Rudému. Obyvatelů pak čítala as 130 milionů.

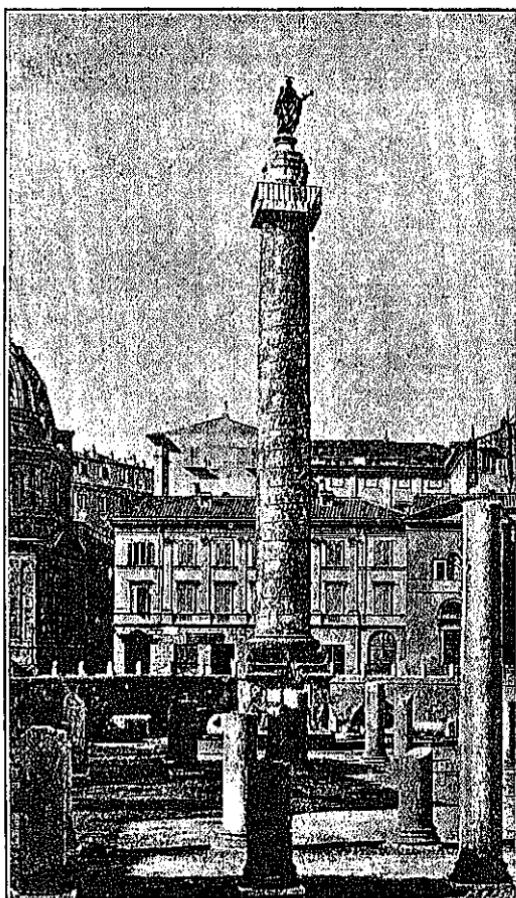
Traianus proslavil se též nádhernými a velkolépými stavbami. V Římě založil nové forum, uprostřed něhož postaven sloup (columna Traiani), vypuklinami zdobený,

se sochou jeho nahoře. Stavěl též přístavy, silnice, mosty, vodovody.

~~Ve vládě vedl si moudře a spravedlivě~~ Od dob jeho senát každému novému císaři prával, aby vládl šťastněji než Augustus a lépe než Trajánus. Tak jako by lépe vlasti už ani možná nebylo!

Po smrti Trajánova dosedl na trůn R. Aelius Hadriánus, muž míru-milovný, jenž Parthum vydal krajiny za Eufratem, aby s mocným národem tímto nemusil vést války. Hadriánus procestoval velikou část říše, chtěje seznati sám osobně, čeho kde potřeba.

V Thrácií založil město Hadriáno-polis (nyř. Dri-nopol). Na místě, kde stál Jerušalem, dal vystavěti nové město, řeč. Aelia Capitolina, a v něm chrám ke ctí boha Júpitera. Tehdy Židé učinili veliké povstání. To však potlačeno, a zbytky národa Mojžíšova se rozptýlily po světě.

Obr. 89. Sloup Trajánův.

V Římě postavil si Hadriánus velkolepou hrobku čili mausoléum (mōles Hadriāni). Z ohromné budovy této zřízení pak ve středověku hrad řeč. andělský.

Druhý nástupce Hadriána, **Marcus Aurélius**, činiti měl na východě s Parthy a na západě s Germány. Kmenové němečtí, již bydleli severně od Dunaje, učinili spolek i konali loupežné vpády do zemí římských. A že z kmenů těchto Římanů nejznámější byli **Markomani**, nazván spolek onen markoman-ským.

Markomani sídla měli v Čechách, odkudž vedením krále Marobuda (za doby císaře Augusta) byli vypudili Boje, národ plemene gallského. Marcus Aurélius válčil s nimi šťastně, avšak zemřel, dříve než je podmanil, (r. 180.) ve Vindoboně (ve Vídni).

Císař tento vynikal etnostmi a učeností. Naproti tomu syn a nástupce jeho **Commodus** byl člověk ukrutný a rozmařilý. S Markomany ujednal mír, jímžto se mu zavázali k službám vojenským.

~~S. 84.~~ Constantínus Veliký. Vítězství víry Kristovy.

Po smrti Commodově osobovali si vojáci právo voliti císaře a nezřídka důstojenství císařské i prodávali. Mnohdy zvoleno tak několik císařů najednou, a ti potom na vzájem se potírali.

Zároveň pak konali na říši útoky **Persané** (Sassanovei), již vyvrátili říši parthskou, a **Germáni**, kteří neustále se tlačili přes Rýn a přes Dunaj.

Tak do Gallie severní stěhovali se Frankové, a do Dácie drali se Gotové. Císař **Auréliánus** Gotům Dácie konečně odstoupil. Týž panovník obehnal Řím novými hradbami.

Za dob těchto šířila se ustavičně víra Kristova, a to přes všecko pronásledování od mnohých císařů. Jedním z nejhorších pronásledovatelů jejich byl císař **Diocletiánus**.

Císař tento však ostatně byl panovník dobrý a rozumný. Vida, že jeden muž nestačí, aby uhájil říše proti tolika nepřátelům, příbral si spolucísaře (augusta) a dva spoluvladáče (caesary).

Avšak po smrti jeho augustové a caesarové jali se mezi sebou bojovati o samovládu. Konečně jeden z nich, **Constantinus**, zvítězil nadem všemi a stal se samovládcem.

(r. 324.)

Matka Constantina Helena byla křesťanka. Constantinus tudy nakloněn byl křesťanům, a ti ho také horlivě podporovali ve válkách proti jeho protivníkům. Zejména pomohli mu dobyti vítězství nad Maxentiem u mostu milvijského poblíže Říma (r. 312.). Vypravuje se, že před bitvou horlivě se modlil k Bohu křesťanskému, aby požehnal zbraním jeho. Tu pak objevil se mu na nebi kříž a pod ním nápis: *In hoc signo vinces* (v tomto znamení zvítězíš). I dal udělati prapor se znamením kříže, za kterým pak křesťané plni naděje kráčeli do boje.

V odměnu za to vydal Constantinus brzy potom (r. 313.) památný **edikt mediolánský**, jímžto se křesťanům dostalo rovných práv s pohaný. Tím vítězství evangelia bylo zabezpečeno, a pád světa pohanského nedal se již odvrátiti ani úsilím Júliána „Odpadlíka“, za něhož křesťané znova byli pronásledováni.

Constantinus založil si nové město sídelní **Constantinopolis** (Cařihrad) na místě dřívějšího Byzantia (r. 330.). Założením města tohoto položen základ k potomnímu rozdělení říše na západní a východní, jež spůsobil císař Theodosius (r. 395.).

Za nástupečných Constantínových moc římská neustále klesala, aniž bylo možná ji opět zvelebiti. Tu pak nastalo roku 375. **veliké stěhování národů**, jež dějinám světovým vtisklo nový ráz a dalo nový směr. Tu končí se starověk.

Obrah.

Úvod	1
-----------------------	---

Kniha prvá.

Egyptfané.

§ 1. Země	2
§ 2. Pyramidy, labyrint, jezero Moerisovo	3—4
§ 3. Hyksové. Ramsés Veliký	3
§ 4. Psammétich a nástupci jeho	5—6
§ 5. Král a kasty	6—7
§ 6. Náboženství	7—9
§ 7. Chrámy	9—11

Babylónané a Assyrové.

§ 8. Země	11—12
§ 9. Ninus a Semiramis	12—13
§ 10. Zkáza Ninive. Nabukadnezar, král babylónský	15
§ 11. Náboženství a vzdělanost. Obchod a průmysl	16—18

Foeničané.

§ 12. Země	18—19
§ 13. Dějiny	19—20
§ 14. Průmysl	20—21
§ 15. Obchod a osady	21—22
§ 16. Náboženství	23

Zidé.

§ 17. Země a dějiny	22—24
-------------------------------	-------

Peršané.

§ 18. Země	24
§ 19. Cýrus a Astyagés	24—27
§ 20. Cýrus a Kroesus	27—28
§ 21. Pád říše babylónské. Cýrova smrt	28—30
§ 22. Kambýsés	30—31
§ 23. Darius	31—34
§ 24. Náboženství Zóroastrovo	34

Kniha druhá.

Řekové a Macedoňané.

§ 1. Řecko	35—36
------------	-------

Doba první.

Hrdinský věk dějin řeckých.

§ 2. Obyvatelstvo. Deukalión a Pyrrha	36—37
§ 3. Héraklés	37—39
§ 4. Théseus	39—40
§ 5. Iásón	41
§ 6. Kadmus. Oedipits	42—43
§ 7. Válka trójská	43—46
§ 8. Odyssous	46—51
§ 9. Orestés	51—52
§ 10. Náboženství	52—54

Doba druhá.

Od založení států dórských v Peloponnesu až do počátku válek řeckoperských.

§ 11. Lykúrgus. Zřízení obce spartské	54—56
§ 12. Lykúrgus. Výchova spartské mládeže	56—57
§ 13. Athényn před Solónem	57—58
§ 14. Solón. Zřízení obce athénské	59—60
§ 15. Pisistratus. Klisthonés	61—62
§ 16. Osady	62
§ 17. Chrámy. Věstnice. Amfiktonie. Slavnosti a hry národní	62—65

Doba třetí.

A. Vály perské (498.—449.).

§ 18. Král Darius a Řekové.
1. Tažení na Seythy.

2. Povstání Řeků maloasijských.	
3. První výprava perská proti Řekům evropským	65—66
§ 19. Miltiadés a druhá výprava perská	66—68
§ 20. Themistoklés a Aristidés	68—69
§ 21. Themistoklés připravuje a řídí obranu vlasti. Třetí výprava perská	69—70
§ 22. Leónidas v Thermopylách	70—71
§ 23. Themistoklés a vítězství salamínské	71—73
§ 24. Themistoklés a Pausanias	73—75

B. Doba Periklova (449.—429.).

§ 25. Periklés a Fidias	75—78
§ 26. Periklés a počátek výšky poloponněské	78—79

C. Doba úpadku (429.—362.).

§ 27. Kleón a Nicias	79—80
§ 28. Alcibiadés. Pád velmoci athénské	80—82
§ 29. Sókratés a Xenofón	82—84
§ 30. Epamínónas a Pelopidas	84—85

D o b a č t v r t á.

Macedoňané.

§ 1. Král Filipp a řečník Démosthenés	85—88
§ 2. Alexander Veliký	89—92

Kniha třetí.

Římané.

§ 1. Italie. Země a obyvatelstvo	92—94
--	-------

Doba prvá.

Řím královský.

§ 2. Pověst o založení Říma. Rómulus	94—96
§ 3. Numa Pompilius. Římské náboženství	97—98
§ 4. Tullus Hostilius a Ancus Marcius	99—100
§ 5. Tarquinius Priscus a Servius Tullius	100—101
§ 6. Tarquinius Superbus	101—103

Doba druhá.

Řím republikánský (510.—80. před Kr.).

§ 1. Počátek republiky. Král Porséna	103—104
--	---------

§ 2. Tribúnaové lidu. Gaius Marcius Coriolanus	104—105
§ 3. Deceemvirová	105—107
§ 4. Fúrius Camillus	107—109
§ 5. Marcus Curtius a Publius Decius Mus	109—110
§ 6. Válka s Pyrrhem, králem épirským	110—111
§ 7. První válka půnská	112—113
§ 8. Hannibal. Druhá válka půnská	113—116
§ 9. Scipio Mladší. Třetí válka půnská	116—118
§ 10. Tiberius Semprónius Gracchus a bratr jeho Gaius Semprónius Gracchus	118—120
§ 11. Gaius Marius	120—121
§ 12. Lúcius Cornélius Sulla	121—122
§ 13. Gnaeus Pompéius	122—123
§ 14. Gnaeus Pompéius a Gaius Július Caesar	123—126
§ 15. Caesar samovládecem	126—128
§ 16. Antónius a Octaviánus	128—130

Doba třetí.

**Řím císařský až do velikého stěhování národů (od r. 30. před Kr.
až do r. 375. po Kr.).**

§ 1. Gaius Július Caesar Octaviánus Augustus	130—132
§ 2. Vespasiánus a Titus	132—133
§ 3. Trajánus. Hadriánus. Marcus Aurélius	133—136
§ 4. Constantínus Veliký. Vítězství víry Kristovy	136—137

MUSEJNÍ SPOLEK V JIČÍNĚ